

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 42.

Onsdagen den 10 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets utlåtanden nr 73 och 74.

§ 2.

Till avgörande företogs särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 angående försvarsväsendets ordnande, nr 226 med förslag till värnpliktslag och nr 227 med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m.

Till särskilda utskottets behandling hade, i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende och vad därmed ägde sammanhang, överlämnats följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

nr 225, angående försvarsväsendets ordnande;
nr 226, med förslag till värnpliktslag; och
nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen).

Därjämte hade till utskottet överlämnats åtskilliga i dithörande ämnen inom riksdagens kamrar väckta, i utskottets hemställanden nedan närmare omförmälda motioner.

Under *huvudavdelningen I. Försvarsväsendets ordnande*, hemställde utskottet,

1:o) att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag, och med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående försvarsväsendets ordnande icke kunnat av riksdagen oförändrad godkännas — måtte bifalla av utskottet, i anledning av samma proposition ävensom de i ärendet väckta motionerna, under förevarande punkt framlagt förslag till försvarsorganisation;

2:o) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förändringar i avlöningsreglementet för officerare och underofficerare m. fl. vid försvarsväsendet, vilka betingades av den föreslagna försvarsorganisationen;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning dels rörande sådana förändrade bestämmelser för rekrytering av försvarsväsendets officerskårer, att bredast möjliga bas för densamma erhöles, med särskilt aktgivande på önskvärdheten att skapa en på realexamen baserad utbildningslinje till officersbanan, dels rörande åtgärder för åstadkommande av bättre avvägda befodringsprinciper än

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

de nu gällande, samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, vilka kunde förämlas av den sålunda företagna utredningen; samt

4:o) att de i ämnet väckta, av utskottet i denna punkt uppräknade motionerna måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkterna 1:o)—3:o) eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke förämla någon riksdagens åtgärd.

Under *huvudavdelningen II. Värnpliktslagen*, hemställde utskottet,

1:o) att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes angående försvarsväsendets ordnande — med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till värnpliktslag;

2:o) att riksdagen, under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under punkten 1:o), måtte besluta, att det värnpliktiga jämlikt värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå med 50 öre om dagen, dock att värnpliktiga, som uttoges för tjänstgöring i den ordning, värnpliktslagen föreskrev, under längre tid än 180 dagar, skulle för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av en krona om dagen, samt att värnpliktiga, tillhörande landstormen, skulle erhålla sådant bidrag med likaledes en krona om dagen; samt

3:o) att de i ämnet väckta, av utskottet i denna punkt uppräknade motionerna måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkterna 1:o) och 2:o) icke förämla någon riksdagens åtgärd.

Under *huvudavdelningen III. Fartygsuttagningslagen*, hemställde utskottet, att riksdagen, under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag, måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till fartygsuttagningslagen.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Bagge, J. Fritiof Gustafson, Johan Bernhard Johansson, Skoglund, Magnusson* i Skövde och *Anderson* i Norrköping, vilka inom utskottet yrkat på och röstat för en försvarsorganisation av den omfattning, som föreslagits i motionerna I: 381 och II: 752 men, då detta förslag icke vunnit majoritet inom utskottet, stött det förslag, som nu framlades såsom utskottets yttrande, varvid reservanterna dock reservationsvis framlade förslag, innebärande dels viss organisatorisk utbyggnad av utskottsförslaget, dels ock en väsentligt ökad materielanskaffning för flottan och luftvärnet m. m.;

av herr *Borell*, som instämt i den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen utom beträffande frågorna om flygvapnets utökning och försvarsstabens organisation, i avseende varå han anmält avvikande mening;

av herrar *Åkerberg, Johan Nilsson* i Malmö, *Lindström, Branting, Wahlmark, Eriksson* i Falun, *Lindqvist, Törnkvist* i Karlskrona, *Vougt* och *Ward*, vilka yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag;

av herrar *Hamrin, K. G. Westman, Anton Pettersson* och *Nilsson* i Hörby i fråga om inrättande av en beställning såsom överbefälhavare över rikets försvarskrafter i fredstid;

av herrar *Pehrsson* i Bramstorp, *Branting, Anton Pettersson* och *Törnkvist* i Karlskrona i fråga om värnplikten inom Gotlands militärområde; samt

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

av herr *Lindberg* i Umeå, som yrkat, att riksdagen måtte besluta

1:o) att avslå Kungl. Maj:ts propositioner nr 225—227, särskilda utskottets förslag samt de motioner, i vilka påyrkats antagande av organisationsförslag berörande militärväsendet; och

2:o) att bifalla motionen I: 413 av herr *Lindhagen*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, yttrade

Herr *Pehrsson* i Bramstorp: Herr talman! I avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande föreslår jag, att först föredragas utskottets hemställanden i fråga om försvarsväsendets ordnande, att därefter föredragas utskottets hemställanden i fråga om värnpliktslagen och att sist föredrages utskottets hemställan i fråga om fartygsuttagningslagen; att utskottets hemställanden i fråga om försvarsväsendets ordnande företagas till avgörande på det sätt, att först föredrages vad utskottet föreslår i avseende å arméns organisation på högre och lägre truppförband (sid. 199—213) samt därefter övriga delar av utskottets förslag i den ordning, i vilken de förekomma i utlåtandet; att utskottets hemställanden i fråga om värnpliktslagen föredragas punktvis och punkten 1 på det sätt att först föredrages utskottets förslag till värnpliktslag och därefter utskottets hemställan; att utskottets förslag till värnpliktslag föredrages paragrafvis med ingress och rubrik sist samt med iakttagande av att först föredrages § 24, därefter § 27 och därefter övriga paragrafer i nummerordning; att vad utskottet föreslår ej må vid föredragningen behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt att vid den del av utskottets förslag, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

I överensstämmelse härmed föredrogs först under *huvudavdelningen I, försvarsväsendets ordnande, punkten 1*, utskottets förslag i avseende å *arméns organisation på högre och lägre truppförband*.

Därvid anförde:

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina damer och herrar! Det har under det senaste året varit en av mina stora förhoppningar, att när riksdagens kamrar gingo till slutlig behandling av frågan om försvarsväsendets omorganisation kunna konstatera en ny och betydelsefull framgång för den samförståndspolitik, som under de senaste åren på andra områden skänkt vårt folk så stora värden. De uppriktiga och allvarliga bemödanden, som från regeringens sida gjorts för att åstadkomma en samlande lösning av försvarsfrågan, ha emellertid icke givit det eftertraktade resultatet, vilket jag livligt beklagar.

Det föreliggande utlåtandet från särskilda utskottet företer samma bild av uppdelning på trenne linjer, vilken tidigare varit den vanliga — med undantag för 1925, då riksdagens vänsterpartier stodo eniga och riksdagens beslut kunde fattas med stora majoriteter, i första kammaren med 85 röster mot 60 och i andra kammaren med 137 mot 86. De trenne huvudlinjerna nu äro utformade i utskottsförslaget samt i reservationer av å ena sidan utskottets socialdemokratiska ledamöter och å den andra av representanterna för högern. Formellt står alltså bakom utskottsförslaget endast en minoritet, men i realiteten har även högern i utskottet medverkat och är beredd att i kamrarna medverka till utskottsförslagets genomförande.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

De båda förslag, mellan vilka avgörandet i dag kommer att stå, är alltså utskottsförslaget och Kungl. Maj:ts förslag, till vilket de socialdemokratiska reservanterna yrkat bifall. Detta förhållande kan giva anledning till en ingående jämförelse mellan dessa förslag. Den uppgiften tillkommer närmast försvarsministern. Jag kan därför i detta avseende inskränka mig till ett par påpekanden.

I högersns oavslåtliga strävan att misskreditera regeringen har som ett naturligt led ingått försöken att framställa Kungl. Maj:ts förslag såsom lösligt hopkommet och sakligt utan betydelse. Redan vid remitterandet av detta förslag var högersns ledare färdig att tilldela förslaget det bittra ödet att helt och hållet falla under bordet. Ett mera oförvillat omdöme gav bondeförbundet i sitt svar på min inbjudan till samförståndsförhandlingar, då det konstaterade att regeringens förslag till viktiga delar överensstämmer med det av mellanpartierna motionsvis framlagda förslaget till försvarsorganisation. Mellan utskottsförslaget och regeringsförslaget är överensstämmelsen ännu större. Det har nämligen visat sig att utskottet i viktiga punkter följt regeringsförslagets anvisningar. Jag konstaterar sålunda med tillfredsställelse, att regeringens framstöt för ett bättre tillgodoseende av flottan lett till fullständig framgång, trots att till en början allvarliga försök gjordes att förhindra ett tillmötesgående på denna punkt. Även i fråga om högsta ledningen, där under remissdebatten regeringen fick uppbära starka förebråelser för att den »negligerat» vad herr Andersson i Rasjön kallade »försvarskommissionens välmotiverade förslag», har den principiella ställning, som regeringen i sitt förslag tagit, vunnit utskottets gillande. Utbyggandet av den gemensamma staben innebär nämligen icke någon ändring i den ledning, som i regeringsförslaget lagts hos cheferna för de olika försvarsgrenarna, och heller icke i den till försvarsdepartementet förlagda centrala ledningen. Huruvida den organisatoriska förändringen rörande mobiliseringsverkets uppgörande, som sker genom den gemensamma stabens utökning, utgör ett framsteg får framtiden utvisa. Den kan giva anledning till onödiga friktioner och chefen för den gemensamma staben får en allt annat än lätt uppgift på grund av oklarheten i hans ställning i förhållande till försvarsgrenscheferna. På den saken skall jag emellertid icke närmare gå in. Jag skall heller icke anställa några betraktelser över det faktum, att försvarsutskottet kunnat godtaga regeringsförslaget i avseende på sammansättningen av regementenas kadrer, sedan det länge förkunnats att vad försvarskommissionen i det stycket föreslagit var någonting för hela organisationen väsentligt och nära nog oeftergivligt. Det sagda kan vara tillräckligt för att visa, att det icke var regeringsförslaget utan kritiken mot detsamma som var lösligt hopkommen.

Den väsentliga skillnaden mellan regeringens och utskottets förslag hänförs sig till den militära organisationens omfattning och till kostnaderna för densammans genomförande och upprätthållande. Från de utgångspunkter vid bedömandet av försvarets uppgifter, som jag senast under remissdebatten hade tillfälle att angiva, borde enligt min mening inom den större kostnadsram, med vilken utskottet rör sig, en ytterligare förskjutning till flottans förmån ha skett. Därom tjänar det emellertid ingenting till att nu tala, då i fråga om avvägningen inom denna större kostnadsram icke föreligger något annat förslag än utskottets. I fråga om vad jag kallat den väsentliga skillnaden är heller icke mycket att säga utöver vad som redan tidigare blivit sagt. Det må redan nu konstateras, att dessa skiljaktigheter icke ens behövt framträda i utskottsbetänkandet, därest det hade funnits även inom annat läger än det socialdemokratiska tillräckligt av vidsynthet och framsynthet samt av god vilja till samförstånd och samling. Större möjligheter än någonsin tillförne

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

ha denna gång förefunnits för att bakom ett försvarsbeslut ställa en överväldigande majoritet i riksdagen och ute bland folket. Vi kunde ha givit försvaret den starkare förankring i hela folket, som är en av förutsättningarna för att försvarsanstalterna skola genomströmmas av levande kraft och dess män känna tillförsikt och verklig arbetsglädje. Vi kunde ha inlett den nya epok i vårt försvarsväsendes historia, varom högerledaren talade i första kammaren den 1 april. Vi kunde — om i alla avseenden den samhörighetskänsla funnits, som man så länge efterlyst för försvarets del.

Jag konstaterar detta, utan att ens i detta ögonblick vilja söka glömma eller förringa de faktiska meningskiljaktigheter, som finnas och väl komma att finnas rörande behovet av militära försvarsmedel. För klarhetens skull synes det till och med nödvändigt att här understryka, att vi ingalunda uppgivit vår mening och accepterat andras uppfattning i detta avseende. När vi velat gå andras uppfattning till mötes har detta icke skett på grund av några tvivel om, att en för sina uppgifter lämpad och för dessas fyllande betryggande försvarsordning kan upprättas och upprätthållas inom en väsentligt mindre kostnadsram än utskottsförslagets. Vår villighet att medverka till ett längre gående försvarsbeslut är helt och hållet motiverat av att en samlande lösning endast kan vinnas genom hänsynstagande till olika medborgargrupperns meningar och känslor.

Det borde vara så mycket lättare att förstå oss i detta stycke som meningskiljaktigheterna i försvarsfrågan icke gå efter partilinjer, utan skära igenom dessa. Det står icke här en socialdemokratisk mening mot en icke socialdemokratisk. Det finns inom det socialdemokratiska partiet många, som finna även de nuvarande försvarsutgifterna för höga, och det finns andra, hos vilka en medverkan till de högre försvarskostnader, varom det nu är fråga, icke väcker samma betänksamhet som hos mig och det stora flertalet inom partiet. På samma sätt dela sig meningarna inom andra politiska läger, särskilt inom folkpartiet. Svenska Morgonbladet skrev för ett par månader sedan: »Det är en känd sak, att Folkpartiet ej har någon enhetlig uppfattning i försvarsfrågan.» En av detta partis riksdagsmän har i partiets medlemsblad framhållit, att det inom folkpartiet finnes olika åskådningar i försvarsfrågan, som kunna bli rätt besvärliga att sammanjämka. Han varnade också mot försöken att gradera ansvar och fosterlandskänsla efter de olika meningarna i denna fråga. Om jag icke missminner mig, ha också framstående medlemmar av folkpartiet i Dalarna varnat herr Andersson i Rasjön för att alltför hårt driva den mening, som nu blivit partiets officiella.

Sådana meningskiljaktigheter komma alltjämt att förefinnas, och det vore att bedraga sig själv om man trodde, att en samling kring ett beslut nu skulle betyda, att alla i en hast skulle börja tänka precis lika i försvarsfrågan. Men en sådan samling skulle dämpa meningsbrytningarna, och genom att de olika partierna toge ett gemensamt ansvar skulle försvarsfrågan föras ur den partipolitiska stridslinjen till den plats i ett lugnare medborgerligt meningsutbyte och övervägande i skiftande lägen, som rätteligen bör tillkomma en i högsta grad nationell angelägenhet.

Men sakkunskapen? När jag och andra talat för hänsynstagande till olika meningar inom folket har man mot oss till sist mobiliserat sakkunskapen. Mer än en gång har jag erinrats om ledarens skyldighet att gå saklighetens säkra väg genom stämningar och opinioner. Det är sakkunskapen som skall ha det avgörande ordet och icke det mer eller mindre förvillade folket, menar man. Jag skall icke falla för frestelsen att tala om folkets betydelse vid avgörandena inom en demokratisk ordning och heller icke om det starka behov att återfalla på en folkopinion, som framträtt hos ivrarna för mera omfattande

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

militära anstalter. Vi borde kunna vara ense om såväl den enskildes skyldighet att ha sitt omdöme och taga sitt ansvar som därom, att i det demokratiska samhället det icke finnes någon annan bärande grund än folket självt. Men därom behöver icke nu talas. Det är icke fråga om att ställa sakkunskapen på sidan. Den skall ha sin rimliga del i avgörandet. Det kan heller icke vara fråga om en lösning mot en allmän opinion. En enhetlig sådan finnes icke, lika litet som en enig sakkunskap. Om detta har jag talat tidigare och jag skall här nöja mig med att citera ett uttalande, som uttrycker samma mening som jag hävdar. Det är en av folkpartiets ledande män, riksdagsmannen och partiombudsmannen Carlström, som talar:

»Försvarsproblemet är till sin natur sådant, att det undandrager sig varje möjlighet till *tvärsäkert* bedömande. Frågan blir till sist, hur man än söker intränga i densamma, en trossak, som i mycket beror av den enskilde individens inställning. Ingen kan säga hur *mycket* försvar vi behöva för att känna oss trygga. Och ingen kan säga hur *litet* försvarsanordningar vi behöva för att inte lockas med i ett krig. Ingen kan heller med säkerhet bedöma hur mycket som kräves för att upprätthålla vår neutralitet. Alltsammans är *antaganden*, mer eller mindre färgade av personlig uppfattning eller 'sakkunskap', som i själva verket även den bottnar i ganska lös grund.»

Skulle jag själv ha formulerat den sista satsen hade ordvalet blivit ett annat. Jag vet nämligen att sakkunskapen i sina strategiska beräkningar anser sig ha en ganska säker grund för bedömandet av behovet av försvarskrafter i ett visst läge, även om den icke gör anspråk på att med någon säkerhet kunna yttra sig om vilka lägen som i framtiden kunna uppkomma. Meningen med citatet har emellertid icke varit att polemisera mot sakkunskapen eller att giva ett omdöme om dess betydelse och värde. Jag har i stället med detsamma velat giva en tankeställare åt dem, vilka i sitt trångmål krypa bakom sakkunskapen och vilkas svårigheter man kan förstå, när de göra sig skyldiga till en sådan absurditet — åtminstone ur militär synpunkt — som att på en gång tala om ett minimibehov av militär organisation och ett maximum av militära utgifter. Kan ett sådant minimibehov fastställas måste ju kostnadsramen vara någonting relativt i förhållande till organisationen — antingen får man betala vad det kostar eller också får man gå under sitt »minimum», d. v. s. övergiva sin sakkunskap.

Den sakkunskap man åberopar för utskottsförslaget kunde för övrigt i dag ha blivit tillfredsställd i högsta måtto. Icke blott genom att den fick se förslaget i hamn. Den kunde därtill ha fått bevittna hur detta förslag genomfördes, under en nära nog allmän anslutning, i vilken den haft all anledning se en starkare garanti för genomförandet och upprätthållandet av den nya organisationen än en med partidisciplinens hjälp åstadkommen knapp majoritet kan utgöra. Jag har också anledning tro, att man inom militära kretsar skulle med glädje ha sett, att icke det stora tillfället till samling förspillts. Det är helt visst ett riktigt uttryck för vad man allt mera allvarligt känner i dessa kretsar, när Ny Militär Tidskrift skriver: »Från militärt håll kan man icke nog starkt understryka önskvärdheten av en sådan avpolitisering av försvarsfrågan och en sådan utveckling av känslan för vårt försvar att de tu bliva ett, folket och försvaret.»

Var ligger då orsaken till att icke ett stort steg nu kan tagas till förverkligandet av detta höga mål? Jag har mer än en gång tidigare konstaterat, att orsaken icke är att söka i principiella meningsskiljaktigheter i försvarsfrågan. Diskussionen i dag gäller icke spörsmålet, huruvida vårt land skall upprätthålla ett militärt försvar eller icke. Kravet på militär avrustning ställes icke på allvar. Tidsförhållandena göra att heller icke förslag om fortsatt

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

nedrustning nu framföres såsom ett verkligt alternativ till förslagen om förstärkning av rikets värnkraft. Sedan regeringen och dess parti förklarat sig kunna under vissa förutsättningar medverka till en lösning på den s. k. mellanpartilinjen, lägga icke heller de olika meningarna rörande den lämpliga omfattningen av de militära anstalterna något hinder i vägen för ett samlande beslut. Hindren för samlingen äro av annan art. De äro att finna både i bristande vilja till samling och i bristande förmåga att förstå och i handling erkänna, att samlingen måste ske i former som kan komma folket i dess helhet att känna en verklig meddelaktighet.

Icke blott i tidningar och tal utanför riksdagen utan även inom riksdagen har jag framställts såsom den främst ansvarige för vad som nu tycks komma att ske. Det har sagts antingen att jag försummat att gripa det stora tillfälle, som omständigheterna givit mig, eller också att jag saknat förmåga att inom mitt politiska läger vinna förståelse för och anslutning till mina strävanden. I intet avseende kan jag finna förebråelsen befogad.

När jag som chef för försvarsdepartementet 1925 blev en av de verksamaste krafterna för genomförandet av den nya försvarsordning, som betydde en av läget motiverad begränsning av de militära anstalterna, gick jag fram med den varsamhet, som vid sådana förändringar i och för sig är motiverad men som för mig också framstod såsom angelägen av hänsyn till andra meningsriktningar i försvarsfrågan. Även då eftersträvade jag en lösning på bredast möjliga grund. Bakom 1925 års försvarsbeslut ställde sig också, såsom jag redan erinrat om, en betydande majoritet av folkrepresentationen. Fullföljandet av beslutet lades snart i andra händer än mina, men jag har icke försummat att göra vad på mig kunde ankomma för att infria förpiktelserna från 1925 och för att förhindra fortsatta strider kring försvaret. Det är motståndarna till 1925 års beslut som i första hand sörjt för att striderna blossat upp på nytt.

När jag 1930 blev ordförande i försvarskommissionen fattade jag också såsom min uppgift att söka skapa en grundval för en samlande lösning, antingen denna skulle kunna åvägabringas inom försvarskommissionen eller genom en sammanjämkning efteråt av de olika förslag, som kunde komma att framgå såsom resultat av kommissionens arbete. Jag fann häromdagen ett referat av försvarskommissionens första allmänna diskussion. Enligt detta referat hade jag uttalat bl. a. följande: »Försvarsfrågan är en nationell fråga av den karaktär, att man på alla håll borde noga akta sig för att driva den egna ståndpunkten alltför hårt och att utnyttja mer eller mindre tillfälliga majoriteter. Det är en fråga, där minoritetens uppfattningar, kanske ganska löst fotade enligt ens egen mening, bottna i sådana känslor för landet, som man icke i onödan skall trampa på eller kränka. Det vore önskvärt om man utifrån sådana allmänna utgångspunkter av intresse för vårt land visade den hänsyn för olika meningar, som är ett grundläggande moment i all demokratisk åskådning.» Som man finner voro dessa ord närmast adresserade till dem, som ville hårt driva kravet på fortsatt nedrustning. Andra ha i dag ställt sig såsom de naturliga adressaterna.

En allmän samling kunde icke åvägabringas inom försvarskommissionen, och för egen del beklagar jag icke detta. Det är icke kommissionernas uppgift att söka den politiska lösningen; det tillkommer statsmakterna att söka finna denna på basis av kommissionernas utredning. Jag betraktade heller icke förslagen i kommissionsbetänkandet såsom det sista ordet före voteringen. I stället tog jag, så snart resultatet av försvarskommissionens arbete var känt, upp tanken på en samförståndslösning. I ett föredrag den 22 juli i fjol, alltså innan kommissionen officiellt publicerat sina förslag, uttalade jag att »det är önsk-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

vårt att finna en lösning, som motsvarar lägets krav, och det är önskvärt att finna denna under så stor anslutning inom folket som möjligt». Någon tanke på att upptaga en strid i försvarsfrågan hade jag icke. Jag fortsatte i stället att propagera för samförståndslösningen. I sinom tid tog jag upp förhandlingar med bondeförbundets och folkpartiets ledningar och framlade för dem såsom basis för förhandlingarna förslag, som kunna karakteriseras såsom anbud att mötas på halva vägen. Man tog välvilligt del av förslagen, men det lämnades icke från den andra sidan det minsta bidrag till en fruktbärande diskussion om samling. Regeringen framlade då för riksdagen sitt förslag till försvarsväsendets stärkande, vilket var samma förslag som presenterats vid förhandlingarna. Vid dessa hade bondeförbundets och folkpartiets representanter uttalat sin villighet att efter propositionens framläggande fortsätta diskussionen. Något bevis på vilja att gå regeringen och dess parti till mötes fingo vi emellertid förgäves vänta på — remissdebatten den 1 april kan icke med den allra bästa vilja tolkas i den riktningen. Man satt förnämt på sin höga häst med det stolta namnet Minimum. Initiativet var alltjämt mitt och mina kollegors. Det fick nu formen av inbjudan till förhandling på den basis, att regeringen och dess parti förklarade sig villiga att medverka till en lösning på 148-miljonerslinjen, under förutsättning av garantier för att de ökade militärutgifterna icke skulle göra intrång på den sociala omsorgen och att de ökade bördorna skulle bäras av dem som ha den bästa förmågan därtill.

Det är ett minst sagt djärvt försök att efter alla dessa bemödanden framställa mig såsom den försumlige när det gäller att gripa det stora tillfället. Det är icke mindre djärvt att söka göra troligt att jag haft de svåraste hindren att övervinna inom regeringen och mitt parti. Sanningen är att jag i mitt arbete på en samförstånds lösning hela tiden har kunnat tala på mitt partis vägnar. De diskussioner, vilka ägde rum i regering och riksdagsgrupp före framläggandet av regeringsförslaget, rörde sig endast om vilket av de båda vid de tidigare förhandlingarna presenterade förslagen, med en kostnadsram av resp. 130 och 135 miljoner, som skulle föreläggas riksdagen. Kan det vara till något gagn för den fortsatta diskussionen eller för det historiska bedömandet kan jag meddela, att jag personligen formulerat såväl partikongressens uttalande som skrivelsen till riksdagspartierna och att båda äro uttryck för min personliga mening om hur en samlande lösning bör se ut.

Till min glädje har jag mottagit många bevis på att mina samförståndssträvanden väckt gensvar i vida kretsar. Det finns gott om medborgare även utanför socialdemokratiens leder, som helt enkelt icke förstå att deras representanter i riksdagen icke känna någon allvarlig förpliktelse att göra sitt till för att det stora tillfället icke skall förspillas. De ha icke något sinne för den finurlighet, som manifesterar sig i förklaringen, att om ni bara böja er för vad vi diktera så ha vi ju samlingen! De tycka att en i handling ådagalagd vilja att gå till mötes skall besvaras i samma anda. De spekulera icke i kris och valtaktik. De vilja samling.

Kanske kommer man att erinra mig om att även i partiernas svar på min inbjudan till förhandlingar gavs uttryck för tillfredsställelse över utsikterna till en samlande lösning. Jag har emellertid att hålla mig till det trista faktum, att jag hittills icke fått mottaga några bevis på verkligt tillmötesgående. Det är icke vackra ord, men befriande handling som behövs.

Såsom av det sagda framgår är det två möjligheter jag försökt för att komma fram till samlingen.

Den första var ett tillmötesgående i fråga om den militära organisationens omfattning, men under iakttagande av den återhållsamhet, som betingades av statsfinansiella hänsyn och möjligheten att tillgodose även andra angelägn

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

behov än de militära. Denna utväg betraktar jag alltjämt såsom den tryggaste, även ur försvarets synpunkt. För att möta de automatiska utgiftstegringarna, för att finansiera ofrånkomliga löneregleringar, för att kunna amortera skulderna — bland andra dem som spannmålsregleringen åsamkat oss — och för att kunna genomföra trängande reformer komma redan de närmaste åren att medföra starkt ökade anspråk på statskassan. En samtidig stark stegring av militärutgifterna kan framkalla en påfrestning, där konkurrensen mellan dessa utgifter och utgifterna för andra ändamål skärpes. En försämring av det nu gynnsamma statsfinansiella läget tillspetsar ytterligare denna konkurrens. Fortare än vi själva nu tro kunna vi ställas inför nödvändigheten att pressa ned utgifterna. Då stå vi på nytt inför faran för attacker mot fjärde huvudtiteln i form av minskade material-, övnings- och underhållsanslag med resultat att den stora organisationen undandrades det för sitt liv nödvändiga. Det är detta vi velat hindra till gagn för försvaret självt.

Trots betänkligheterna ha vi emellertid förklarat oss vilja försöka den andra möjligheten till samförstånd. Denna innebär ett genomförande av den större försvarsorganisationen, men under försök att från början skaffa bättre garantier mot olyckliga resultat. Dessa garantier skulle ligga i att man redan nu vederbörligen beaktade behovet av utgifter för andra ändamål och åtminstone för de närmaste åren sörjde för en finansieringsplan med en riktig avvägning mellan belastning och bärkraft. Denna utväg tar också sikte på vissa betydelsefulla psykologiska moment, till vilka jag senare återkommer.

Det har gjorts många invändningar mot den s. k. sammankopplingen av försvarsfrågan med andra frågor. Märkvärdigt nog ha dessa invändningar kommit först sedan man ställts inför en konkret tillämpning av vad som länge diskuterats. Framställningen till partiledarna är icke någon hastigt påkommen lust att binda samman frågorna. Det är endast ett fullföljande av en mening, som vi alltid drivit. Jag tillåter mig åter en hänvisning till mitt tal i juli 1935. Jag yttrade då: »Det bör vara klart att tillgodoseendet av den militära delen av försvaret icke får ske på bekostnad av den omvårdnad som är en förutsättning för levande försvarsvilja inom folket. Medel för militära anslag kunna icke fås genom beskrningar av t. ex. de sociala och kulturella utgifterna. Anser man en ökning nödvändig får man vara beredd att taga inkomsterna till täckande av denna där outnyttjad bärkraft ännu finnes. Jag antar att man gjort detta klart för sig på de håll, där man nu förordar avsevärt ökade militära utgifter. En lösning som icke tar hänsyn till dessa synpunkter kan icke ske med socialdemokratisk medverkan.» Våra villkor blevo alltså ställda från början. De behövde icke formellt medtagas när vårt första bud gavs till partiledarna. Men de funnos där dock. Vid de beräkningar för finansieringen, som då gjordes, hade hänsyn tagits även till andra behov än de militära. Vid försökandet av den andra möjligheten, som skulle innebära vår medverkan till militärutgifter under de närmaste åren på ytterligare 30 miljoner årligen, var det nödvändigt att på ett särskilt sätt uppmärksamma sammanhangen.

Resultatet av vårt senaste initiativ har icke blivit mycket bättre än resultatet av det förra. Högern avvisade redan från början våra villkor, men kom ändock till förhandlingarna. Bondeförbundet reagerade så smått mot »sammankopplingen» och folkpartiet menade »knappast sådant samband föreligga» mellan dyrortsgraderingen av folkpensionerna och försvarsfrågan att »en sammankoppling av dessa frågor är motiverad». Det tjänar ingenting till att här dröja utförligare vid förhandlingarna. Resultatet blev i pensioneringsfrågan negativt. I finansieringsfrågan kom man icke till ett slutligt resultat vid förhandlingarna. Jag påtar mig gärna skulden härtill. Men man

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

kan kanske förstå om mitt intresse sjönk när det kommit dithän, att förhandlingarna skulle gälla en finansieringsplan vid vars uppgörande den första åtgärden skulle bli att *stryka* utgifterna för förbättringen av pensionärernas läge å dyrorterna. Förhandlingarna ha sedan fortsatts inom bevillningsutskottet och regeringen har framlagt förslag till finansiering av de väntade större utgifterna. I detta stycke ha vi att vänta och se. Mina förhoppningar äro emellertid starkt dämpade. Visserligen har vår tanke på att de bärkraftigare skola bära en större del av de ökade bördorna principiellt godtagits. Men den i föl av pensionsutskottet väckta tanken på en finansiering av de stigande utgifterna genom ökad indirekt beskattning har åter förts fram. Det har också visats stor olust inför regeringens försök att lindra skatterna för de mindre inkomsttagarna. Detta utgör tillräcklig varning mot optimism, men något bestämt vet man ännu icke på denna punkt. Även om finansieringsfrågan får en tillfredsställande lösning återstår dock att uppfylla den andra förutsättningen för vår medverkan till de större försvarsutgifterna.

Därmed är jag tillbaka vid frågan om »sammankopplingen». Vad ha folkpensioner och försvar att göra med varandra? Jag skulle kunna svara med en annan fråga: Vad hade på sin tid grundskatternas avskrivning att göra med böndernas ställning till försvarets förstärkning? Men det vore icke alldeles riktigt att så göra. Bönderna ställde nämligen som villkor för ökade försvarsbördor att de skulle få en påлага avlastad. Vi vilja icke köpa en fördel för en viss samhällsklass med vår medverkan till en större försvarsorganisation. Det kan anses som en tillfällighet att just frågan om de förbättrade pensionerna på dyrorterna fått ett så framskjutet rum i det förestående avgörandet. Det kan mycket väl tänkas att en annan liknande fråga kunnat komma att spela samma roll. Att det blev folkpensioneringsfrågan beror på att denna just nu är den sociala fråga av större vikt för vars lösning i år begärts anslag. Man kan alltså helt enkelt icke undgå densamma vid en diskussion om finansieringen. Dessutom ligga de gamla pensionärernas möjligheter att leva på dyrorterna oss mycket varmt om hjärtat. Det visade vi genom vårt förslag i föl. Det ha vi åter visat genom det nya förslagets framläggande i år. Genom ställningstagandet till detsamma kan nu det enda beviset i handling givas på villigheten att icke eftersätta den sociala omvårdnaden. Vad man begär av oss är ingenting mindre än att vi i dag skola taga ansvaret för en ytterligare ökning av militärutgifterna med 30 miljoner, men finna oss i att man på lördag svarar de fattiga gamla på dyrorterna: vi ha icke råd att sörja för er så att ni kunna leva utan fattigvård. Förstå ni verkligen icke hur orimligt detta är? Förstå ni icke att ett sådant handlande måste hos stora massor av vårt folk föda eller förstärka känslan av att rustningarna gå före omtanken om dem som ha det smått i fosterlandet? Förstå ni icke, att en sådan sak kan vara tillräcklig för att beröva samlingen i försvarsfrågan det stora psykologiska värde, som ligger i att de breda lagren av folket känna sig ha en verklig andel i det som skett? Gemene man ha mycket litet till övers för ett pysslande om prestigen, som anses fordra att man skall säga nej i år därför att man gjorde det i föl. De ha ännu mindre till övers för dem, som låta sig bestämmas av lusten att ge regeringen en läxa för att den icke varit ödmjuk nog. De fästa sig vid vad som faktiskt sker och detta är, att samtidigt som man sätter icke blott 30 utan i jämförelse med den löpande budgeten 50 nya miljoner på utgiftssidan för försvaret så stryker man de 5 miljoner som regeringen önskat få åt pensionärerna. Om riksdagens majoritet finner detta vara ett riktigt sätt att taga tillvara det stora nationella tillfället, så bör man åtminstone kunna förstå om de, som

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

lovat att särskilt bevaka de eftersattas intressen, icke kunna dela den mening och icke vilja taga ansvar för ett sådant handlande.

Det tycks verkligen finnas anledning att här erinra om vad liberalernas store man, Karl Staaff, en gång svarade amiral Lindman på dennes fråga, huruvida dåvarande statsministern Staaff ville göra en ansträngning att »lyfta försvarsfrågan över partierna». Staaff svarade: »Om däri ligger ett spörsmål huruvida regeringen är villig att på det sätt, som man från vissa håll under den nuvarande försvarsagitationen gör, upphöja försvarsfrågan till landets snart sagt enda fråga, om däri ligger en fråga till regeringen, huruvida den är villig att för försvarsfrågan förgäta eller skjuta åt sidan andra stora frågor, andra stora förhoppningar, som genomströmma vårt folk, om däri slutligen ligger en hemställan, huruvida regeringen rent av vore benägen att ifråga om andra stora folkliga framtidsmål ändra sin hittillsvarande uppfattning, då måste jag på detta svara ett alldeles bestämt *nej*; det kommer regeringen icke att göra.»

Det var en tid, då inom hela den svenska demokratien försvar och reformer var en naturlig sammanställning. Det var på den tiden Hjalmar Branting betecknade rösträttsfrågan som vår största försvarsfråga och skrev: »För den medborgaranda, som skall ge vårt nationella självförsvar i nödens stund dess bärande kraft, behövs en social reformpolitik, som lyfter upp de tillbakasatta klasserna och ger styvbarnen plats vid sidan av privilegierade.» Mycket har hänt sedan dess. Den politiska likställigheten har vunnits. Stora reformer ha genomförts. Men vi äro ingalunda på den säkra sidan. Den växande samhörighetskänslan fordrar alltjämt ans. Det är icke tider att fara ovarliga fram med det som vuxit fram och alltjämt växer fram och för oss närmare den dag, då i sanning folk och försvar bliva ett. Det är många hinder på den vägen som övervunnits. Den ovilja att bära personliga bördor för försvaret, som arbetarklassen ärvt av bondeklassen, har försvunnit eller håller på att försvinna. Den misstro till försvaret, som sprang fram på grund av militärs användande i sociala konflikter, är i stort sett övervunnen. Den försvarsolust, som näres av otrygghet och utkomstsvårigheter, kan också övervinnas genom en social omsorg, som ger trygghet och trivsel. Det är på den vägen vi äro, och ett besked från den sista riksdagen i samförståndspolitikens period, som klart vittnade om att man vill sörja lika väl för det inre som för det yttre försvaret, skulle mäktigt befordra strävandet. Regeringen kan icke var med om något som i stället lägger stenar på vägen.

Regeringen har nu givit sitt sista bud. Sin möjlighet att fortfarande bära ansvaret för riksstyrelsen kommer den att bedöma sedan slutligt svar på detta bud givits genom riksdagens beslut i de berörda frågorna. Hur detta bedömande kommer att utfalla i händelse av vägran att visa det begärda tillmötesgåendet bör vara klart av vad jag redan sagt. Visserligen höjas röster för att regeringen skulle utan hänsyn till behandlingen av dess förslag i riksdagen sitta kvar för att redovisa sitt fögderi för väljarna, vilkas opinion förde den till styrelsen 1932. Ivrigast plädera i den riktningen en del av folkpartiets tidningar. Jag har också observerat att kommunisterna hållit opinionsmöten mot regeringens avgång. Jag är naturligtvis uppbyggd över dessa bevis på om icke just förtroende så dock intresse för vårt kvarstannande. Men saken är icke så enkel; det gäller att upprätthålla både parlamentariska regler och aktningen för regeringen, icke blott denna regering utan regeringen som sådan. Regeringens ställningstagande kommer däremot icke att bestämmas av någon lust att komma i oppositionsställning före valen. Den rådes icke att möta väljarna och för dem redovisa sitt snart

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

fyraåriga arbete. Jag har också själv i mitt hälsningstal till den socialdemokratiska partikongressen hävdadt, att det vore en god parlamentarisk ordning om den regering, som framgick ur de senaste valen till andra kammaren och vars politik vid 1934 års val fick förtroendevotum, finge lägga avgörandet av sitt öde i väljarnas händer. Detta så mycket mera om vad som kommer efter oss får karaktären av icke blott ett regeringsskifte utan också ett systemskifte. Det kan komma att se ut som en lust att gå väljarna i förväg. Avgörandet ligger emellertid icke enbart i regeringens hand. Det ligger i första hand hos riksdagen. Detta är särskilt fallet när det gäller en regering, som satt såsom sin uppgift att återupprätta den parlamentariska regeringens ställning i vårt land och också fört denna uppgift i hamn. Den kan icke utan att försvaga regeringens ställning finna sig i att behandlas utan hänsyn.

Jag får antagligen tillfälle att när andra frågor komma upp till behandling i kamrarna yttra mig utförligare om regeringens allmänna ställning och skall icke i dag vidare syssla med det ämnet, såvida icke den följande debatten direkt ger mig anledning därtill. I fråga om avgörandet i dag är vår ställning klar. Sådan situationen är måste jag hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utgången i kammaren är antagligen på förhand given. Men även om så icke skulle vara fallet får resultatet av riksdagsbehandlingen av försvarsfrågan betraktas såsom klart. Ett antagande av utskottets förslag kommer icke i och för sig att föranleda något övervägande av regeringens ställning. Efter det bud vi givit är det klart, att regeringen är beredd att taga sin del av ansvaret för genomförande av den större försvarsorganisationen om de angivna förutsättningarna uppfyllas. Även efter beslutet i försvarsfrågan har riksdagen alltså möjlighet att bidra till förverkligande av samlingstanken. Ännu har den möjlighet att kraftigt befordra strävandet till den starkare förankringen av försvaret hos folket.

Då jag måste räkna med att man till sist ändå förspillar dessa möjligheter vill jag redan nu säga några ord om vår hållning i försvarsfrågan framdeles. De finnas tydligen som räkna med och kanske rent av hoppas, att det från vårt håll skall blåsas till ny strid i denna fråga. Jag kan icke tro att herr Andersson i Rasjön hör till dessa. Han fällde emellertid ett anmärkningsvärt yttrande i ett offentligt tal för en tid sedan. Mitt konstaterande av att några principiella meningsskiljaktigheter i försvarsfrågan icke nu på allvar stå emot varandra gav honom anledning uttala: »Det är så sant som det är sagt. Det är endast att hoppas att satsen icke alldeles faller ur minnet till valrörelsen i höst, om det socialdemokratiska partiet då anser sig böra använda försvarsfrågan som tillhygge i valagitationen.» Herr Andersson i Rasjön och andra, vars tankar ständigt kretsas kring valet, kunna vara lugna. Vår önskan om en avspänning i försvarsfrågan är allvarligare än att vi skulle taga avvisandet av vår framsträckt hand till anledning att proklamera strid i denna fråga. I vilken ställning vi än komma att i fortsättningen befinna oss, oppositionens eller regeringens, komma vi icke att sätta försvarsbeslutets upprivande på vårt program. Vår naturliga strävan blir i stället att förverkliga förutsättningarna för att hålla försvaret utanför partistriderna genom att skapa underlag för en kraftfull positiv reformpolitik och för en finanspolitik, som riktigt och rättvist fördelar bördorna. Det är på andras hållning framdeles det kommer att bero om försvarsbeslutet skall kunna upprätthållas och ett uppflammande av försvarsstriden skall kunna undvikas. Än i dag gälla Karl Staaffs ord, att försvarsfrågan icke kan upphöjas till landets snart sagt enda fråga och att man för försvarsfrågan icke kan förgäta eller skjuta åt sidan andra stora frågor, andra stora förhoppningar som genomströmma vårt folk. När

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

den uppfattningen blir allmän för försvarsfrågan fullt ut sin naturliga plats i folkets föreställningar och statsmakternas övervägande.

Erinringen om Karl Staaff för i minnet ännu ett yttrande av högerledaren under remissdebatten den 1 april. Detta löd: »Jag tycker, att vi mer och mer få klart för oss att här föreligger en parallell till läget för något mer än tjugo år sedan, då en svensk statsminister med stort inflytande och med möjligheter att lösa försvarsfrågan på ett sätt, som skulle ha tillfredsställt hela svenska folket, försummade det tillfället. När han försummade det tillfället, gjorde han försvarsfrågan och försvaret mycket stor skada. Försummelsen medförde beklagliga verkningar, som vi kanske ännu i våra dagar ha att dragas med. Jag är rädd för att det är något liknande, som försiggår i dessa dagar.» Jag har ingenting emot att den parallellen blivit gjord. Man skall blott komma ihåg, att skulden för den olycka som skedde 1914 icke var Karl Staaffs. Den var deras som icke heller den gången hade hjärta och förnuft och allmänkänsla nog att gå till mötes dem, som ville en samling i vilken också de stora lagren av folket kunde känna sig vara verkligt med. Tanken på vad som hände 1914 och de beklagliga verkningarna därav borde vara en varning mot att nu i maktfullkomlighet driva till motsättning och strid i stället för att befämja samling och endräkt. Så mycket mera som förutsättningarna för denna samling aldrig varit så stora som nu. Regeringen har gjort vad den förmår för att det stora tillfället icke skall förspillas. Riksdagen får nu taga sitt ansvar.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman, mina damer och herrar! Statsministern framhöll med samma skärpa som alltid önskvärdheten av en samförståndslösning icke minst i försvarsfrågan. Jag har vid många olika tillfällen uttalat den bestämda uppfattningen att icke allenast ur försvarets egen synpunkt vore en samförståndslösning på så pass bred bas som överhuvud taget är möjligt den lyckligaste för land och folk. Jag vill tillägga, att då statsministern tillvitar de andra partierna obenägenhet till förhandling, synes det mig, som om statsministern icke på ett rättvist sätt bedömer dessa partiers ställningstagande. Statsministern säger, att förhandlingar om att nå en medelväg inletts av regeringen. Regeringens invit till förhandlingar har visserligen tagits välvilligt upp av de andra partierna, men förhandlingarna ha icke lett till något resultat. Förhandlingarna syftade till att nå en medelväg, och, om jag förstod statsministern rätt, skulle medelvägen vara en försvarsordning av den omfattning som propositionen byggts på. Det bleve dock icke den rätta medelvägen mellan de förslag, som förelägo vid försvarskommissionens behandling av ärendet. Jag skulle därutöver vilja säga, att statsministern enligt mitt förmenande uttalade sig på ett annat sätt i första hand, då statsministern konstaterade, att utskottsförslaget i förhållande till regeringsförslaget innebar ett större tillmötesgående än det som kommit till synes i den av mellanpartierna framlämnade motionen. Det är riktigt som statsministern säger, att mellanpartierna i sin motion voro angelägna om att framhålla, att själva organisationen enligt regeringens proposition var upplagd på ett sätt, som kunde anses innebära en tillfredsställande lösning av försvarsfrågan. Med den utökning av kostnadsramen för organisationen, som med hänsyn till föreliggande utredning ansågs vara av behovet påkallad, måste ytterligare jämkning ske i riktning mot ett närmande till regeringsförslaget. Statsministern har själv konstaterat, att så varit fallet. Då är det icke riktigt att säga, att de andra partierna bortsett från den möjlighet, som förelegat till en verklig samförståndslösning. Jag vågar påstå, att intresset för en samförstånds-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
lösning just för landets och försvarets egen skull icke varit minst hos det parti, som jag representerar.

Statsministern förklarade, att inom den kostnadsram, som utskottsförslaget innebär, borde skett en förskjutning från arméns till flottans fördel. Det är alldeles självklart, att jag som lekman icke vill ingå i någon debatt, huruvida en sådan förskjutning skulle vara riktig. Utskottsförslaget bygger givetvis liksom alla tidigare förslag till lösning av försvarsfrågan på en utredning, baserad på strategiska beräkningar. De strategiska utredningarna liksom liknande utredningar i andra länder, då det gäller att avväga förhållandet mellan de olika vapenslagen, visa, att framför allt flygvapnet men även lantarmén i de olika ländernas försvarsordningar fått en väsentligt större plats än tidigare. Med andra ord: Flottans betydelse har enligt dessa uppfattningar minskats i sådana länder, som endast genom mindre vattenområden skiljas från andra länder. Utskottsförslaget bygger alltså på strategiska utredningar och på försvarskommissionens förslag.

När försvarsfrågan, som jag skulle vilja kalla vårt lands vitalaste fråga, innevarande år skall lösas, måste man liksom vid tidigare tillfällen och icke minst år 1925 bedöma den med utgångspunkt från det världspolitiska läget i Europa. Alla, som betrakta den bild, som av försvarskommissionen lämnats av det världspolitiska läget, borde kunna vara överens om att detta läge väsentligt förändrats sedan år 1925, ja, till och med sedan försvarskommissionen framlade sitt betänkande. Förhoppningarna om ett bättre internationellt samförstånd mellan olika länder ha fullständigt grusats. Läget har år från år försämrats. Under den senaste tiden ha länder, som underskrivit bindande traktater, utan vidare brutit sina i dessa traktater fastslagna förpliktelser. Det är alldeles självklart, att den allmänna opinionen i såväl vårt land som andra länder, då det gäller att taga ståndpunkt till försvarsfrågan, måste taga intryck av denna utveckling av världshändelserna.

Spänningen och otryggheten ha väsentligen tilltagit, och av den anledningen frågar man sig, om man icke bör försöka åstadkomma en försvarsordning under så stor tillslutning från de i parlamentet representerade partierna som möjligt. Nu säger statsministern, att regeringens bemödanden till samförstånd misslyckats. Med sitt sista bud har statsministern erkänt, att kostnaderna för försvarsrevisionens genomförande icke äro oöverkomliga, men statsministern har föreslagit, att man i sammanhang med försvarsfrågan skulle upptaga andra frågor, bland dessa sociala frågor och finansiella frågor. Mitt parti har förklarat sin villighet att upptaga förhandlingar om dessa frågor. Det kan ju dock icke anses märkligare, att bondeförbundet vid innevarande års riksdag tager avstånd från förslaget om en dyrortsgradering av folkpensionerna än att bondeförbundet gjort det vid nästföregående års riksdag. Man kan visserligen säga, att här, om man går in för att lösa försvarsfrågan och frågan om folkpensioneringen gemensamt, föreligger en möjlighet till samförstånd, och att man därför borde se det hela som en nationell angelägenhet och bortse från vissa »smärre» synpunkter. Jag kan emellertid icke tillägna mig samma uppfattning rörande försvarsfrågans lösning, som statsministern vill göra gällande. Statsministern sade, att han anser, att den socialdemokratiska regeringen eller det socialdemokratiska partiet icke böra bidra till att ikläda landet väsentligt ökade utgifter för försvarsfrågans lösning, om övriga partier avvisa en samtidig lösning av en social fråga. Vad är det då för social fråga, som statsministern menar? Det är den jag nyss nämnde, folkpensioneringsfrågan. Jag kan icke se saken på det sättet. Som jag redan nämnt, vilar utskottsförslaget på strategiska undersökningar rörande försvarsfrågan. Försvarsorganisationen är ju icke till för sin egen skull, utan förslaget till arméorga-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

nisation är uppbyggt enligt den konstruktion, som utskottsförslaget innebär, därför att den allmänna opinionen eller låt mig säga en viss meningsriktning går ut på att det världspolitiska läget är av sådan beskaffenhet, att vårt land bör tillförsäkra sig ett starkare försvar, än det skulle få, om regeringsförslaget antoges. Följaktligen skulle jag vilja ställa frågan så här. Vi ha genomfört välfärdsanordningar och genomfört för vårt folk sociala förmåner, ehuru naturligtvis icke i sådan utsträckning, att man kan säga, att man därvidlag ingenting mera kan begära. Jag instämmer med hans excellens herr statsministern, då han säger, att vad vi därutinnan gjort behöver ansas om ytterligare. Jag vågar emellertid påstå, att flertalet länder — den uppfattningen tror jag är allmän — med viss beundran se på vad Sverige åstadkommit på det sociala området under den kris, som rått under de senaste åren. Jag vill då framställa den frågan: ha vi icke nått så långt på det kulturella och sociala området, att det är berättigat att säga, att försvarsviljan redan på grund därav bör kunna förefinnas bland de bredare lagren av vårt folk?

Låt oss se på de händelser, som inträffat under det senaste året, då Italien bröt mot alla åtagna förpliktelser för att skaffa sitt folk ökat utrymme. Man har skäl antaga, att det var huvudsyftet. Låt oss också aktgiva på, hur andra nationer ordna sitt styrelsesätt på ena eller andra sättet för att åstadkomma det bästa möjliga resultatet för det egna landets innebyggare. Bland de uttalanden, som därvidlag ha fällt, saknas icke heller uttalanden, som giva vid handen, att man betraktar Sverige som ett lyckligt land, icke endast därför att vi genomfört stora välfärdsanordningar, utan även av den anledningen — och det säger man rent ut — att detta land med hänsyn till dess naturrikedomar skulle kunna föda dubbelt så många människor. Detta utgör enligt mitt sätt att se ytterligare en anledning för vårt folk att giva akt på händelsernas utveckling. Med hänsyn till hela den internationella rättsordningens sammanfallande och med hänsyn till den ovisshet, som råder i världen, synes det vara rimligt, att vårt folk bringar det offer av ekonomiska utgifter, som det föreliggande försvarsförslaget innebär. Jag vill gå ännu längre. Då fara är å färde, är det icke då riktigt gent emot den levande försvarskraften, att vi inom måttet för våra krafter genomföra en försvarsorganisation, som såväl tekniskt som organisatoriskt tillfredsställer de krav, som vi inom dessa gränser ha möjlighet att åstadkomma? Att äga en sådan organisation och betala de därmed förenade kostnaderna är enligt min mening landets skyldighet gent emot den levande försvarskraften, som har att ta stöten, därest ofärd skulle komma på färde.

Jag vill resa bestämda invändningar mot statsministerns slutsats, att möjligheten till en lösning av försvarsfrågan på bredare bas än som sker, om utskottets förslag antages, strandat på de andra partiernas omedgörlighet mot en överenskommelse. Detta förslag till sociala välfärdsanordningar innefattar ett visst förslag, vilket vi, som jag nämnt tidigare, vid förra årets riksdag ansågo oss icke kunna acceptera. Jag skulle vilja bringa i erinran de 3 eller 4 sista åren. Vårt land genomlevde år 1933 en ekonomisk kris, vars like vi icke, åtminstone icke på många år, förut skådat. Utan att ha gjort någon överenskommelse, vare sig på ena eller andra sättet, var den svenska folkrepresentationen mogen för att skaffa en överenskommelse, som ledde till verkligt resultat. Man må nu kalla vad som då beslutades för sociala reformer eller för välfärdspolitik, men en välfärdspolitik måste det under alla förhållanden anses innebära. Den benämningen använde statsministern själv, då han talade om vad som skett. Utöver denna välfärdspolitik, som resulterade i att vi med statens medverkan vidtogo långtgående åtgärder för att, om jag så får säga, hjälpa i gång det svenska näringslivet, hjälpa i gång produktionen och öka produk-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

tionsvolymen för att skaffa landet ökade inkomster, kunde vi inom landet, inom den trånga ekonomiska ram, som då var betingad av förhållandena, åstadkomma sociala välfärdsanordningar och sociala reformer. Om vi icke kunna vara med om att lösa en speciell fråga i enlighet med regeringens förslag, är det väl därför icke riktigt att säga, att den delen av riksdagen, som motsätter sig regeringens förslag i denna speciella fråga, helt enkelt kastat om, när det gäller de sociala reformerna och omvårdnaden om det svenska folket.

Det är alldeles självklart, att den kostnadsram, inom vilken försvarsorganisationen balanseras, kan bedömas ur olika synpunkter, och man kan därvidlag fråga sig, huruvida man även vid en väsentligt försämrad konjunktur har möjlighet att, utan att överanstränga de ekonomiska resurserna, fullfölja organisationen såsom sådan. Då jag sökt bedöma de ekonomiska möjligheterna, har jag osökt ställt den frågan till mig och besvarat den med ja. Jag anser, att det världspolitiska läget, enligt mitt sätt att bedöma saken, påkallar en organisation av den beskaffenheten. Följaktligen har jag den förhoppningen, att försvarsorganisationen såsom sådan även vid en väsentligt försämrad konjunktur skall kunna genomföras.

Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att statsministern i avslutningen av sitt anförande uttalade, att hur än utvecklingen kommer att ske, komma icke från hans partis sida att göras några ansatser för att göra försvarsfrågan till en stridsfråga mellan de olika politiska partierna. För att göra det lättare möjligt att även vid en försämrad konjunktur fullfölja försvarsfrågan har utskottet beslutat verkställa anskaffningen under väsentligt kortare tid än som var tänkt vid själva planläggningen av försvarsorganisationen. Vid nuvarande konjunkturförhållanden bör det, menar man, vara möjligt att genom uttaxering anskaffa medel för materialanskaffningen. Av den anledningen bli kostnaderna efter de 3 åren väsentligt lägre än medelkostnaderna för de 10 åren. Det innebär, menar jag, på visst sätt en garanti för att man kan hysa välgrundade förhoppningar om att försvarsorganisationen såsom sådan skall kunna genomföras.

Statsministern nämnde samtidigt, att det resonemang, som förts i frågan, även gällde finansieringen. Jag och mitt parti ha tidigare — jag tror, att vi visat det, då det gällt finansiering av andra ganska stora utgifter — icke tillhört dem, som ha velat lägga utgifterna på de mindre bärkraftigas skuldror. Just detta förhållande skulle jag vilja säga gör, att det finnes så mycket mindre skäl för att redan på förhand lägga upp ett program för finansieringen. Då vi nödgats finansiera stora utgifter och välbehövliga utgifter under åren 1933—1934 var det även möjligt för den majoritet, som genomförde detta, att efter överenskommelse och i samförstånd med andra genomföra besluten rörande amorteringen av de lån, som måste upptagas för fullföljandet av de av riksdagen fattade besluten. Det synes kunna vara förklarligt, om man från de andra partiernas sida, som icke kunnat taga del av propositionen rörande inkomst- och förmögenhetsskatten förrän densamma lades framför riksdagen, kommer till slutsatsen, att en närmare undersökning av verkningarna av ett beslut i enlighet med propositionen påkallas. Men då det gäller att finansiera budgeten för budgetåret 1936/1937, torde riksdagen kanske få väsentligt höja de extra skatter, som infördes på grund av nödvändigheten att kunna finansiera tidigare uppkomna utgifter. Vi skola inte glömma, att vi samtidigt med ökade kostnader för försvarsväsendet innevarande år ha att avbetala väsentliga belopp på de lån, som upptogs på grund av nödvändigheten under då rådande förhållanden. Vi voro då inne i en period, då den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten uppgick till 40 miljoner kronor mindre per år än då konjunkturen var gynnsammare och då ingenting därutöver fanns i kassafonden

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

eller i andra tillgångar. Följaktligen ha vi under de år som gått, trots att vi levt i en lågkonjunktur, återupprättat den finansiella ställningen enligt mitt sätt att se ganska tillfredsställande.

Jag har härmed bemött statsministerns beskyllning gentemot det parti jag representerar för obenägenhet att gå in på överläggningar och därmed inför landet visa, att vi kunna lösa försvarsfrågan med en praktiskt taget enhällig riksdag. Jag förmenar, att de bevis för vilja och handling, när det gäller lagstiftning på det sociala området, de bevis för vilja och handling när det gäller genomförande av den välfärdspolitik, som förts under de gångna åren, och finansieringen av dessa olika saker, borde vara så tillräckliga, att man inte skulle behöva på förhand säga ifrån, att den och den saken äro vi med på att lösa.

Vad beträffar den sociala omvårdnaden och lagstiftningen på detta område har regeringen ansett, att folkpensioneringen är en väsentlig fråga, och regeringen menar, att om den frågan av riksdagen kunde lösas, skulle därigenom enighet kunna uppnås angående försvarsfrågan. Jag är den förste att erkänna, att pensionsfrågan är av största vikt, och att det vore det svenska parlamentet värdigt att i handling visa, att vi lösa frågor, som äro av betydelse för stora grupper av vårt svenska folk, men jag vill samtidigt ifrågasätta — oavsett att jag anser, att det är landets skyldighet att efter sin ekonomiska möjlighet sörja för tillgodoseende av de gamlas intressen och att stödja åldringarna genom en väl genomförd ålderdomspensionering — om det inte, när vi under alla förhållanden inte kunna undgå att räkna med måttet av våra ekonomiska krafter, kan anses angelägnare att genom sociala välfärdsåtgärder tillgodose det uppväxande släktet kanske rent av på ett bättre sätt än hittills varit fallet, och om man inte följaktligen bör pröva dessa olika frågor mot varandra utan att innevarande år taga ståndpunkt för vare sig den ena eller den andra. Jag förstår inte hans excellens herr statsministern, när han säger, som han nyss gjorde i sitt anförande, att här går man med berätt mod och ökar försvarsutgifterna med, som jag tror han nämnde, 50 miljoner kronor, att märka en ökning med 50 miljoner utöver den nuvarande budgeten — alltså inte en ökning av 50 miljoner kronor utöver regeringspropositionen — inte ens inbegripet treårsanskaffningen ökar beloppet så mycket. Man får väl diskontera den lägre kostnad, som det blir under de år, då engångsanskaffningen är genomförd.

Ja, som jag tidigare sagt, vi som stå för utskottsförslaget, gå ut ifrån andra förutsättningar. Vi gå ut ifrån det nuvarande världspolitiska läget. Vore det världspolitiska läget inte sådant, att det gör det nödvändigt för vårt folk att ge akt på utvecklingen och göra de ansträngningar, som man anser sig kunna göra med hänsyn till de ekonomiska resurserna, och hade vi inte ett verkligt folkhem i vårt land att försvara, då är det självklart, att vi kunde låta kostnaderna för de sociala reformerna gå före försvaret. Men som förhållandena nu äro, anse vi, att vi måste bringa detta offer för försvaret, för att möta den fara, som möjligen aldrig kommer men som *kan* komma, för att sätta oss i stånd att göra ett första hårdnackat motstånd mot en inkräktare, medan vi invänta hjälp från andra länder, som kunna ha intresse av att hjälpa oss med hänsyn till önskvärdheten av vårt lands upprätthållande som en fri nation i den europeiska sammanlevnaden. Det är från den utgångspunkten, som jag och mina kolleger anslutit oss till utskottets förslag om ökade utgifter för den militära organisationen. Jag vill inte ha sagt, att det förslag, som innefattas i regeringspropositionen, skulle visa mindre intresse för de synpunkter, som jag i detta sammanhang framhållit, men det är alldeles självklart — såsom hans excellens herr statsministern själv påpekade — att saken kan bedömas från olika sidor.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Om det är som finansministern sagt mig, att han har den ärliga övertygelsen, att vi anstränga våra ekonomiska möjligheter utöver vad som enligt hans uppfattning är riktigt, respekterar jag den uppfattningen. Det är alldeles klart, att om det blir sämre konjunkturer, har man ett problem att brottas med, när ökade skatter äro ovälkomna, då inkomsterna minskas. Men, som jag nämnde, dessa farhågor minskas ju i viss utsträckning av den anledningen, att man gör en anskaffning för ett större belopp under en kortare tid. Nu kan det givetvis invändas, att ingen vet, om vi ha de goda konjunkturerna under de tre år anskaffningen skall göras. Men man har dem åtminstone säkrare under de tre åren än längre fram i tiden.

Jag skall inte, herr talman, längre upptaga tiden. Jag har försökt att så kort som möjligt förklara den uppfattning, som varit vägledande för oss, då vi biträtt vad utskottsförslaget innebär, och anledningen till att vi stannat för den något ökade kostnaden, en kostnad som jag kan konstatera att regeringen anser möjlig ur landets synpunkt men som den förbundet med att man skulle ikläda skattedragarna ytterligare kostnader. Att vi inte kunnat medverka, då det gällt lösningen av en fråga, som innebär dessa ytterligare ökade kostnader, får enligt mitt sätt att se och enligt min bestämda uppfattning inte tolkas på det sätt, som hans excellens herr statsministern här gjorde, nämligen att vi vore beredda att offra så och så många miljoner i ökade kostnader för försvarsorganisationens upprätthållande men samtidigt vore mindre generösa eller rent av ovilliga att offra någonting, när det gällde ålderdomspensioneringen åt de gamla och fattiga.

Jag skulle till sist vilja uttala den förhoppningen, att vår folkrepresentation denna gång liksom när det gällde den inre ekonomiska krisen skall visa sig förstå vad vårt gemensamma hem är värt, samt att vi, även om meningarna i vissa avseenden äro delade, sedan beslutet är fattat böja oss för faktum och utåt liksom inåt klart markera vår bestämda vilja att hålla oss beredda att värna ett fritt och oberoende Sverige. Jag kan så mycket lättare ge uttryck åt min önskan i detta avseende, som hans excellens herr statsministern tidigare — visserligen med vissa förbehåll — gjorde det uttalandet, att om försvarsfrågan nu efter dagens överläggningar blir löst, det ur landets försvarssynpunkt är lyckligast, att den drages undan valstriden.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna punkten i utskottets betänkande.

I detta yttrande instämde herrar *Westman, Andersson* i Dunker, *Petersson* i Broaryd, *Gustafson* i Vimmerby, *Gardell* i Gahns, *Jonsson* i Skedsbygd, *Jonsson* i Mörbylånga, *De Geer, Hammarlund, Olsson* i Kullenbergstorp, *Petersson* i Dahl, *Eriksson* i Toftered, *Ryberg, Niklasson, Bengtsson* i Kullen, *Johanson* i Hallagården, *Gustafsson* i Lekåsa, *Werner* i Höjen, *Beck, Andersson* i Ovanmyra, *Persson* i Trången, *Johansson* i Tväråsetet, *Olsson* i Närlinge och *Andersson* i Södergård.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Det anförande, med vilket hans excellens herr statsministern inledde debatten, hade, så vitt jag förstår, mycket litet att göra med föreliggande fråga. Jag skall därför inte här gå vidare in på detta utan nöja mig med att konstatera vad jag tror var kontentan av anförandet med hänsyn till den fråga, som nu behandlas, nämligen att regeringen och dess parti inte ha några avgörande, sakliga invändningar att resa mot det förslag till försvarsväsendets ordnande, som föreligger i särskilda utskottets betänkande, och att regeringen inte betraktat ett antagande av detta förslag i och för sig som en anledning till regeringsskifte.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

När det förhåller sig så — och jag för min del betvivlar inte, att det ligger allvar bakom de varma ord angående önskan om en samförstånds lösning av försvarsfrågan, som statsministern ånyo uttalade — kan jag inte förstå, att statsministerns slutliga ståndpunkt kan bli den som han här intagit: att hans parti inte kan förena sig med utskottsmajoriteten i ett bifall till det föreliggande förslaget. Statsministern anser inte, att försvarsfrågan kan lösas som en fristående fråga. Det är detta jag måste finna orimligt. Är inte försvarsfrågan en hela folkets sak, en angelägenhet av den betydelse, att den bör och måste behandlas och avgöras utan sidoblickar på andra frågor? Det förefaller mig vara orimligt att begära kompensationer i detta sammanhang. Varför kan man inte med samma rätt ställa upp kravet på tillmötesgående vid behandlingen av andra frågor? Konsekvensen blir väl en regelrätt byteshandel på alla områden av det politiska livet.

Statsministern antyde ett par gånger, att han varit utsatt för förebråelsen att ha försummat ett stort tillfälle. Jag har också tillåtit mig att i kammaren antyda detta, och jag vidhåller fortfarande min uppfattning, att ett stort tillfälle har försummats. När meningarna i försvarsfrågan mer och mer närmas varandra, såsom faktiskt skett under de senaste åren, hade det varit en verklig statsmannahandling att samla dessa viljor till avgörande handling. Vinsten, även den politiska vinsten, av en sådan åtgärd hade inte blivit mindre, om resultatet enbart gällt försvarsfrågan utan kompensationer på andra områden.

Därmed ber jag, herr talman, att få övergå till att yttra några ord om frågans behandling i utskottet.

Där ha — det vill jag från början säga — dessa politiska kombinationer inte spelat någon synlig roll. Jag vill gärna vitsorda det positiva intresse för en god lösning av försvarsfrågan, som visats av utskottets socialdemokratiska medlemmar. Tyvärr återfinner man inte mycket av detta positiva intresse i den reservation, som utskottets socialdemokrater avgivit. Men deras intresse för en god lösning av försvarsfrågan var uppenbar under behandlingen i försvarsutskottet. Framför allt tog det sig uttryck i ett livligt förordande av åtgärder — och långt gående åtgärder — för flygvapnets stärkande. Detta positiva intresse från socialdemokraternas sida är otvivelaktigt någonting nytt. Jag tror man kan säga utan överdrift, att det återspeglar ett växande försvarsintresse ute bland folket. Herr Lindberg, som ensam står för den rena avrustningsståndpunkten och som avgivit en reservation med yrkande om avslag på utskottets förslag, på propositionen och på alla motionerna — rent bord med andra ord — har inte längre gehör för sina idéer ute bland det svenska folket. Hans mångordiga reservation kan visserligen verka bestickande på dem, som vilja slå sig till ro med frasen »vad tjänar det hela till?» och som tro sig kunna bemantla en bristande försvarsvilja med teorier om faran att utmana andra makter genom att skaffa sig ett tillräckligt försvar. Men på detta sätt tänker inte längre det svenska folket. Det är ingen överdrift, om jag säger, att vårt folk i närvarande stund känner en stark oro för försvarsväsendets tillstånd, och denna oro beror på händelsernas tryck och inte på någon agitation.

Det föreliggande förslaget ifrån särskilda utskottet måste ses och bedömas mot bakgrunden av den passivitet, som präglat svensk försvarspolitik under det senaste årtiondet. Försvarsfrågan har länge saknat realitet för vårt folk. Man har inte velat tro på allvaret i talet om att även Sverige hade förpliktelser att sörja för sitt försvar. Man har talat om vårt skyddade läge, om vår belägenhet långt fjärran ifrån oroshärdarna, och man har betraktat och behandlat försvarsfrågan som en inrikespolitisk avvägningsfråga. För många,

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

kanske för majoriteten, har frågan egentligen gällt blott hur långt vi kunde gå mot avrustning utan att svika förpliktelseerna mot Nationernas förbund. Nu är läget förändrat. Avrustning och nedrustning äro inte längre uppgifter för praktisk politik — det konstateras också i den socialdemokratiska reservationen. En märklig sinnesändring har inträtt på skilda håll. Det är en mera verklighetsbetonad syn på vårt läge och våra försvarsförpliktelser, dessa förpliktelser, som gälla inte det kollektiva säkerhetssystemet och Nationernas förbund utan oss själva. Försvaret framstår nu som ett värn för folkets frihet och självstyrelse, för allt vad vi skatta dyrt och omistligt i vårt samhälle, och därmed har försvaret faktiskt fått den förankring hos folket, om vilken så länge talats.

Jag hörde med glädje statsministerns ord om att han och hans parti allvarligt önska avspänning i försvarsfrågan och inte vilja taga upp en fortsatt strid. När han i ett annat sammanhang talade om dem, som blåsa till strids i försvarsfrågan, ber jag få säga, att inte i något inlägg, som gjorts på vederhäftigt håll i den senaste försvarsdiskussionen, förekommit något, som kan ge anledning till detta tal om att man från borgerligt håll söker blåsa till ny strid i försvarsfrågan.

Det förslag från särskilda utskottet, som här föreligger, är det första positiva uttrycket för den nya inställning till försvaret, som jag antytt. Så måste detta förslag betraktas. Det är mycket lätt att påvisa bristerna i den försvarsordning utskottet föreslår, men trots bristerna är förslaget, det vågar jag säga, en manifestation av vårt folks försvarsvilja, en manifestation, som inte bör underskattas. Som nationell viljeyttring är förslaget inte betydelseöst. Jag är också övertygad om att många, som av politiska skäl komma att rösta mot detsamma, dock i själ och hjärta känna tillfredsställelse över att den svenska riksdagen äntligen i handling visar, att den förstår tidsläget krav. Den överväldigande majoriteten av vårt folk kommer att hälsa ett försvarsbeslut enligt det föreliggande förslaget som en befriande handling. Det betyder, att någonting blir gjort efter årslånga utredningar och ändlösa diskussioner. Naturligtvis är försvarsfrågan inte »löst» genom detta beslut. Det ges väl överhuvud taget inte någon slutgiltig lösning av den frågan. Den kommer alltid att stå levande för oss. Den kräver en oavlätlig uppmärksamhet på de problem händelserna ute i världen och förändringarna i den militärpolitiska situationen framkalla. För ett folk, som vill leva och hävda sin nationella särart, är försvarsfrågan inte en politisk avvägningsfråga utan en fråga om folkets liv, om den svenska kulturens och den svenska folkfrihetens bevarande. Jag tror, att vårt folks flertal i denna stund betraktar försvarsfrågan så. I detta ligger något nytt och värdefullt, som de politiska meningsskiljaktigheterna icke få bortskymma.

Det föreliggande förslagets förtjänster ligga framför allt däri, att det lägger en fast grund för vårt lantförsvars omorganisation. Det tillgodoser kravet på en kvalitativ förbättring och på en erforderlig materielutrustning. Flygvapnets förstärkning — låt vara att det sker under en av förhållandena betingad jämförelsevis lång övergångstid — är också betydande. Det är beklagligt, att icke en motsvarande förstärkning skett av flottan och att luftvärnet icke blivit tillräckligt tillgodosett. Överallt i världen förstärker man flotta, flyg och luftförsvaret. I dessa avseenden är, om vi undantaga de åtgärder, som nu föreslås till flygvapnets utbyggande, det nu föreliggande förslaget icke i nivå med tidens krav. På dessa punkter har högern i sin reservation föreslagit förbättringar, som jag anser vara mycket betydelsefulla.

Efter denna allmänna reflexion vill jag i största korthet beröra några speciella frågor, som under den fortsatta debatten säkerligen komma att ägnas

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

uppmärksamhet från skilda håll. Jag vill då först be att med några ord få motivera den av utskottet föreslagna organisationen av försvarets högsta ledning.

Detta förslag innebär ju betydelsefulla nyheter. Det innebär en ganska genomgripande förändring på detta område, och det är naturligt, att förslaget därför från många håll möter misstroende och starka invändningar. Alla äro emellertid nu ense om, att tillsättandet av särskilda försvarsgrenschefer är en nödvändig åtgärd. För tio år sedan lät det annorlunda. Då mötte även detta förslag mycket starka betänkligheter från skilda håll. I denna stund finns det ingenting kvar av dessa meningsskiljaktigheter. Alla äro ense om, att det är nödvändigt, att varje försvarsgren får sin ansvarige chef. Jag tror för min del, att det kommer att gå på samma sätt med opinionen beträffande den föreslagna försvarsstab. De farhågor, som nu uttalas, komma att visa sig vara överdrivna. Det är kanske inte lika sant, att de förhoppningar, som man ställer på denna försvarsstab, i alla avseenden komma att infrias, men jag har blivit övertygad om att detta nya organ är ett nödvändigt led i den nya försvarsordningen.

Man har sagt, att denna stora försvarsstab innebär en överorganisation. Detta är ett misstag. Storleken av denna stab beror på, att i denna infogats delar av de nuvarande general- och marinstaberna. Däremot tror jag man med fog kan säga, att försvarspropositionens lilla stab är en överorganisation, därför att den inte skulle ha några egentliga uppgifter att fylla, och ett organ, om vilket detta kan sägas, kan ju med fog kallas för en överorganisation.

Avsikten med denna organisation av en gemensam högsta försvarsstab är ju att skapa ett organ för en ändamålsenlig och fullödig samverkan mellan försvarsgrenarna i syfte att göra rikets samlade försvarsmakt beredd att i farsans stund lösa sin uppgift. Farhågorna för att försvarsstabens tillkomst skall innebära ett undertryckande av någon av försvarsgrenarna äro helt visst ogrundade. Jag tror för min del, att denna stab i många fall kommer att bli ett medel att övervinna motsättningarna.

Den föregående ärade talaren har såsom en förtjänst i det föreliggande förslaget pekat på den snabba och betydande materielanskaffning, som här föreslås, och jag kan till alla delar instämma i vad han yttrade och inskränker mig till att understryka, att denna materielanskaffning för lantförsvarets del är av den art och omfattning, att under en lång följd av år uppkomna brister nu komma att i det väsentligaste täckas. Tyvärr kan man inte säga detsamma om de andra försvarsgrenarnas materielbehov. Flottans materielanslag har icke blivit tillgodosett. Jag hoppas, att en förändrad inställning, som man i vissa avseenden redan kan skönja, skall komma att även på denna punkt medföra andra resultat ifrån riksdagsmajoritetens sida.

Till sist några ord om kostnaderna för den föreslagna försvarsreformen. Även på den punkten har herr Pehrsson i Bramstorp motiverat utskottets ståndpunktstagande och bemött invändningar, som senast ifrån statsministerns sida ha framförts. Jag erkänner, att kostnaderna för denna försvarsordnings genomförande särskilt under de närmaste åren, då det gäller att ersätta vad som tidigare försumrats i fråga om en ändamålsenlig utrustning, komma att bli betydande. Men i detta sammanhang bör det kanske icke underlåtas att peka på en sak, som borde ha blivit föremål för större beaktande, och det är den omständigheten, att lantförsvaret på grund av 1925 års försvarsordning fått vidkännas betydande förluster, bland annat på grund av försäljning eller överlåtande till andra statliga myndigheter av kaserner, övningsplatser och andra områden, ersättning till städer för indragna regementen m. m., förluster, som av fortifikationsdepartementet uppskattas till inte mindre

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

än 40 miljoner kronor. Denna siffra bör hållas i minnet, då man nu bedömer kostnaderna för den nya försvarsordningens genomförande och särskilt de avsevärda byggnadskostnader, som ingå i denna försvarsordning. Även om kostnaderna, särskilt de första åren, otvivelaktigt äro betydande, äro de dock icke av den storleksordning, att det kan råda någon tvekan om, huruvida de kunna bäras av det svenska folkhushållet. De komma icke att hindra tillgodoseendet av andra berättigade samhällsintressen. Statsministern bringade nyss i erinran ett gammalt och välkänt slagord: försvar och reformer. Ja, till det programmet kunna vi alla ansluta oss. Vi på högerhåll känna lika stor tillfredsställelse som någon annan över oavbrutna framstegsarbeten på skilda områden, som ha utmärkt de sista årens politiska arbete i vårt land. Det är riktigt, att vi under en följd av år ha inriktat landets krafter på ett socialt reformarbete av mycket betydande mått. I detta ingår såsom en mycket väsentlig del det beslut om folkpensionernas förbättring, som föregående års riksdag fattade. När hans excellens statsministern nu med sådan utomordentlig skärpa angriper den borgerliga majoriteten för att den i år icke vill vara med om en ytterligare utbyggnad, som enligt hans upprepade gånger givna uppgift endast skall kosta 5 miljoner kronor, ber jag att till detta få göra ett par erinringar.

Vad först beträffar summan 5 miljoner kronor så vet var och en, som sysslat med denna fråga, att till denna summa av 5 miljoner kronor, som staten omedelbart får ikläda sig i ökade kostnader, skall läggas kostnaderna för kommunernas del, ävensom att denna kostnad kommer att stegras år från år, att den redan nästa år är uppe i ungefär det dubbla och sedan stegras undan för undan. Det är således inte bara en futtig bagatell på 5 miljoner kronor, som vi ha vägrat att vara med på som kompensation för den stora försvarsreformen, utan det är en social reform med mycket betydande ekonomiska verkningar. Och varför genomfördes inte denna i fjol? Ja, de herrar ifrån det socialdemokratiska partiet, som voro medlemmar av det särskilda utskottet för pensionsfrågans behandling, erinra sig säkerligen, att jag vid ett tillfälle på högerpartiets vägnar riktade en direkt förfrågan till socialdemokraterna i utskottet, om de ville vara med om en sådan lösning av pensionsfrågan, som tillgodosåge även kravet på en dyrortsgradering. Det skulle kunna skett med en mycket ringa nedsättning i tilläggs pensionernas belopp, och därmed hade denna fråga fått en lösning, som hade tillgodosett just de krav, som nu bland annat ifrån statsministern ånyo ha framförts. Detta erbjudande avvisades, och därmed fick pensionsfrågan i fjol den utformning, som skedde. Det var av ekonomiska skäl en definitiv lösning, det betonades av herr Pehrsson i Bramstorp och det betonades av herr Andersson i Rasjön. Man hade då gått så långt, som man ansåg tillrädligt och möjligt av ekonomiska skäl. Det är detta, som icke får glömmas, när man nu för fram kravet på dessa tilläggs pensioner såsom kompensation för försvarsfrågans lösning.

Det sociala reformarbete, som präglat de sista årtiondenas arbete i vårt land, skall icke hämmas genom försvarsbeslutet. Även försvarets tillgodoseende är för övrigt ett led i ett ändamålsenligt reformarbete. På detta område föreliggande stora brister, som måste repareras. Den uppgiften får inte undanskjutas. Vad gagna alla sociala välfärdsanordningar, om de icke kunna bevaras åt vårt folk? Vilket värde har det svenska kulturarbetet, om inte vårt folk har den fasta viljan att försvara dess frukter? Må de, som arbeta och ivra för reformer, icke försumma att trygga vad som därigenom vunnits. En förstärkning av vårt lands försvar är nu den viktigaste uppgiften för svensk politik.

Herr talman! Den reservation, som högern fogat till särskilda utskottets

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

utlåtande, anger klart skillnaden mellan utskottets förslag och de yrkanden, som vi framställt och röstat för inom utskottet. Vi vidhålla våra yrkanden och anse, att de bättre motsvara det nuvarande lägets krav. Då vi icke kunnat inom utskottet vinna majoritet för dessa yrkanden, ha vi stött det förslag, som nu framlägges såsom utskottets betänkande, och det omdöme, som jag fällt om detta, anser jag mig också kunna vidhålla utan att därmed ha underkänt den ståndpunkt, som högern har förfäktat.

Av hänsyn till voteringsordningen och för att icke äventyra ett positivt beslut i kammaren, som jag anser vara ett önskemål av största vikt, avstår högern vid denna punkt — det gäller nu arméorganisationen — från att yrka bifall till sin reservation, och jag kan därför, herr talman, på denna punkt instämma i det yrkande om bifall till utskottets hemställan, som den föregående ärade talaren har framfört.

Häruti instämde herrar *Nylander, Arnemark, Lundqvist, Thorell, Olsson i Blädinge, Laurén, von Seth, Persson* i Fritorp, *Petersson* i Storgården, *Svedman, Lundell, Johansson* i Krogstorp, *Hagman, Lindskog, Liedberg, Björck* i Kristianstad, *Lithander, Hillgård, Andersson* i Lindome, *Sefve, Gustafson* i Kasenberg, *Wallerius, Hansson* i Hönö, *Olsson* i Staxäng, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Larsson, Leffler, Persson* i Falla, *Westerdahl, Aronson, Holmström, Sandström, Brännström* i Skellefteå, *Hedlund* i Häste, *Westin, Hansson* i Vännäsby, *Nilsson* i Antnäs och förste vice talmannen *Magnusson*, fröken *Wellin* samt herrar *Holmdahl* och *Persson* i Grytterud.

Herr andre vice talmannen **Jeppsson**: Herr talman! Hans excellens statsministerns anförande skall jag icke upptaga till något bemötande, och det är främst av den anledningen, att jag icke har för avsikt att upptaga någon diskussion om den allmänna politiska situationen sådan som hans excellens statsministern här drog upp den, utan min avsikt är närmast att göra vissa erinringar till det föreliggande utskottsforlaget. Men trots att jag sålunda har för avsikt att begränsa mig till detta vill jag inte underlåta att gentemot hans excellens statsministern göra en erinran.

Jag kan för min del icke godkänna hans excellens statsministerns uttalande, då han gör gällande, att för den, som icke kan följa hans excellens i denna fråga, skulle det där bakom ligga, såsom hans excellens statsministern uttryckte sig, finurliga valtaktiska beräkningar. Detta ber jag för min del, herr talman, att på det bestämdaste få tillbakavisa.

Angående det förslag, som föreligger ifrån utskottets sida, är det med en viss glädje man kan konstatera, att detta förslag sannolikt kommer att medföra en förstärkning av rikets försvarskraft, en förstärkning, som i nuvarande läge måste för var och en, som oförvillat ser detta spörsmål, framträda såsom i hög grad önskvärd och behövlig. Jag tror mig också kunna konstatera, att utskottets förslag i detta avseende är bättre än vad den kungl. propositionen var, och jag vågar också säga i vissa punkter även bättre än försvarskommissionens förslag och den på detta förslag grundade mellanpartimotionen. Trots detta har jag dock vissa erinringar att göra emot detsamma. I vad det gäller den punkt, som nu är föredragen, herr talman, nämligen arméorganisationen, så är det med beklagande som jag konstaterar, att utskottet har vidhållit det förslag, som i detta fall föreligger ifrån Kungl. Maj:ts sida att indraga kustfästningarnas linjeinfanteribesättningar. Man gjorde i detta hänseende redan 1924 den första attacken, som sedermera 1925 delvis lyckades, men jag har för min del aldrig kunnat förstå det riktiga och kloka i att beröva kustfästningarna deras infanteribesättningar under fred. Verkligheten

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

har enligt min uppfattning givit belägg för den åsikten, att vid ett eventuellt krigsfall är det bland annat dessa trupper, som i första hand behövas. Vi minnas ifrån mobiliseringen 1914, hurusom kustfästningarnas infanteriförband hörde till de truppförband, som med det allra första mobiliserades och sedan kvarhölls i mobiliseringsstillstånd ganska länge.

Nu säger man visserligen, att vid ett eventuellt krigsfall skall försvaret, i den mån detta bör utföras av infanteritrupper, skötas av dels landstorm och de's till dessa fästningar detacherade trupper. Men det måste vara alldeles uppenbart, att framtida eventuella försvarare av ett område sådant som kustfästningarnas ha betydligt större förutsättningar att kunna på ett tillfredsställande sätt utföra sin uppgift om de, såväl befäl som manskap, redan i fredstid ha övats på platsen och gjorts förtrogna med terrängförhållandena. Jag kan därför, som sagt, inte med mitt enkla bondförnuft åtminstone förstå det riktiga i, att just dessa trupper skola indragas, och det är, herr talman, med stort beklagande, som jag finner, att i utskottets betänkande icke finnes någon som helst reservation till förmån för bibehållandet av dessa trupper. Under sådana förhållanden är det ju också för den, som i likhet med mig eljest skulle vilja ställa ett yrkande på bibehållande av dessa truppförband, alldeles meningslöst att göra det, då inom utskottet icke ifrån något parti eller ifrån någon enda utskottsledamot avgivits reservation till förmån för ett sådant yrkande.

I övrigt skall jag icke, herr talman, uppehålla mig längre vid arméorganisationen, men jag skall be att få säga ett par ord om en annan del av försvarsorganisationen, nämligen sjöförsvaret. Detta har icke heller enligt min mening blivit i utskottsutlåtandet tillgodosett såsom det hade förtjänat. Visserligen har utskottet intagit en för sjöförsvaret betydligt gynnsammare inställning än försvarskommissionen och vad som kommit till synes i mellanpartiernas motioner. Själv har jag den uppfattningen, att flottan vid en omorganisation av vårt försvar borde tillmätas en ännu större betydelse, och jag vet, att den meningen delas av oerhört många i detta land. Jag skulle till och med tro, att om man obunden av partihänsyn skulle göra en omröstning här i andra kammaren eller till och med en folkomröstning, skulle den åsikten säkerligen vinna majoritet, att sjöförsvaret i den nya försvarsorganisationen borde tillmätas större betydelse än vad som skett i utskottets förslag. Det borde ligga nära till hands, tycker man, för var och en att dra den slutsatsen, att för ett land som vårt, som till större delen är havsomflutet, måste sjöförsvaret tillmätas den allra största betydelse. Man gör ju också gällande, att vårt försvar i första hand skall vara ett neutralitetsförsvar. Det torde vara tämligen självklart, att intet annat vapenslag med lika stor framgång kan värna vår neutralitet som flottan. Erfarenheterna från världskriget visa ju också, att den flotta, vi då hade, måste ligga ute på ständig neutralitetsvakt, och den gjorde säkerligen därvid vårt land och dess näringsliv mycket stora tjänster. Man skulle därför kunnat vänta, att utskottet skulle tillerkänt flottan större anslag än enligt den gamla försvarsordningen. Så har tyvärr inte skett. Tvärtom, enligt det föreliggande förslaget erhåller flottan mindre anslag än hittills. Detta är enligt min mening något fullständigt orimligt. Jag skulle till och med vilja göra gällande, att även om man inte vill gå in för en utökning av det sammanlagda anslagsbeloppet för försvarsändamål, skulle inom den uppdragna kostnadsramen en förskjutning till flottans förmån — såsom hans excellens herr statsministern redan förut i dag framhållit — vara mycket motiverad och försvarbar.

En annan punkt i det föreliggande utskottsutlåtandet, som också, herr talman, ger anledning till erinran, är utskottets förslag i fråga om engångskost-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

nader för materialanskaffning. Utskottet föreslår, såsom kammaren känner till, betydande engångsanslag till materialanskaffning för försvarsändamål. Lantförsvaret får således 79.5 miljon kr., därav icke mindre än 50 miljoner kr., ifall jag läst rätt, under de tre närmaste åren, flygvapnet får över 15 miljoner kr. och kustartilleriet cirka 2 miljoner kr. Det är betydande belopp, mot vilka jag i och för sig inte har någon erinran. Det anmärkningsvärda är emellertid, att samtidigt som man anslår så betydande belopp till engångskostnader för materialanskaffning för lantförsvaret, flygvapnet och kustartilleriet, så får flottan icke ett enda öre till motsvarande ändamål. Det torde väl ändå inte kunna förnekas utan tvärtom vara allmänt känt att en stor brist föreligger i fråga om tillgången på teknisk material för sjöförsvaret. Om vår flotta måste gå ut på neutralitetsvakt eller om kanske vår neutralitet skulle kränkas i en sådan utsträckning att vi finge krig, måste ju denna material finnas och fungera kanske tidigare än inom någon annan försvarsgren. Sålunda är ju flottans förråd av minor och minsvepningsmaterial allt annat än tillräckliga. Detta är ju ändå i allra högsta grad sådan material som måste sägas tillhöra den första försvarslinjen. Vidare saknas modernt luftvärn, även på en hel del av de större fartygen, ävensom erforderliga förråd av ammunition, torpeder, brännolja, utrustning för hjälpfartyg m. m. All denna material ingår ju, i den första försvarslinjen och måste därför sägas vara av den allra största betydelse icke blott för vårt sjöförsvaret utan för hela riksförsvaret. För att i någon mån kunna fylla detta mycket stora behov eller rättare sagt denna mycket stora brist har utskottet inte anvisat ett enda öre. Utskottet uttalar sig visserligen en liten smula välvilligt och erkänner flottans behov av viss teknisk material. Man uttalar emellertid, »att detta behov endast bör tillgodoses i den mån som det blir pengar över inom den beslutade kostnadsramen». Flottan sättes sålunda i en uppenbart missgynnad undantagsställning. Detta kan åtminstone jag för min del inte anse annat än vara i mycket hög grad oriktigt, att man med ett dylikt föga bindande uttalande avfärdar en sådan utomordentlig viktig försvarsangelägenhet. Här borde enligt mitt förmenande en rättelse komma till stånd ju förr dess hellre.

Jag har nu, herr talman, gjort vissa erinringar mot det föreliggande förslaget, men jag kan ju också i viss mån ge uttryck för min tillfredsställelse åtminstone med några punkter i detsamma. Jag tänker därvidlag särskilt på att utskottet anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag om en snar och fullständig typutredning beträffande flottans fartygsbestånd. Jag vill endast uttrycka den förhoppningen, att denna utredning genomföres så snabbt som möjligt, och att riksdagen sedan blir i tillfälle att ta ställning till densamma.

Såsom något allt annat än tillfredsställande måste jag emellertid beteckna, att utskottet anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag om indragning av skeppsgossekåren. Till och med försvarskommissionens majoritet hade föreslagit ett bibehållande av densamma. Utskottet har emellertid med avslag å de motioner, som jag och några andra riksdagsledamöter avgivit, gått in för en indragning av skeppsgossekåren. Detta är enligt min mening en mycket betänklig sak, då ju denna kår har en synnerligen viktig och värdefull uppgift att fylla för flottans rekrytering. Den hade därför bort bibehållas, då många starka sakskal tala för detta.

Jag skulle vilja göra ytterligare en erinran, herr talman. Jag tror, att den för närvarande skall bli den sista. Jag måste med stort beklagande konstatera, att utskottet icke har bifallit ett yrkande, som framförts av undertecknad och ett par medmotionärer i fråga om utflyttningen av bestyckningen i Älvsborgs fästning till havsbandet. Jag tror att det med hänsyn till det nuvarande läget i världen hade varit synnerligen välmotiverat, om utskottet hade

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 gått på bifall till motionen. Jag anser i likhet med många andra, att det är en fråga av mycket stor vikt, förstärkningen av västkustens kustartilleriförsvaret, och även av dess luftvärn. Vi ha på västkusten vår största hamn i fredstid, Göteborg, den största i riket i fråga om in- och utförsel. Det skulle ju kunna bli så olyckligt en gång, att den praktiskt taget blir vår enda in- och utförselhamn. Jag skulle på det allra djupaste beklaga, herr talman, om man skulle avvisa det förslag, som här framlagts, att för mycket rimliga kostnader förbättra västkustens försvar. Denna förbättring skulle säkerligen vara av mycket stort värde icke bara för de lokala intressena utan i första hand för hela rikets försvar.

Med dessa erinringar har jag icke velat vända mig mot det föreliggande utskottsbetänkandet i dess helhet, trots att jag skulle önska att på de punkter, där jag gjort mina erinringar, få en ändring till det bättre till stånd. För närvarande har jag dock, herr talman, inget särskilt yrkande. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att de beslut, som i denna fråga komma att fattas, dock skola bli av sådan beskaffenhet, att de skola medföra en välbehörlig och önskvärd förstärkning av vårt lands försvar.

Herr *Ekman* instämde häruti.

Herr *Ossbahr*: Det har såväl under debatten här i kammaren som eljest vid åtskilliga tillfällen talats om det senaste årets händelser och om de erfarenheter, som dessa givit oss. Det har sagts från många håll, att man numera i vårt land på ett helt annat sätt än tillförne fått klart för sig, att ett land och ett folk i realiteten icke har någonting annat att lita till än sin egen kraft och sin egen förmåga. Man har understrukit vid åtskilliga tillfällen, att händelseförloppet under det gångna året öppnat ögonen på icke så få människor, och man har fått klart för sig på ett annat sätt än förut nödvändigheten för ett land med jämförelsevis liten befolkning att snabbt kunna uttaga hela sin levande försvarskraft.

Även herr *Pehrsson* i Bramstorp berörde något av detta, då han i sitt anförande framhöll, att händelserna under vinterns lopp medfört ytterligare försämring i det utrikespolitiska läget och att dessa händelser inneburit en allvarlig maning och ett ytterligare givakt för vårt lands vidkommande. Det är under sådana omständigheter ganska märkligt, att utskottets ståndpunktstagande uppenbarligen icke i någon nämnvärd mån påverkats av allt detta, åtminstone icke i fråga om krigsorganisationen, ty såsom herr *Pehrsson* i Bramstorp själv framhöll, bygger utskottets förslag i fråga om denna organisation praktiskt taget helt och hållet på försvarskommissionens betänkande, avgivet för nära ett år sedan. De händelser, som sedan dess inträffat, och det krig, som nyligen avslutats, har således i realiteten icke i någon egentlig mån påverkat lösningen av vårt lands försvarsfråga, ty utskottet står vid denna tidpunkt på samma grund, som försvarskommissionen stod för ungefär ett år sedan. Därom vore månhända icke så mycket att säga, därest försvarskommissionens förslag och därmed också utskottsförslaget möjliggjorde skapandet av en sådan försvarsorganisation, att man vid ett krigsutbrott i händelse av behov skulle kunna uttaga landets hela försvarskraft. Men så är ingalunda förhållandet, vilket framgår av åtskilliga omständigheter. Den krigsorganisation, som nu föreslås, är icke sådan, att vi genast i händelse av ett krigsfall kunna sätta in hela vår kraft, om så visar sig erforderligt. Detta måste jag från mina utgångspunkter finna vara en utomordentligt allvarlig omständighet, ty de försummelser, som vi därvidlag göra oss skyldiga till i fred, kunna icke i händelse av krig gottgöras på ett snabbt och effektivt sätt.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Man har målat detta förslag i många och vackra färger, och man har försökt att framställa det bättre, än det är, därigenom att man ställt det i relation till den nuvarande försvarsorganisationen i vårt land. Den omständigheten att den blivande försvarsordningen otvivelaktigt innebär en stark förbättring i jämförelse med nuvarande förhållanden betyder dock ingalunda, att försvarsorganisationen som sådan ur försvarssynpunkt är i allo tillfredsställande. Man skall i sådant hänseende icke endast göra jämförelser med en i och för sig praktiskt taget oduglig försvarsordning, utan man måste betrakta organisationen mot bakgrunden av dess inneboende kraft och förmåga. Jag vill liksom herr Anderson i Norrköping självfallet medgiva, att det föreliggande förslaget innebär avsevärda förbättringar, framför allt i fråga om arméförbandens struktur, kadrerna, materialanskaffningen o. s. v. samt icke minst beträffande flygvapnet. Men man måste också ha klart för sig, då vi gå att fatta beslut, att organisationsförslaget jämväl lider av avsevärda och allvarliga brister.

Jag har icke, herr andre vice talman, här begärt ordet för att på något sätt söka påverka utgången. Jag hänger mig ingalunda åt några sådana fåfänga förhoppningar, men jag har i alla fall inte kunnat vid detta tillfälle underlåta att framföra några av de synpunkter, som jag för min del anser vara värda ett beaktande. Det gäller dock landets livsfråga, och under sådana omständigheter må det ursäktas mig, om jag något upptar kammarens tid. Det är ju i alla fall inte så många av kammarens ledamöter, som jag stör genom mitt anförande, och därför kan jag måhända påräkna ett visst överseende. Jag beklagar blott, herr andre vice talman, att jag gentemot den fungerande talmanen, som ju måste vara tillstädes i kammaren, visar en viss »hänsynslöshet», men det inskränker sig också praktiskt taget endast till detta.

Jag finner alltså, att det föreliggande förslaget lider av ganska allvarliga brister, framför allt i fråga om arméorganisationen. Jag tänker därvidlag på antalet operativa enheter, på avsaknaden av linjeinfanteri, i kustfästningarnas krigsbesättning, på den svagt utbildade och svagt utrustade landstormen samt sist men icke minst på det ytterligt svaga luftvärdet. Jag tänker ävenledes på den alltför korta utbildningstiden och bristen på artilleri i erforderlig omfattning. I fråga om flottan vill jag påtala, att frågan om artillerifartygen ännu icke får en tillfredsställande lösning, och jag finner också bristen på kryssare — om man bortser från flygplanskryssaren »Gotland» — vara ganska allvarlig och betänklig. Beträffande flyget sker visserligen en kraftig ökning, men det strategiska spaningsflyget har dock icke tillgodosetts i erforderlig omfattning, och detta gäller måhända i ännu högre grad beträffande de för samverkan med armén och marinen avsedda flygförbanden.

Om jag till en början något uppehåller mig vid lantstridskrafternas organisation, vill jag erinra om att herr Pehrsson i Bramstorp vitsordade, att det föreliggande utskottsforlaget bland annat i detta hänseende i full anslutning till försvarskommisionens betänkande säges bygga på de strategiska utredningar, som med största noggrannhet och omsorg utförts efter direktiv av kommissionen. Det är emellertid beklagligt, att man icke därvidlag dragit de erforderliga konklusionerna och konsekvenserna av dessa strategiska utredningar. Redan dessa undersökningar ge nämligen vid handen, att den föreslagna krigsorganisationen om sex arméfördelningar och en lätt brigad m. m. i realiteten icke är tillfyllest i alla de angivna krigsfallen. Jag tänker därvid bl. a. på vissa krigsfall i södra och norra Sverige, vilka båda enligt dessa strategiska utredningar visa ett ingalunda oväsentligt större behov av stridskrafter än den organisation, som här föreslås. Jag vill också i detta sammanhang påpeka, att även om den föreslagna krigsorganisationen beträffande lantstrids-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

krakterna vore tillräcklig för exempelvis krigsfallet i norra Sverige, så skulle detta dock alltid innebära, att praktiskt taget samtliga linjeförband vore till det yttersta engagerade i norra Sverige, och att landet i övrigt knappast skulle ha tillgång till andra än landstormsförband, om man bortser från fästningarnas kustartilleri. Detta måste vara ytterligt allvarligt med hänsyn till landstormsförbandens naturliga svagheter och brister i åtskilliga hänseenden.

Förslaget ter sig än mera betänkligt, om man beaktar de nya krigföringsmetoder, som blivit aktuella under den allra senaste tiden i åtskilliga länder i såväl Europa som annorstädes. Jag syftar här på ett problem, som enligt min mening i alltför hög grad förbigåtts, nämligen problemet om den moderna luftlandsättningen, vilket är av en synnerligen allvarlig natur. Det rör sig här ingalunda blott om möjligheten att från luften landsätta smärre svagt utrustade styrkor utan om en fråga av en helt annan storleksordning. Jag kan i detta sammanhang hänvisa till de stora manövrer, som i september månad föregående år höllos i trakten av Kiev i Ryssland. Vid ett tillfälle landsattes där icke mindre än 5,700 man från luften, fullt utrustade icke blott med gevär och kulsprutegevär utan även med tunga kulsprutor, lätta stridsvagnar och fältartilleri. Vi kunna således mycket väl ställas inför den situationen, att samtidigt som samtliga linjeförband äro hårt engagerade i övre Norrland, en luftlandsättning sker i Uppland eller på något annat område inom de södra delarna av landet utan risk för dessa luftlandsättningsstrupper att praktiskt taget möta andra trupper än svagt utbildade och klen utrustade landstormsförband. Detta är ett problem, som enligt min mening icke får förbigås. Utskottet har emellertid icke ansett ens någon utredning i detta hänseende erforderlig. Försvarskommissionen, på vars betänkande utskottet bygger sitt förslag, har karakteristiskt nog ansett det nödvändigt att påpeka, hurusom man i händelse av krig icke kan fingera vapen och övrig utrustning, men det förefaller ibland som om det nästan vore erforderligt att även påpeka, att man inte heller kan fingera truppförband och operativa enheter.

Till allt detta kommer, såsom jag vid remissdebatten i denna fråga den första april i år framhöll, det relativa värdet av de strategiska undersökningarna, ty ingen människa kan förutse utvecklingen i någon egentlig omfattning. För ett land som vårt med sin fåtaliga befolkning är det därför nödvändigt, att man skapar en sådan organisation, att man vid ett krigsutbrott kan uttaga den levande värnkraften på ett rationellt sätt. Detta blir icke möjligt genom det föreliggande förslaget, vilket framgår bland annat av den omständigheten, att man även i framtiden avser att bibehålla den fördömliga s. k. kategoriklyvningen, varigenom åtminstone under sju år framåt samtliga vapenföra icke komma att erhålla utbildning med vapen i fredstid. Det är ingalunda säkert, att man under pågående krig får tillfälle till och hinner med den utbildning av dessa vapenföra, som man försummat i fredstid. Det kan nämligen mycket väl tänkas, att situationen blir sådan, att innan dessa hunnit utbildas, kriget redan är avgjort, måhända till vår nackdel.

Jag tror också, att man mycket väl skulle kunna öka uttagningen av de vapenföra och ganska väsentligt uppmjuka de relativt skarpa besiktningsbestämmelser, som för närvarande gälla. Jag kan såsom en liten kuriositet men dock som något ganska symptomatiskt erinra om en uppgift, som stod att läsa i Idrottsbladet den 23 september föregående år. Där uppgavs, att de tre förnämsta fotbollsspelarna i det svenska landslag, som dagen förut spelat mot Norge, voro »kronvrak» på grund av »dåliga fötter», respektive »dåligt hjärta» och »odugliga knän». Om dessa tre framstående fotbollsspelare i ett landslag blivit bedömda såsom kronvrak, måste man säga, att besiktningsbestämmelserna sannerligen skulle kunna i ingalunda oväsentlig grad ändras, så att en ökad uttagning kunde ske.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Man skulle också mycket väl kunna öka tjänstetiden i linjen med därav följande förskjutning uppåt av tjänstetiden för landstormen, såsom man ansett vara möjligt på Gotland. Den förbättrade folkhälsan och den större sundheten överhuvud taget möjliggöra en dylik utökning. Dessutom skulle man kunna vinna en årsklass genom att förflytta inskrivningsförrättningarna till hösten, varigenom sålunda de värnpliktiga skulle kunna erhålla sin utbildning ett år tidigare.

Genom den av utskottet föreslagna organisationen kommer man emellertid att till stor del kasta bort de stora årsklasserna under de närmast följande åren, och dessa s. k. reserver kan man måhända icke få tid att utbilda under pågående krig.

Herr andre vice talmannen har i sitt anförande redan berört en annan betänklig svaghet i förslaget, nämligen bristen på linjeinfanteri i kustfästningarnas krigsbesättning. Jag skall därför inskränka mig till att därvidlag i huvudsak instämma med honom. Det är dock inte bara på detta område, som landstormen får övertaga uppgifter, som i stor utsträckning måste karakteriseras såsom orimliga. Bristen, eller rättare sagt den fullständiga avsaknaden, på strategiska reserver gör, att landstormen får övertaga uppgifter, som dessa förband i realiteten icke komma att kunna lösa på ett tillfredsställande sätt, icke minst på grund av den alltför korta utbildningstiden och den svaga utrustningen.

Jag skulle beträffande lantstridskrafterna i detta sammanhang endast ytterligare vilja peka på den kvalitativa brist, som framträder genom den korta utbildningstiden. De lantmilitära sakkunniga inom försvarskommissionen föreslogo för sin del en utbildningstid på 210 dagar, men till och med denna utbildningstid karakteriserades av dessa sakkunniga själva såsom i åtskilliga hänseenden lidande av de allvarligaste brister. En annan allvarlig brist är den dåliga proportionen mellan artilleri och infanteri i krigsorganisationen, och detta gäller icke blott de i fördelningarna ingående fältartilleriförbanden utan också, och kanske framför allt, såväl kårartilleriet i egentlig bemärkelse som förstärkningsartilleriet.

Jag skall icke ytterligare fördjupa mig i några detaljer, men beträffande flottan skulle jag dock vilja understryka, vad som framhållits tidigare från högerhåll angående bristen på pansarskepp. Jag anser det också, som jag nämnde, betänkligt, att man icke anser det erforderligt, att i våra sjöstridskrafter låta ingå artillerifartyg av kryssartyp.

I fråga om flyget sker otvivelaktigt en väsentlig utbyggnad, men beträffande såväl det strategiska spaningsflyget som, kanske framför allt, de för samverkan med armén och marinen avsedda förbanden förefinnas dock ytterligt allvarliga och betänkliga brister. Från såväl de lantmilitära som sjömilitära sakkunniga har framhållits nödvändigheten av ett väsentligt ökat antal spaningsdivisioner för dylik samverkan, men man har inom kommissionen och utskottet skurit ned detta antal i icke ringa mån.

Ett led i försvaret, som icke får nonchaleras, är bekämpandet inom landet av den försvarsfientliga verksamheten. Man får inte bara se till organisationen och den egentliga försvarsordningen, man måste också beakta, att vi genom de gångna årtiondenas utveckling kommit i en sådan situation, att vissa grupper i vårt land måhända äro så sinnade, att de icke äro att påräkna på det sätt, som vore erforderligt, i händelse av mobilisering. Vi få icke heller bortse från den försvarsfientliga agitationens stora och ödeläggande betydelse, och därför ingå effektiva lagstiftningsåtgärder mot denna försvarsfientliga verksamhet såsom ett nödvändigt led i tillskapandet av en effektiv försvarsordning.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Jag bestrider ingalunda, att utskottets förslag innebär väsentliga förbättringar av vårt försvar, men jag har å andra sidan ansett det vara min skyldighet att peka på några av de brister, som enligt min mening alltjämt komma att bli rådande. Den allvarligaste bristen är, såsom jag framhållit, att vi icke på erforderligt sätt komma att kunna utnyttja landets värnkraft, och de försummelser, som vi nu därvidlag göra oss skyldiga till, kunna vi måhända icke reparera i framtiden, särskilt om man tänker på de sjunkande befolknings-siffrorna. Det som nu underlåtes i detta avseende kan längre fram icke gottgöras, även om man i andra hänseenden i fråga om försvarsorganisationen skulle kunna vidtaga avsevärda och nödvändiga förbättringar.

Det är emellertid icke endast det beslut, som kommer att fattas, som är av betydelse för försvarsorganisationens gestaltning, utan av största vikt är jämväl det sätt, på vilket detta beslut genomföres och verkställles. Man må se på denna fråga, hur man vill; man må intaga en kritisk hållning från den ena eller andra utgångspunkten; man må ha rätt att kritisera och framföra sina önskemål, men man har icke rätt, att, då beslutet en gång är fattat, handla så, att verkställandet av beslutet i det ena eller andra hänseendet kommer att saboteras. Man måste därför från alla håll påfordra ett lojalt genomförande av det beslut, som riksdagen fattar. Det har därför varit värdefullt, att man också från olika håll deklarerat en sådan uppfattning, och detta har måhända ingalunda varit obehövt med hänsyn till den oro, som givetvis måste hysas av många inför det sätt, varpå man underlät att genomföra till och med 1925 års beslut i försvarsfrågan. Icke ens detta beslut blev genomfört till fullo, utan verkställigheten nästan saboterades i vissa hänseenden. Jag tänker därvidlag bl. a. på anskaffandet av det bombflyg, som förutsattes år 1925, men som ännu i dag, elva år senare, icke skett. Man skulle därför, för att citera herr Vennerström, inte av i år men av år 1931, kunna tala om avrustning på bakvägar.

Det är emellertid att hoppas, att för framtiden verkställigheten av riksdagens försvarsbeslut icke kommer att ske på det sätt, som många gånger tidigare varit fallet. Det är nödvändigt, att förtroende finns men också att förutsättningarna för detta förtroende äro för handen. Därmed åsyftar jag för min del ingalunda blott den högsta ledningen utan även de underordnade myndigheterna. Jag tänker därvidlag särskilt på det vapen, som ännu är jämförelsevis nytt och som kommer att utbyggas mer än någon annan vapengren. Inom detta vapen har åtminstone tidigare rätt vissa förhållanden, som ingalunda varit tillfredsställande. Jag tror därför, att det varit ganska önskvärt, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i enlighet med mina önskemål i de interpellationer jag riktat till honom klarlagt åtskilliga förhållanden, som skulle behöva ett dylikt klarläggande. Detta hade varit nödvändigt icke minst mot bakgrunden av det önskvärda däruti, att förtroendet helt och fullt kunnat återställas, ty den hemlighetsfullhet, som alltjämt fått råda i detta hänseende, har icke verkat förtroendeingivande.

Jag finner det beklagligt, att man på sätt som skett låst fast sig vid olika kostnadsramar och att man såsom den förnämsta utgångspunkten tagit den ena eller andra kostnaden, ty det gäller dock icke i första hand frågan om det ena eller andra beloppet, utan främst gäller det organisationen av våra försvarskrafter. Vår försvarsorganisation är ingalunda ett dylikt värderingsproblem, och därför hade det enligt min mening varit önskvärt, att man hade på ett annat sätt än som nu är förhållandet kunnat bortse från de olika kostnadssynpunkterna. Jag är för min del alldeles övertygad därom, att i allvarets stund det svenska folket icke skall fråga, vad kostnaderna äro för värnande av landets frihet. Under sådana omständigheter är det också nöd-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

vändigt, att man, medan tid är, alltmera söker frigöra sig från dessa kostnads-synpunkter, så att man icke en gång kommer att befinna sig i den situationen, att, även om man är beredd att då giva aldrig så stora belopp till försvaret, det är för sent att skapa en effektiv försvarsorganisation.

Det är visserligen alldeles riktigt, att man aldrig kan skapa en organisation, som ger fullständig garanti för frihetens bevarande, men ju starkare denna organisation är, desto större blir säkerheten och desto starkare blir också avskräckningsmomentet. Därmed vinner man också ökad garanti för fredens bevarande. Ingen förmår mer än att sätta in alla sina krafter, men man borde ha kunnat skapa en sådan försvarsordning, att den i händelse av krig möjliggjorde ett snabbt uttagande av hela vår levande värmkraft. Jag fruktar, att den dagen kan komma, då man får ångra, att man icke i tid och under fredliga förhållanden uppbjudit alla sina krafter för att skapa förutsättningarna för frihetens värnande. Jag upprepar än en gång, att ingen kan göra mer än vad han förmår, men man har också enligt min mening skyldighet att göra så gott som man förmår. Vi ha helt visst råd att skapa ett effektivt försvar, men, herr andre vice talman, vi ha däremot icke råd att äventyra fäderneslandets frihet.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Vougt: Herr talman! Det är med en viss tvekan jag har begärt ordet i denna debatt, en tvekan som framför allt hänför sig det faktum, att det har förekommit så många meningsutbyten i försvarsfrågan utan att vi likvisst kunnat komma varandra närmare än de olika i utskottsutlåtandet deklarerade ståndpunkterna beteckna. Om jag likväl begärt ordet, så är det därför, att det förefaller mig rimligt, att det säges något för att förklara tankegången i den reservation, som av utskottets socialdemokratiska ledamöter fogats till det betänkande, som nu föreligger.

Det är givetvis ingen av oss och framför allt ingen av dem som redan tidigare än i särskilda utskottet haft tillfälle att syssla med försvarsfrågan, som inte beklagar, att man nu inte är i stånd att komma fram till en i verklig mening samlande lösning. Innan jag går in på vår reservation i utskottet, skall jag emellertid be att få säga några ord om mina intryck från den relativt korta tid, under vilken jag var medlem av försvarskommissionen. När jag tog itu med arbetet där, föreföll det mig, som om man på de flesta håll strävade efter att nå fram till en verklig effektivisering och rationalisering av våra försvarskrafter. Dessa strävanden ligga ju i tiden. Om vårt svenska försvarsväsende vore ett affärsföretag eller ett affärsdrivande verk, skulle man inte behöva föra så mångordiga diskussioner om den lättaste vägen att vinna största möjliga effekt. Jag vet, att det är många av de officerare, som bistodo försvarskommissionen i dess arbete, som nu beklaga, att man inte har nått fram till ett förslag som bättre företräder rationaliserings- och effektiviseringssynpunkterna. Att man inte kunnat göra detta, tror jag beror på att det är omöjligt att företaga en sådan rationalisering i samband med en utökning av försvarsanslagen. Den upplysningsverksamhet eller, om jag så får uttrycka mig, propaganda, som igångsatts för att ute hos folket skapa förståelse för försvaret har kommit att mobilisera ett försvarsintresse som är knutet till en viss traditionsbunden uppfattning. När man skall rationalisera, måste det vara i nedrustningstider, man kan rationalisera på väg nedåt men icke på väg uppåt. År 1925 kunde man göra en viss rationalisering, och ingen har förordat, att något av de regementen, som indrogos 1925, skulle återuppsättas. Följ-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

aktligen har man för den försvarsordning, man nu försöker skapa, vunnit en viss rationalisering från 1925, då man talade mycket mindre om effektivisering och rationalisering. Men nu, när man befinner sig på väg uppåt, har detta varit omöjligt, och det kanske beror på att försvarsfrågan nu löses utan att det ute bland folket finnes någon verklig känsla av att man står inför ett hetsande tryck av händelser utomlands. Det finnes inte hos det svenska folket någon känsla av verklig oro för vårt yttre försvar.

Medan jag talar om det samarbete jag haft med en del officerare, vill jag säga, att det varit med stor glädje jag kunnat märka, att det bland dem, finnes en helt annan inställning till hela frågan om sambandet mellan demokrati och försvar nu än förr. Man har där verkligen förstått, att försvarsordningen för att bli hållbar måste förankras i folket och få folkets förtroende. Jag kan också med tillfredsställelse anteckna, att de motioner av herr Branting och undertecknad och andra riksdagens ledamöter, som väckts i syfte att skapa en på bred demokratisk grund lagd officersrekrytering, ha mött förståelse också på militärt håll. Jag tror, att det är dessa uppfattningar, som göra, att man inom vida kretsar på den militära sidan inte kan förstå de borgerligas hållning i denna sak. Man kan helt enkelt inte fatta, att när vi i den svenska riksdagen kommit så nära till ett samlande beslut i försvarsfrågan, vissa oväsentliga skiljaktigheter inte skulle kunna undanskjutas.

Uppfattningen är densamma ute i landet, och kort uttryckt fattar man väl läget så, att de borgerliga partierna inte anse försvarsfrågan vara så vital och viktig, att man för den skull vill avstå från vissa politiska planer, planer som kanske på något håll knyts till önskemål att skapa en regeringskris. Oviljan mot att göra en kraftansträngning för att få en samlande lösning i försvarsfrågan kan sägas vara en effektiv dementi av påståendet, att försvaret inom de borgerliga partierna som helhet betraktas som ett överhängande livsproblem. Jag måste säga, att det förvånat mig vid behandlingen av de olika förslagen inom särskilda utskottet, att man gjort så ringa ansträngningar för att söka begripa vad problemet egentligen rör sig om, och detta är kanske också orsaken till att särskilda utskottets majoritet har åstadkommit en motivering, som måste sägas vara sensationellt svag. Man har i den motiveringen nöjt sig med att peka på det utrikespolitiska läget och dess försämring, jämfört med den tidpunkt, då försvarskommissionens betänkande avgavs. Det kunde tyckas, att om försämringen är så påtaglig, som man menar, borde man gå ett stycke över vad av försvarskommissionen föreslagits. Jag lägger emellertid med en viss förvåning märke till att utskottets principmotivering icke innehåller ett enda ord till förklaring på att man överhuvud taget stannat vid den kostnadsram man förordat. I försvarskommissionens betänkande utsades det dock, att det finnes sociala och ekonomiska faktorer, som man måste räkna med. Det saknas varje som helst antydning i särskilda utskottets principmotivering om skälet, varför man överhuvud taget stannat vid den kostnadsram, som man nu förordar.

Är det nu verkligen så, att Sveriges läge har försämrats? Ja, ser man den frågan i jämförelse med läget 1925, när det inom Sveriges riksdag fanns en betydande majoritet för nedskrivning av våra försvarsutgifter, måste man säga, att det skett en förändring i ett visst avseende. Vad man då anförde var tillkomsten av den barriär av stater, som skiljer Sverige från stormakten i öster, vilken tidigare varit vår omedelbara granne. Denna skiljemur består alltså, men läget har förbättrats därigenom, att denna stormakt har inträtt i Nationernas förbund för att där samverka med övriga europeiska stater för att bevara freden. Det är sant däremot, att en mycket betydande förändring har skett i jämförelse med 1925 därigenom, att de avväpnade länderna i Europas

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

mitt ha sprängt sig fria från Versailles-fredens bindande klausuler och påbörjat en upprustning, som överallt i världen har framkallat motsvarande åtgärder.

I vilken mån man nu kan fästa något avseende vid strävandena att kollektivt bevara freden, det är någonting, som det är ytterligt svårt att yttra sig om. När vi diskuterade bland annat försvarsfrågan under remissdebatten, fällde jag det uttrycket, att det pågick ett stort experiment, som åsyftade att visa, huruvida det finnes någon möjlighet att med uppjudande av enbart fredliga medel förhindra fullföljandet av ett krig. Utgången av det experimentet har blivit, att de militära maktmedlen avgingo med segern i kraftmätningen mellan olika faktorer som möttes. Det är emellertid nog rätt märkligt att se, hur djupt den kollektiva säkerhetens tanke ändå har slagit rot i världen. Inför det hårda slag, som Nationernas förbund drabbats av, skulle vi kunnat frukta att människorna inte hade kraft att tro på dess möjlighet av utveckling, och likväl finna vi att viljan till bevarandet av detta instrument till fredens upprätthållande starkt manifesteras på olika håll i världen. Jag tror, att den största faran ligger i att den kollektiva säkerheten militariserar. Sedan man kommit att stå inför den skrämmande erfarenheten, att man inte kan bekämpa kriget med fredliga maktmedel, ställa folken ökade rustningar bakom sina strävanden för att bevara freden. Därigenom bringas demokratin i en oerhört svår dilemma. Demokratien i såväl Storbritannien som andra länder måste taga sitt ansvar, och exempelvis i England förklarar det brittiska arbetarpartiet: vi äro villiga att medverka till ökning av rustningarna, under förutsättning att rustningarna ställas i den kollektiva säkerhetens tjänst. Men vi måste vara medvetna om att man därvid också ökar de risker för krigiska sammandrabbningar, som bruka följa av högt uppdryva krigiska rustningar i världen.

Man måste säga sig, att ett krig i Europa inom den tidsrymd, för vilken man tänkt, att vår försvarsordning skall avmätas, är tänkbart. Men däremot är det av största vikt — och jag anknyter därvid till den tankegång, som vi sökt bringa till uttryck i den socialdemokratiska reservationen — att göra klart för det svenska folket vilka försvarsmöjligheter som det överhuvud taget kan tro på. Jag har en mycket stark känsla av att den svenska nationen inte kan bringas att tro på obegränsade försvarsmöjligheter. Den kan med andra ord inte omfatta den uppfattningen, att vi skulle kunna nå fullständig trygghet med militära maktmedel. I särskilda utskottets betänkande finnes en reservation av herr Elof Lindberg, och herr Lindberg kommer att om några timmar utveckla sin ståndpunkt här i kammaren. Han kommer att uppvisa omöjligheten av att försvara svenskt territorium i händelse av ett mot detta territorium riktat angrepp, där vår motståndare kan utnyttja alla de förstörelsemedel, som den har till sitt förfogande, och han kommer att säga, att det är omöjligt att försvara det här gamla landet. Och jag vill säga, mina damer och herrar, att den uppfattning, som herr Elof Lindberg där företräder, går mycket, mycket djupt hos svenska folket. Det finnes ingen möjlighet att få den svenska allmänheten, som tänker ganska nyktert och klart, att tro på möjligheten att bygga upp ett försvar, som i alla väder skulle ge oss trygghet. Vi måste därför — såsom vi göra i den socialdemokratiska reservationen — helt realistiskt konstatera, att det kan uppenbara sig krigsfall, som vi överhuvud taget icke kunna stå beredda att möta och för vilka vi därför icke kunna rusta.

Jag förstår mycket väl, varför majoriteten i utskottet inte velat utskryva detta, och det är därför att majoriteten menar, att om man skreve detta, skulle man liksom ifrågasätta det svenska folkets försvarsvilja. Jag tror inte, att detta är nödvändigt. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att den svenska natio-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

nen, därest den skulle bli föremål för angrepp, skulle visa tänderna och använda all sin försvarskraft med hela sin lidelse. Men det är lika visst nödvändigt, att man inte inom en liten nation hänger sig åt mycket farliga illusioner. Vilken svensk regering som helst skulle, därest de uppfattningar äro riktiga, som komma till synes om de faror, som vi kunna leva i, vilken svensk regering som helst skulle kunna ställas inför ett ultimatum då den måste fråga sig, om tillgripandet av ett försvar är något annat än rena desperationen.

Emellertid är det icke så, att problemet är uttömt därigenom, att man nöd-gas säga, att Sverige inte kan försvara sig mot ett angrepp från en stormakt, som för detta angrepp kan utnyttja sin samlade kraft eller huvudparten av sina samlade stridskrafter. Det är i den punkten herr Elof Lindbergs resonemang klickar. Det är därför att han betraktar endast en del av vårt försvarsproblem, som han kommit fram till avrustningsståndpunkten eller ståndpunkten att icke nu medverka till någon ändring i vårt försvar. Han förbiser nämligen, att det svenska försvarsproblemet har en helt annan sida, d. v. s. det försvar, som kan åstadkommas, i händelse av att en konflikt pågår mellan större eller mindre makter ute i världen och där spörsmålet blir huruvida någon av de stridande parterna har intresse av att draga in Sverige i sin uppgörelse. Det blir då fråga om en neutralitetskränkning. En neutralitetskränkning har en helt annan militär karaktär än ett angrepp av den art jag nyss talade om, därför att den neutralitetskränkningen kan företagas endast med en mycket begränsad del av den kränkande partens stridskrafter, alldenstund huvudparten av vederbörande stormakts väldiga stridskrafter äro bundna i strid med andra.

Det har redan i Kungl. Maj:ts proposition sagts, att det fall, för vilket man tänkt sig att uppbygga ett svenskt försvar är ett fall sådant som detta. Det är samma synpunkt vi utvecklade i den socialdemokratiska reservationen. Vi säga, att Sveriges försvarsproblem är Sveriges problem och icke något annat lands. Om jag vore en tjeckisk socialdemokrat och stode i parlamentet i Prag och hade anledning att tala om Tjeckoslovakiens försvarsproblem, är jag övertygad om att jag skulle, om jag hade aldrig så stor motvilja däremot, vara nödsakad att förorda och rösta för försvarsanstalter, mångdubbelt högre än dem, som vi här i Sverige för närvarande kunna anse rimliga. Vi kunna icke bortse från att varje lands försvarsproblem måste bedömas mot bakgrunden av dess försvarspolitiska läge.

I och med det att man för åt sidan avsikten att uppbygga det svenska försvarsväsendet för ensamkrig mot en stormakt, har man reducerat problemet ungefär till att gälla, vilka risker Sverige löper i händelse av konflikt mellan andra, att bli indraget i den konflikten. Vi skola då finna, att det är nästan omöjligt att peka på att i nu tänkbara konflikter någon av de stridande parterna skulle ha intresse av att kränka Sveriges neutralitet. Det intresset kan uppstå, därest Sverige helt saknar eller har endast mycket svaga försvarsmedel. Då kan man säga sig, att det är ett land, som så fullständigt saknar försvarsmöjligheter, att det överhuvud taget icke kostar någon uppoffring att sätta sig i besittning av dess territorium. Läget är annorlunda, därest de svenska försvarskrafterna äro tilltagna på ett rimligt sätt. Vår uppfattning är nu den, att med hänsyn till Sveriges läge, med hänsyn därtill, att en krigföring med det här landet innebär att vår motståndare måste utsträcka sin front på andra sidan havet, uppnå vi tillräckligt avskräckande verkan med de försvarsmedel, som föreslagits i första hand inom försvarskommissionen av Harald Åkerberg och mig själv. Då vi hävda detta, sker det naturligtvis efter subjektivt bedömande, men ett subjektivt bedömande, som dock har viss grund för sig. Vi mena att Sverige med ett sådant mått av försvarskrafter kan

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

åstadkomma tillräckligt avskräckande verkan samt att vad därutöver är är något, som man kan hava men till nöds också kan mista.

När man nu försummar — naturligtvis med full avsikt — att i sin kritik inför allmänheten återge hela denna ståndpunkt, är det uppenbart, att man gör det för att i stället kunna peka på regeringens förslag och även det förslag vi i vår blygsamhet gjort och säga: se nu vad socialdemokraternas ståndpunkter växla! Jag hoppas, att jag i varje fall med detta resonemang — som jag hoppas inte varit för långt — kunnat klargöra, att sedan vi en gång kommit fram till den övertygelsen, att ett visst mått av försvarskraft räcker till för den uppgift vi vilja nå, blir det som ligger däröver, en fråga om tillmötesgående, en fråga om hänsynstagande, en fråga om att möta andra uppfattningar, en fråga om i vilken mån man kan väga försvarsutgifterna mot sociala, kulturella och andra utgifter.

I anslutning härtill kan det också helt kort och gott sägas, att om ett krigsläge, som vi nu icke betrakta som sannolikt, d. v. s. ett ensamt angrepp av en stormakt gentemot Sverige skulle bli aktuellt, är det uteslutande barnsligt att kunna förmena, att en försvarsordning, som i naket tillstånd kostar 148 miljoner kronor, skulle vara väsentligt mera avskräckande än ett försvar, som kostar 10 eller 15 miljoner kronor mindre. Jag tror, att det är av stor vikt att klart och bestämt definiera graden av de uppgifter, som ett svenskt försvar kan bära.

Jag har haft det intrycket, att de borgerliga ledamöterna i särskilda utskottet accepterat vår ståndpunkt, vilket inte hindrat, att man ofta ute i agitationen hör, att vi skola med vårt försvar skapa full trygghet. Jag har också observerat, att hänvisningar till de berömda och beryktade de s. k. strategiska utredningarna ha försvunnit i särskilda utskottets principmoter. Man hänvisar visserligen till vissa utredningar inom försvarskommisionen men pekar inte särskilt på dessa strategiska utredningar, som likväl i den allmänna diskussionen spelat en stor roll.

Nu stå vi på olika linjer. Full enighet i försvarsfrågan skulle ha givit ett helt annat intryck utåt. Jag skall inte ägna mig åt någon kritik av den produkt, som framkommit ur särskilda utskottets arbete. Om jag skulle stanna inför en kritik på någon punkt, skulle det vara, att man tilltagit organisationen så mycket i överkant, att det är mycket tvivelaktigt, huruvida den håller med hänsyn till vår befolknings tillväxt. Det är i varje fall lätt att se, att den försvarsordning vi nu besluta är begränsad till 10 år. Efter 10 år måste man helt enkelt åstadkomma något annat, därför att årskullarna av värnpliktiga inte räckta till. Jag vill i detta sammanhang säga, att herr Ossbahr, som nyss hade ordet, har yxat till något, som är fullständigt ogenomförbart och som ingen ansvarig militär skulle våga förorda till antagande hos de svenska statsmakterna.

Omöjligheten att åstadkomma en samlad linje i försvarsfrågan skall jag nu inte ytterligare beklaga. Jag tror, att beklagandet är så allmänt även inom de partier, som av olika skäl bundit sig vid ståndpunkter, som omöjliggöra för dem att medverka till en sådan samling, att man inte behöver använda några starka ord. Framför allt måste det beklagas därför, att en försvarsordning, som ett litet land inför, nödvändigt måste ha ett mycket begränsat och kanske tvivelaktigt militärt värde och att en sådan försvarsordning måste få oerhört mycket större styrka, om man kan säga, att den framgått ur en praktiskt taget enhällig riksdag med anslutning av ett praktiskt taget enhälligt folk. Om jag skulle, med all reservation för jämförelsen i övrigt, draga några erfarenheter av senaste krig, blir det, att ett folks försvar mindre beror på de materiella medlen än på inre sammanhållning. Det är

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

det psykologiska värdet av detta, som de borgerliga partierna inte vilja förstå. De ha därför försuttit ett stort tillfälle. Partisinne, politisk småkonst och vissa aspirationer, som inte ha något gemensamt med landets väl, ha i stället blivit bestämmande.

Men då jag nu, herr talman, ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Åkerberg m. fl. sker det dock i den förhoppningen, att det beslut som kommer att fattas skall leda till vårt lands gagn.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Det må väl anses befogat, att jag yttrar några ord till försvar för det föreliggande utskottsförslaget, då jag är den ende ledamot av utskottet, som står för detta förslag från början till slut. Härvid har jag nu att strida på två fronter, nämligen dels mot dem, som anse, att den försvarsordning utskottet här föreslagit trots allt är otillräcklig, och dels mot dem, som i likhet med den siste ärade talaren anse, att vi givit försvaret alldeles för mycket. Min värderade meningsfrände herr andre vice talmannen representerar återigen i någon mån en tredje motsättning, i det han visserligen anser omfattningen av de föreslagna försvarsanstalterna rimlig och lämplig men är missbelåten med avvägningen de olika försvarsgrenarna emellan.

De, som här klaga över, att det föreliggande utskottsförslaget skulle i vissa avseenden ge för litet, röja, vågar jag påstå, en alltför stor oförnöjsamhet. Den försvarsordning, som riksdagen nu, av allt att döma, går att besluta, tillgodoser enligt mitt förmenande mycket högt ställda krav såväl ifråga om volym som i fråga om kvalitet. Det talas och har många gånger i dag talats om angelägenheten av att skapa förtroende för försvarsväsendet, men det gör man inte, mina damer och herrar, genom att ständigt föra detta högljudda tal om brister hos försvarsordningen i alla möjliga avseenden. Vad här föreslås är en försvarsordning, som är uppbyggd efter noggranna anvisningar av den militära sakkunskapen. Visserligen har denna militära sakkunskap ställt krav på utvidgningar i åtskilliga hänseenden, krav som icke kunnat tillgodoses, men dessa ha i allmänhet mera gällt omfattningen, volymen, än kvaliteten. Jag kan försäkra de herrar, som klaga över förslagets brister, att vad gäller omfattningen är utskottets linje maximum av vad som är möjligt att ernå. Och edra lamentationer kunna inte göra annat än åstadkomma ökad tvekan hos dem som förut hyst tvivel att ge förslaget sin röst. Ty sådana perspektiv, som herr Ossbahr rullat upp i sin motion och i sitt anförande här i dag, måste inge den farhågan, att ehuru vi ikläda oss betydligt ökade bördor för försvaret, kommer det omedelbart att resas krav på höjda anslag till det ena och det andra ändamålet. Visserligen äro de yrkanden som högern framställt i dag något modifierade, men av vad som förekommit i uttalanden i pressen är det befogat att rikta en varning även åt det hållet att inte spänna bågen för högt. Jag adresserar denna varning inte bara till politikerna utan även till männen av facket. När man ser tidningsartiklar i högerns landsortspress med rubriken »Ett beklämmande utskottsbud» däri man kommer med ett uttalande att »utskottets förslag ger inte vårt folk det försvar, som kräves för att kunna bevara fred och frihet», då är man i färd med att fortsätta en trafik, som vi hoppats att en gång komma ifrån.

Vad angår den andra sidan, den som representeras av den siste talaren och hans medreservanter, är en saklig diskussion åt det hållet skäligen fruktlös. Det konstateras i reservationen, att meningsskiljaktigheterna mellan reservanterna och utskottets majoritet inte gälla spørsmålet om avrustning och nedrustning utan fastmera måttet av de militära anstalter, som äro behöfliga.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Herr statsministern har här nyss gjort samma konstaterande, och han har tillagt, att det inte gäller en linje, som omfattas av en socialdemokratisk opinion, och en annan linje, som omfattas av en icke socialdemokratisk opinion, utan att uppfattningarna skära igenom partilinjerna.

När det gäller att bestämma sig för det ena eller andra måttet, finnas emellertid inga exakta bedömningsgrunder, och det citat, som statsministern hedrade min partivän herr Carlström med att föredraga, återger enligt min mening en riktig analys av läget. Man måste å omse sidor röra sig med antaganden. I denna diskussion om vad som behöves eller inte behöves i fråga om militära anstalter, kan väl ingen heller önska, att erfarenheten må ge honom rätt. Ty alla hoppas vi ju att slippa bli vederlagda i vår uppfattning eller få den bekräftad av den hårda verklighet, som ett krig skulle betyda.

Herr Vougt och hans medreservanter anföra nu, att inför ett angreppshot kunna de försvarsanstalter, som inrymmas inom den av utskottet förordade kostnadsramen av 148 miljoner, lika litet som de enligt Kungl. Maj:ts proposition förordade försvarskrafterna vara ett effektivt skydd. Den uppgift, som ett svenskt försvar inför ett krigshot skulle fylla, angiva reservanterna vara att avskräcka från angrepp. Det är ett riktigt resonemang. Men när reservanterna sedan antaga, att den skillnad i avseende å militär effektivitet, som finnes mellan den av utskottet föreslagna ordningen och den av Kungl. Maj:t förordade, icke kan vara av avgörande natur, som ordalydelsen i reservationen är, då må man spörja, huruvida ändå inte ett större mått av försvarsanstalter ger större trygghet än ett mindre mått. Och man undrar, hur det kan förhålla sig så, som herr Vougt i eleganta vändningar sökte bevisa, att regeringens förslag kunnat bli det precis rätta. Jag måste säga till herr Vougt, att trots hans strategiska och teoretiska utläggningar kan man inte hysa någon överdriven respekt för hans slutsatser, därför att han varit med om så många ståndpunkter och flyttat från den ena till den andra. Från samma utgångspunkt har han kommit till åtminstone två slutsatser.

Självt vill jag ingalunda med anspråk på tillförlitlighet påstå, att vad utskottet föreslår är det absolut riktiga. Det finns som sagt ingen fixerad grund för bedömande av spörsmålet. Men i ett tveksamt avgörande härvidlag föredrar jag bestämt att rusta något för mycket framför att vara för dåligt beredd, om det en gång gäller allvar. Nu säges i reservationen, att det icke kunnat påvisas, att i någon av de stormaktskonflikter, vilka nu kunna bedömas som tänkbara eller sannolika, någon av parterna skulle kunna äga ett så starkt intresse av ett besittningstagande av svensk mark, att ett försök komme att göras, därest Sverige äger ett rimligt mått av försvarskrafter. Även den satsen är acceptabel. Men då äro vi där igen: Vad är det som är ett rimligt mått av försvarskrafter? Reservanterna förmena, att propositionens ram är vad som behöves, och utskotts majoriteten anser, att vad som behöves för ändamålet är något mer i fråga om armé och flyg. Här står uppfattning mot uppfattning; och det tjänar inte mycket till att söka övertyga varandra. Vi stå sannolikt kvar på våra ståndpunkter vad som än sker i dag. Jag tror, att även om den önskade samförståndslösningen i försvarsfrågan komme till stånd, skulle skiljaktigheterna i fråga om vad som behöves alltjämt kvarstå.

Reservanterna precisera önskemålet beträffande försvarsordningen så, att den skall äga elasticitet, inre sammanhang och sammanhållning, att den skall stå i ett riktigt förhållande till nationens ekonomiska och sociala styrka, och att folket självt skall stå som en man bakom detsamma. Efter vad jag hört, är det ingen som bestritt, att utskottets förslag besitter elasticitet, inre sammanhang och sammanhållning, men när det blir fråga om, huruvida kostnaderna stå i rimligt förhållande till nationens ekonomiska och sociala styrka, gå me-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

ningarna, som känt är, betydligt i sär. Men härvidlag skulle jag vilja turnera om reservanternas sats beträffande effektiviteten. Likaväl som man kan säga, att skillnaden mellan utskottets försvarsordning och Kungl. Maj:ts inte kan vara så stor, att den avgör effekten, så kan man säga, att skillnaden mellan 148 miljoner och 130 miljoner i en miljardbudget ingalunda är avgörande för nationens ekonomiska bärkraft. Och även här kan antagande ställas mot antagande. Man kan göra upp kalkyler, hur statens ekonomiska förhållanden komma att gestalta sig, men några säkra hållpunkter finnas inte.

Med uttalandet, att folket bör stå bakom försvaret, har man flyttat diskussionen över till det politiska planet. Jag vill ingalunda bestrida lämpligheten att göra en sådan problemställning i detta sammanhang. Utan tvivel är det av stor vikt, att folkets flertal känner förtroende och samhörighet i så viktiga samhällsangelägenheter som försvarsanstalterna. Men frågan är, i vilken grad det ena eller det andra av de nu föreliggande förslagen skulle ha eller ha haft större förutsättningar härvidlag. Reservanterna och statsministern synas utgå ifrån, såsom något alldeles självklart, att det är regeringens förslag eller något i närheten därav, som skulle på ett alldeles särskilt sätt vara skickat att läggas till grund för en samförståndslösning under enhällig uppslutning från hela nationen. Men nu synes ju riksdagsbehandlingen vederlägga detta påstående. Den visar av allt att döma, att flertalet ställer sig på en annan linje än regeringspropositionen, och det kommer sannolikt att föreligga ett faktiskt voteringsbevis för att försvarskommissionens förslag haft förmåga att samla flera bakom sig än regeringens proposition. Och då synes det ådagalagt på den väg vår författning känner, att den väg, som anvisats från utskottsmajoritetens sida, är en bättre grund för den åstundade samförståndslösningen än propositionen.

Statsministern sade, att inom en demokratisk stat finnes ingen annan grund att bygga på än folket självt. Men riksdagen är ju folkets representation, tillsatt på ett bestämt sätt, och så länge vi inte ha någon annan representationsgrund, få vi godkänna den. Minst av allt tvivlar jag på, att den nuvarande statsministern vill godkänna det uttryck för folkviljan, som ett beslut av riksdagen innebär.

De försök, som från regeringens sida gjorts att åvägbringa en stor politisk samling i det förestående viktiga ärendet, äro värda allt erkännande, och jag tror också, att statsministern därvid letts av ärlig vilja att gagna saken. Men såvitt jag förstår är det obefogat, när han här kommer med klagomål över bristande tillmötesgående. Inte annat än jag kan se ha vi även kommit ett ganska gott stycke på väg åt det håll han önskat. Utskottsreservanterna, som väl få anses företräda regeringspartiets flertal, förklara sig nämligen vara beredda att under vissa förutsättningar medverka till genomförandet av den större organisation och den utökade kostnadsram, kring vilka en majoritet skapats i utskottet, ett uttalande, som statsministern här bekräftade och som måste betyda, att skillnaden i sakfrågan är ganska ringa. Jag tror ingalunda, att vare sig det socialdemokratiska partiet eller regeringen skulle vara villiga att frånfalla en starkt sakligt grundad ståndpunkt och gå in för något annat, om det vore en bred klyfta mellan de olika ståndpunkterna. Men de förutsättningar, man angivit som erforderliga för att nå den önskade samförståndslösningen, äro av den natur, att de icke sammanhänga med det spørsmål vi i dag behandla. Dessa förutsättningar ha presenterats såväl i statsministerns hänvändelser till de olika partiledarna som i reservationen och i hans anförande här i dag. Men de äro, som sagt, knutna till behandlingen av andra frågor. Det må väl anses olämpligt att under behandlingen av försvarsfrågan gå in

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

på en detaljdiskussion om andra spörsmål, men som saken ligger till, kan man knappast undgå detta.

Som villkor för att regeringspartiet skulle medverka till försvarsfrågans lösning enligt utskottets förslag har av de socialdemokratiska reservanterna klart och tydligt angivits, att de av försvarsreformen föranledda ökade kostnaderna skulle bäras av de bärkraftiga skattedragarna, de större inkomsttagarna och förmögenhetsägarna, och vidare skulle, säga reservanterna, det naturliga sambandet mellan försvarspolitik och socialpolitik understrykas. För manifesterande av beredvilligheten att gå in på dessa villkor har krävts positiva beslut i vissa aktuella frågor. Om metoden att vid avgörande här i riksdagen av vissa frågor ställa villkor, som skola uppfyllas vid behandlingen av andra, skall jag inte uttala mig närmare i detta sammanhang, men den tankegång, som ligger bakom den just nu aktuella sammanställningen, anser jag kunna göras till föremål för en bestämd erinran. Den synes utgå från, att ökade bördor för försvarsändamål, som läggas på nationen och folket, på ett särskilt sätt skola kompenseras genom att man beslutar ökade kostnader även för andra ändamål. Det förefaller, som om man betraktade försvarsreformen som en angelägenhet allenast för vissa grupper i samhället, under det att andra grupper med presumerad rätt skulle få hysa så ringa intresse för saken, att deras gillande eller medverkan till företagna utvidgningar måste köpas med vissa beslut i andra för dessa samhällsgrupper angelägna spörsmål.

För egen del tvekar jag icke att beteckna en dylik frågeställning som oriktig. Försvarsväsendet är i den demokratiska staten en hela nationens angelägenhet. Det kan inom olika grupper finnas skilda insikter om nödvändigheten och, såsom vi hört, olika uppfattningar om volymen av de militära anstalterna, men man får icke ge ett finger åt den föreställningen, att landets säkerhet och trygghet blott angår vissa samhällsgrupper, medan andra, så att säga, ha rätt att stå likgiltiga därför.

Statsministern säger, att den sammankoppling, som här är gjord, ingalunda är ny. Den är icke av i dag och icke heller av i går utan den har länge föresvävat honom och kommit till uttryck i hans offentliga framträdande. Det är en dålig tröst, ty även om den icke är ny, är den icke desto mindre olycklig. Jag tror för min del, att vi här ha att söka hindret för att strävandena till en samförståndslösning i försvarsfrågan icke rönt full förståelse. När statsministern lade sina förhandlingar med de borgerliga partierna på basis av denna, såvitt jag kan se, oriktiga grund, har det icke kunnat gå på annat sätt än det gjort. Vi ha från folkpartiets sida förklarat oss självfallet villiga att med regeringen och andra meningsgrupper diskutera vägarna för en antaglig finansiering av de ökade försvarsutgifterna — det är en fråga, som hänger nära samman med det beslut, som vi väl i dag komma att fatta — och vi komma också redan vid denna riksdag att i handling visa, att vi ingalunda tveka att lägga de ökade bördorna på den direkta beskattningen och detta på ett sätt, som tydligt markerar vår vilja att taga ut mera av de stora inkomsterna. Såvitt jag förstår, är detta ett klart uttryck för tillmötesgående av ett av de krav, som såväl vid förhandlingarna som av reservanterna blivit resta från socialdemokratiskt håll såsom villkor för en samförståndslösning i försvarsfrågan. Om emellertid regeringen i skattefrågorna kräver ett ovillkorligt bifall till *sina* förslag, fattar jag detta mera såsom en begäran om ett parlamentariskt förtroendevotum än såsom ett ståndpunktstagande i själva sakfrågan. Därest nu finansministerns skatteförslag, såväl det första som det senare födda, komma att av riksdagen avslås, får detta för folkpartiets vidkommande icke uttolkas såsom någon ovillighet att skärpa skatterna för de mera bärkraftiga skattedragarna, utan det är fastmera bristerna i själva kon-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

struktionen av de framlagda skatteförslagen, som föranlett ett avslag på propositionerna i år.

Vad angår en sammankoppling av försvarsfrågan med sociala spörsmål anse vi inom den meningsgrupp, jag representerar, att det sociala reformarbetet bör fortgå, oavsett vad riksdagen gör eller icke gör i försvarsfrågan. Här såsom på andra områden måste man dock gå fram i etapper. Beträffande frågan om folkpensioneringen togo statsmakterna i fjol ett så betydande steg framåt, att det kan vara alla skäl att vänta några år, innan nästa steg tages. Vår inställning till denna fråga är sakligt och politiskt alldeles skild från vår inställning till försvarsfrågan. Om den ekonomiska utvecklingen i vårt land icke blir alltför ogynnsam i fortsättningen, har jag samma uppfattning som den, vilken företrädes av utskottets ärade ordförande, att, även om vi nu besluta oss för en försvarsordning, som kostar 148 miljoner kronor om året under tio år framåt i stället för regeringens förslag på 130 miljoner kronor, så ha vi ändå råd att sörja för de sociala välfärdsanordningarna.

Statsministern berörde den finansplan, som det särskilda utskottet för pensionsfrågans behandling i fjol upprättade. Jag får säga, att jag för min del anser, att den finansplanen alltjämt är aktuell. Det uttalades därvidlag, att de ökade kostnaderna i samband med förslagens genomförande företrädesvis borde tagas på den indirekta beskattningens väg, och man nämnde vidare en del skattetitlar, som borde kunna tagas i anspråk. På grund av den gynnsamma finansiella utvecklingen har ingen av dessa skattetitlar ännu behövt anlitas. Jag menar, att här ha vi en skattereserv, som ännu icke tagits i anspråk, och vilken i framtiden kan anlitas åtminstone i den utsträckning, som betingas av den automatiskt stegrade kostnadsökningen genom den i fjol beslutade folkpensioneringsreformen. Jag vill ingalunda med detta uttalande säga, att det icke till en kommande riksdag kan bli fråga om att höja jämväl de indirekta skatterna, och jag vidhåller vad jag sagt nämligen, att jag ingenting har emot att de kostnader, som föranledas av de ökade försvarsbördorna, i allt väsentligt tagas ut på den direkta beskattningens väg. Jag vågar alltså hysa den uppfattningen, att det egentligen icke brister så mycket i sak, angående uppfyllande av det av regeringen och dess parti uttalade önskemålet att de av det sociala reformarbetet föranledda ökade skatterna uttagas av de förmögna. I det fallet föreligger ingen principiellt avvisande ställning vare sig från folkpartiets sida eller från något annat borgerligt håll. Även om ett positivt beslut icke fattas ofördröjligen och i ett sammanhang, hava vi i varje fall på ett klart sätt visat vår beredvillighet att tillmötesgå dessa krav. Det är därför med gott samvete, som vi i dag biträda det föreliggande utskottsförslaget i försvarsfrågan. Jag medger alltså icke utan vidare, att herr statsministerns bekymmer på grund av de strandade förhandlingarna äro föranledda av uppträdandet från vår sida.

Med hänsyn till den diskussion, som uppstått, och väl kommer att fortsätta, om förhållandet mellan försvarskostnaderna och de sociala utgifterna, kan vem som helst göra en undersökning i tidigare års statsverkspropositioner och där finna, att förskjutningen över till förmån för de sociala utgifterna är alldeles oerhörd stor. Om vi till utgångspunkt taga 1926 års budget, skola vi finna, att försvarskostnaderna det året uppgingo till 22 % av samtliga verkliga utgifter. Om vi till grund för beräkningarna lägga det föreliggande utskottsförslagens kostnader 148 miljoner kronor och ställa det mot anslagen i årets statsverksproposition, finna vi, att procenten sjunkit ned till 16. Taga vi återigen de sociala utgifterna, som enligt femte huvudtitelns slutsumma utgjorde för budgetåret 1926—1927 15 % av samtliga verkliga utgifter, utgöra de i årets budget 25 % därav. Det torde vara svårt att förneka, att icke de bor-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

gerliga partierna och icke minst den meningsriktning, som jag företräder, varit med om att genomföra alla de sociala välfärdsanordningar, som föranlett denna starka förskjutning vid belastningen av de sociala bördorna. Det är ingalunda på det sättet, som statsministern nyss påstod, att vi vilja låta försvaret gå före omtanken om de behövande. Det är snarare så, att det gått åt motsatt håll under de sista åren, och även för framtiden äro vi beredda att ställa omvårdnaden om de sociala uppgifterna i jämbredd med omvårdnaden om våra försvarsanstalter. Nu fordrar man bevis i handling. Jag vill fråga: Ha icke sådana bevis presterats år efter år? Jag vill vidare fråga, om man i denna stund kan påvisa något annat land, där det råder en så hög social standard och där den samhälleliga välfärdsapparaten är så utformad som här. Jag vill fråga, om icke vid denna riksdag redan genomförts och kommer att beslutas en rad av sociala välfärdsanordningar, även om icke alla kosta pengar.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att beröra en synpunkt, som icke blivit observerad på det sätt, som jag anser, att den borde observeras, och det gäller den inverkan som det stora materialanskaffningsanslaget och det stora byggnadsanslaget kunna få på arbetstillgången här i landet. I den nuvarande regeringens välfärdspolitik har ju ingått såsom en mycket väsentlig del att igångsätta arbeten dels för lindrande av arbetslösheten och dels för stimulerade av penningomsättningen i landet. Jag vill fråga, om icke detta stora materialanskaffningsanslag och detta stora byggnadsanslag, som äro avsedda att utgå under nästa år, komma, även om de anvisas på fjärde huvudtiteln, att främja just de syften, som herr socialministern velat nå genom sina anslag till beredskapsarbeten, och om icke även detta blir ett plus i den sociala omvårdnad, som man ifrån regeringshåll så ofta talat om i samband med försvarsdiskussionen.

I slutet av sitt anförande kom herr statsministern in på rent parlamentariska och politiska förhållanden. Av hela hans anförande framgick, att han och regeringen betraktade vad som sker i dag mera såsom ett politiskt än ett sakligt avgörande. I den delen vill jag säga, att regeringen får lägga in i de olika avgörandena den vikt, som den kan finna lämpligt. Från folkpartiets sida ha vi behandlat den föreliggande frågan ur sakliga synpunkter och fattat vår ståndpunkt därefter.

Till slut vill jag instämma med statsministern, då han säger, att det ingalunda är för sent att främja det djupare samförstånd omkring vår försvarsfråga, som han säger sig önska. Det beror emellertid i allra högsta grad på den bearbetning, som den allmänna opinionen på skilda håll blir utsatt för efter detta besluts fattande. Därvid är att märka, att det förslag, som förordats av utskottet, i allt väsentligt är byggd på Kungl. Maj:ts proposition — en omständighet, som försvarsministern själv en gång energiskt framhöll i ett offentligt föredrag. Så t. ex. äro förslagen om övningstiden för de värnpliktiga identiskt lika. Sjöförsvarets organisation och kostnaderna därför sammanfalla nästan fullständigt. Endast i fråga om arméns och flottans organisationer gå meningarna isär. Jag tyckte mig märka, när statsministern var inne på denna sak, att det var med en viss syrlighet, som han konstaterade de eftergifter för regeringspropositionen, som från borgerligt håll på åtskilliga punkter gjorts. Jag trodde, att dessa eftergifter i stället bort uppskattas såsom ett bevis på att man åtminstone i de hänseendena velat lämna sitt bidrag till samförståndssträvandena.

En annan sak, som också överraskade mig, var, att statsministern i sitt anförande icke hade ett ord till övers för den reservation, däri yrkas avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Han sysslade nämligen hela tiden med utskottets förslag, som dock i väsentliga delar är detsamma som Kungl. Maj:ts pro-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

position. Men i denna reservation föreligger ett yrkande om avslag på propositionen, och han överlät åt herr Vougt att taga upp den saken.

Beträffande herr Vougts anförande får jag säga, att när han anklagade utskottsmajoriteten för att den lagt ned så ringa ansträngningar på att driva fram problemet, såsom det ligger till, och när han talade om utskottets motivering såsom bristfällig och ofullständig i många hänseenden, så kan man erinra om vad som i det hänseendet sades om propositionen under remissdebatten. Man bör icke tala om rep i hängd mans hus, herr Vougt. Jag vill icke förneka, att han gjort berömvärda ansträngningar både i utskottet och reservationen för att reparera, vad som brast i propositionen. Det mest framträdande draget i herr Vougts strategiska bevisföring är emellertid, att han alltid stannar på ett bestämt ställe. Det har han gjort i dag, och det har han gjort alla gånger, jag har hört honom lägga upp sina strategiska planer. Han skiljer nämligen mellan ockupationshot i anledning av ett neutralitetsbrott och betvingelsehot i erövringssyfte. Jag må säga herr Vougt, att denna distinktion är uteslutande teoretisk. Hur kan man nämligen tänka sig en fortsättning av en neutralitetskränkning, som leder till ockupationshot? På den frågan har herr Vougt aldrig gett sig in, men det är tydligt och klart, att skulle det gå så långt som till neutralitetskränkning med ett ianspråkstagande av svensk mark, är det säkerligen icke långt till ett erövringshot. Exemplet från Belgien talar härvidlag sitt tydliga språk. Den tyska inmarschen var en ren neutralitetskränkning och motiverad uteslutande av strategiska skäl. Ingen kan betvivla, att icke Belgien, om Tyskland skulle ha sekrat i kriget, till en del eller i sin helhet kommit att annekteras såsom tyskt land. Det var alltså ett krigsfall, som började som neutralitetskränkning, men som utan minsta tvivel kunnat komma att sluta med ett erövringshot. Om herr Vougt en gång till blir i tillfälle att yttra sig i försvarsdebatten, som han väl kan bli, skulle det vara intressant att få höra på vad sätt han förklarar, att han alltid stannar och uppehåller sig vid den bestämda distinktionen mellan neutralitetskränkning och erövringshot, två saker, av vilka i många fall, såvitt jag förstår, den ena kan komma att bli en indirekt följd av den andra.

När det här påstås, att utskottets försvarsordning icke kan omfattas med sympati och förtroende av de stora grupper, som i politiskt hänseende stå bakom regeringen, vilket däremot skulle kunna vara fallet, därest regeringspropositionen antoges, vill jag säga, att ett sådant tal synes mycket underligt. Skall förtroendet fästas vid vissa delar av försvarsordningen, de delar, som rymmas inom regeringspropositionen, och förvägras de delar, som ligga där ovanför? Skall exempelvis förtroendet fästas vid Dalregementet, därför att det enligt Kungl. Maj:ts proposition skall bibehållas, men förvägras Upplands regemente, därför att Kungl. Maj:t velat indraga detta, men utskottsförslaget upptagit dess bibehållande? Jag tror, att ett sådant resonemang saknar all verklig grund. Förtroendet eller misstroendet till vårt försvar beror i vida mindre grad på vilka som stå bakom detta beslut, än på det faktum, som jag nyss nämnde. Det beror nämligen i allra högsta grad på huru opinionen bearbetas, sedan beslutet en gång är fattat. Den anmärkning, jag gjort beträffande opinionsbildning, vill jag också — såsom jag gjorde i början av mitt anförande — rikta åt det andra hållet. Om man jämt och ständigt på den ena sidan framhåller, huru stora bristerna äro i vårt försvar och på den andra sidan bördorna utmålas såsom överdrivna, kunna sannerligen icke allmänhetens sympatier så förankras till vår försvarsorganisation, som önskligt vore.

Herr statsministern har i sitt anförande lagt in åtskilliga citat av hädangångna statsmän. Jag vill icke profetera, huruvida han själv kommer att citeras på samma sätt av senfödda slakten. Hans erinran om vad som hände

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

år 1914 föranleder emellertid en liten randanmärkning från min sida. Jag vill erinra om att socialdemokraterna stodo utanför den försvarsuppgörelse, som då träffades. Först sedan från partiets dåvarande ledning en bestämd tillrådan gjorts till gruppen att biträda förslaget, kom denna överenskommelse till stånd. Men vad blev följden sedan? Jo, i den valrörelse, som sedan följde, ansåg sig det socialdemokratiska partiet oförhindrat att gå till storms mot den grupp, som i den svåra stunden accepterat lösningen. När jag i ett av statsministern citerat offentligt anförande ansåg mig böra rikta en varning till de nuvarande socialdemokraterna att icke göra på samma sätt, tycker jag, att den varningen var fullt befogad med hänsyn till vad som skedde efter 1914 års försvarsbeslut. Jag inkasserar emellertid med tacksamhet statsministerns förklaring av i dag, att han åtminstone icke har för avsikt att efter vad som förekommit riva upp en ny politisk strid i försvarsfrågan. Jag tror, att han för egen del kan hålla ord, men jag är icke alldeles så säker på att han kan kontrollera och behärska sina många propagandister ute i bygderna.

När vi inom folkpartiet nu gå att biträda det föreliggande utskottsutlåtandet, sker det i känslan av att detta förslag är lämpligt konstruerat med hänsyn till omfattning, innebörd och avvägning, och vi göra det med en uttalad vilja att i fortsättningen genomföra och upprätthålla den sålunda beslutade försvarsorganisationen, till dess, såsom vi hoppas, världen skall komma till ett tillstånd i förhållandet mellan folken, som gör alla militära anstalter överflödiga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Olsson* i Rimforsa, *Malmqvist*, *Carlström*, *Johanson* i Huskvarna och *Carleson*, fru *Eklund* samt herrar *Danielsson*, *Björling*, *Aqvist*, *Osberg*, *Ekman*, *Hilding* och *Olofsson* i Digernäs.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av ett yttrande av herr Andersson i Rasjön.

Jag tror, att det är litet oförsiktigt, när man för att ange de sociala utgifternas andel i vår budget anför femte huvudtitelns slutsumma. Däri ingår bland annat statspolisen, bidragen till polisväsendet överhuvud taget i landet, länsstyrelserna, överståthållarämbetet, alkoholistanstalterna och tvångsarbetsanstalterna m. m. Jag vet ju icke, huruvida vår uppfattning om vad som skall betecknas såsom sociala utgifter är mycket olika, men jag är rätt överraskad över att folkpartiets ledare betraktar denna art av utgifter såsom sociala utgifter.

När herr Andersson i Rasjön prisade vårt lands sociala standard, utlöstede detta bara den reflexionen hos mig, att, som jag förut trott mig kunna konstatera, herr Andersson i Rasjön uppenbarligen är en ovanligt okunnig person på det socialpolitiska fältet och mycket litet känner till hur det i detta avseende förhåller sig i Sverige jämfört med andra länder.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Det har i den föregående diskussionen resonerats icke så litet särskilt av min partivän herr Vougt om den principiella motiveringen för de olika försvarsförslagen, närmast regeringens och utskottets förslag, om vilka ju den avgörande brytningen står vid detta tillfälle. Det har i denna diskussion, såsom också herr Vougt erinrade om, varit ganska litet tal om de s. k. strategiska utredningarna, där man från vissa antagna krigsfall sökt rent matematiskt räkna ut till vilka slutsatser man bör komma i fråga om arméns storlek, flottiljernas sammansättning o. s. v. Jag förstår för min del ganska väl,

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
att man numera resonerar tämligen litet om den saken. Det förhåller sig nämligen så, att såväl kommissionen själv som även utskottet visserligen ha meddelat dessa utredningar men själva icke ha dragit konsekvenserna av utredningarna i fråga. Man har i själva verket kommit fram till helt andra slutsatser än vad utredningarna ha givit vid handen.

Jag skall nämna bara ett enda fall. I vad avser övre Norrlands försvar har man i de strategiska utredningarna räknat med tvenne krigsfall, dels en invasion över landgränsen, dels en landstigning vid Bottenhavet. Man har i båda fallen såsom motvikt från svensk sida räknat med fyra arméfördelningar. Kommissionen och utskottet ha emellertid, som herrarna väl känna till, räknat med sex fördelningar för landets hela försvar. Man har uppenbarligen, som kommissionen själv säger, hyst den meningen, att sådana krigsfall, som direkt syfta till Sveriges betvingande, för närvarande icke kunna anses aktuella. Går man sedan över till detaljutformningen av försvaret i detta avseende, skall man finna, att punkt efter punkt, detalj efter detalj, lämnar man bevisning för mitt nyss fällda påstående. Man gör för övre Norrlands försvar en sådan organisation, att armén i det stora hela, som kapten Meyerhöffer väl känner till, ingenting annat blir än en säkerhetsbesättning i Bodens fästning. man låter landstormen taga den första stöten, man offentliggör en sådan strategisk plan, som från början går ut på ett återtag ända till Luleålinjen, innan den avgörande striden tages, man behåller den redan av försvarsrevisionen 1919 utdömda sammankopplingen av kommandantskapet i Boden med befälhavarskapet för övre Norrland. man skapar inga flygförläggningar i hela det nordliga Sverige, i den hälft av landet, som ligger norr om Östersund, man drar in Västerbottens regemente, och man blottar därigenom hela den långa kustlinjen från Gävle till Haparanda på infanteriregementen.

Nu är det visserligen sant, att utskottet har i vissa avseenden jämkat på detta och därvid delvis följt Kungl. Maj:ts förslag, exempelvis i fråga om bibehållande av Västerbottens regemente för övre Norrlands försvar, men det förefaller mig tämligen uppenbart, att kommissionen själv icke ett ögonblick trott på det krigsfall, varom den själv har talat. Ty hade man verkligen gjort det, så är det ju självklart, att kommissionen i så fall skulle ha kommit fram till en helt annan krigsorganisation än vad den har gjort. Enligt min mening vittnar därför också såväl kommissionens som utskottets ställning i denna ganska betydande försvarsfråga om att man underkänner eller i varje fall i det väsentliga rubbar grundvalarna för dessa strategiska utredningar och deras försök att rent matematiskt räkna sig fram från vissa krigsfall till vad vi behöva av arméfördelningar, av flygflottiljer och varjehanda andra militära organ av det ena eller andra slaget.

En mera realistisk motivering för den nya försvarsorganisationen har man i kommissionens uttalande, att rikets försvar bör erhålla en sådan styrka och sammansättning, att det med hänsyn till det labila internationella läget kan utgöra ett verksamt medel i statsledningens hand vid främjandet av en fredsbevarande svensk politik. Denna målsättning för den nya försvarsorganisationen kan jag för min del helt understryka, och den är även regeringsförslagets målsättning. Jag vill på denna punkt helt instämma i det resonemang, som fördes av min partivän Allan Vougt. Det synes mig vara så, att man bör utforma ett svenskt försvar av sådan styrka och den storleksordning, att om det timar krigiska förvecklingar i närheten av vårt eget land, skall vårt försvar skapa den nödiga respekten för Sveriges vilja att leva sitt oberoende liv vid sidan om krigiska förvecklingar. samtidigt som försvaret skall fylla den uppgiften att sätta vårt land i stånd att uppfylla sina förpliktelser vad gäller att trygga och skapa en internationell rättsordning.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Det är givet, att ett försvar av denna art icke kan inskränkas enbart till en formell vakthållning. Det kan bli fråga om ett allvarligt försvar mot ett allvarligt försök att utifrån binda svenska nationens självbestämmanderätt. Att därvidlag fixera vad som är nödvändigt genom matematiska beräkningar är, förefaller det mig, tämligen omöjligt. Det blir ingenting annat än en omdömesfråga. Man kan, som herr Andersson i Rasjön förklarade, hysa olika meningar om vad som är »rimligt» eller icke rimligt. Det blir en omdömesfråga, ett avvägande efter vars och ens personliga kynne och vars och ens personliga tänkande var man stannar i fråga om avvägningen av det svenska försvaret.

Jag vill för min del hävda, att regeringens förslag tillgodoser väl de angivna syftena genom att omedelbart bota de väsentliga brister i fråga om utbildning, befälskadrer och materiel, som föreligga, och genom att åt varje försvarsgren ge ett betydande mått av militär effektivitet. Högerreservanterna ha i fråga om utskottets organisationsförslag givit ett mycket vackert överbetyg. Man kan ju kalla det AB allra minst. De säga nämligen, att den förstärkning av rikets försvarskrafter, som vid bifall till utskottets hemställan möjliggöres, är förvisso betydande, och de anse, att såsom nationell viljeyttring torde ett riksdagsbeslut i överensstämmelse med detta förslag få stor betydelse. Är detta sant, och är det vidare sant, att mellan regeringens och utskottets förslag ligger en kostnadsskillnad av ungefär 18,000,000 kronor, vilket icke är en så fasaväckande stor summa, och är det slutligen sant, och det är det, att regeringsförslaget lämnar nästan samma summa mera till försvaret än vad som för närvarande utgår, så vågar jag bestämt hävda, att man icke med någon grad av rättfärdighet kan ge det blanka underbetyg åt regeringens försvarsordning, att ett riksdagsbeslut i enlighet därmed skulle kunna karakteriseras såsom en nationell viljeyttring icke till livs utan till döds.

Vad sedan gäller den rent organisatoriska utformningen av de olika förslagen, vill jag gärna understryka dels vad statsministern uttalade, dels vad även herr Andersson i Rasjön uttalade, nämligen att på ganska betydande punkter är överensstämmelsen relativt stor. Från bondeförbundshåll i första kammaren, herr Westman, har visserligen tidigare i diskussionen gjorts det påståendet, att regeringsförslaget var något helt annat än kommissionens, och att man därför borde basera utskottets behandling enbart på det senare men icke på regeringsförslaget. Men när vi nu komma fram till avgörandet, är ju situationen den, att den organisation, som här är föreslagen från utskottets sida, är baserad visserligen på kommissionens förslag men på samma gång även på det förslag som framlagts av den socialdemokratiska regeringen.

Statsministern liksom även herr Andersson i Rasjön hava redan redogjort för överensstämmelsen i ganska avgörande spörsmål mellan regeringens och utskottets förslag. Jag skall ytterligare komplettera denna framställning, därför att man, när regeringsförslaget framlades, ganska allmänt i pressen förklarade, att förslaget var karakteriserat av en stor nonchalans, att det icke hängde samman och att det icke fanns någon fast planläggning i detsamma. Förslagen skilja sig visserligen, som både statsministern och andra talare ha anfört, i fråga om kostnaderna och även i fråga om omfattningen, särskilt i fråga om armén, kustartilleriet och även flygvapnet, men grundvalen är densamma, den inre organisatoriska utbyggnaden är densamma och kvaliteten är hela linjen igenom densamma. Vad gäller flottan, så veta vi allesammans, att kvaliteten hos den flotta, som föreslagits av regeringen och även av utskottet, är väsentligen större än vad som en gång föreslogs från försvarskommissionens sida.

Om man undantar försvarsstaben, den militära förvaltningens underordning under de blivande försvarsgrensheferna, så kan man praktiskt taget över hela

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

linjen konstatera, att utskottets organisationsförslag följt regeringens förslag i alla de punkter, där dess förslag avvikit från försvarskommissionens. Jag kan till vad som i det fallet tidigare anförts från statsministerns och även herr Anderssons i Rasjön sida tillägga, att man, som jag nyss omnämnde, behållit Västerbottens regemente i enlighet med vår hemställan, att man bibehållit såväl kommandanten i Boden som militärbefälhavaren i övre Norrland såsom självständiga militära organ, att man som regeringen föreslagit infogat stridsvagnsförband i vissa infanteriregementen, att man följt regeringens förslag i fråga om den starka reduceringen av fältläkarkåren, i fråga om befälskadrenerna, i fråga om arméns reservstat och även i fråga om en del andra punkter rörande arméns organisation. Man följer också regeringens förslag i fråga om officersutbildningen, och man behåller enligt gammal god tradition Karlberg som förläggning för krigsskolan. I fråga om flottans personalbehov, sjöstridskrafternas sammansättning, rustningsplanen vinter och sommar, anslaget till beredskap och övningar, till flottans fartygsbyggnader, till den tekniska materielen, i samtliga dessa avseenden följer man regeringens förslag. Den av regeringen föreslagna typutredningen godkännes och den skall, såsom regeringen föreslagit, även verkställas inom en nära framtid, och skall gälla såväl artillerifartyg som andra krigsfartyg. Man upptager i de närmaste årens ersättningsbyggnad, såsom regeringen föreslagit, jagare av den större typen. Man organiserar permanent flygunderofficersskola samt bomb- och skjutskolor, såsom regeringen föreslagit, och man godkänner den från regeringens sida framlagda finansplanen, när det gäller de stora byggnaderna, varigenom som bekant fjärde huvudtiteln icke belastas.

Denna uppräknig har måhända förefallit långrandig, men jag har gjort den med full avsikt, därför att jag velat en smula personligen reagera gentemot det tal, som förts ute i pressen om att regeringsförslagets uppbyggnad var sådan, att den icke hölle stånd inför den militära kritiken. Jag vågar för min del hävda, att denna uppräknig räcker som bevisning och som klarläggning av att regeringsförslagets försvarsordning är i sin inre organisation och utformning lika hållbar och lika omsorgsfullt utarbetad rent militärt sett som någonsin kommissionens förslag, även om förslagen i fråga om kostnaderna och omfattningen skilja sig icke så litet.

Liksom statsministern vill jag med tillfredsställelse notera, att utskottet i överensstämmelse med regeringens förslag har korrigerat den alltför snäva behandling, som flottan onekligen rönt i kommissionsförslaget, och att utskottet därjämte upptagit regeringens förslag om ett nytt övervägande av de fartygstyper, som böra ingå i flottans organisation. Det var ju ett problem, som man från kommissionens sida gled tämligen lättvindigt förbi. Jag vill dock på denna punkt göra en reservation. Jag skulle här i andra kammaren vilja ställa samma fråga, som jag ställde i första kammaren. Där riktade jag den till herr Hamrin och här skulle jag vilja rikta frågan till herr Andersson i Rasjön, om man verkligen från utskottets sida menar fullt allvar med vad man föreslagit i fråga om den andra femårsperioden av den s. k. ersättningsbyggnaden. Man har för denna period kommit fram till en totalsumma av något över 19,000,000 kronor, varför den årliga kvoten för ersättningsbyggnad under den sista femårsperioden blir 3,840,000 kronor. En utmätning av kostnaderna för den andra byggnadsperioden av denna storleksordning förutsätter självklart, att typutredningen, som dock enligt utskottets förslag skall äga rum i början av den första femårsperioden, icke skall ha något som helst inflytande i fråga om ersättningsbyggnaden under den senare perioden.

Herr Hamrin svarade i första kammaren på denna min förfrågan, att vi behövde icke tänka så rasande mycket på detta, därför att den första Sverige-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

båten går efter modernisering icke ut ur slaglinjen förrän 1946. Vi hade alltså ganska rundlig tid på oss. Mot detta vill jag bara säga, att om typ-utredningen kommer i gång redan i början av den första femårsperioden och kommer att gälla även artillerifartygen, då är det tämligen naturligt, att de resultat man därvid kommer till — vilka det blir vet jag ingalunda — självklart måste upptagas till behandling av riksdagen redan under början av den andra femårsperioden och självklart måste beaktas i ena eller andra avseendet, även när det gäller utmätningen av kostnaden för denna period av ersättningsbyggnaden.

Man har från regeringsförslagets motståndare såsom dess kanske största svaghet anfört, att regeringens flygvapen är en lätt bombflottilj och en medeltung bombflottilj mindre än vad som förekommer i utskottets förslag. Jag vill göra tvenne observationer. Den ena är den, att regeringsförslaget lämnar dock i alla händelser ungefär dubbla summan mot nu till det svenska flygvapnet. Det innebär en mycket betydande förstärkning av det flygvapen, som finnes i denna dag. Den andra observationen är den, att under åtskilliga år framåt kommer regeringsförslagets flygvapen att ur försvarssynpunkt ställa sig lika fördelaktigt som kommissionens och utskottets, till stor del beroende därpå, att regeringsförslagets uppsättning tarvar sex år, under det att uppsättningen av utskottets flygvapen tar ett år mera, nämligen en sjuårsperiod. Jag kan i fråga om jaktvapnet, i fråga om exempelvis de armé- och marinsamverkande flottiljerna inskränka mig till att säga, att i dessa avseenden äro de båda förslagen sammanfallande. Där sker en uppsättning av dessa flottiljer inom regeringens förslag i ungefär samma tempo under de första åren som det gör enligt utskottets förslag.

Går jag sedan till den brännande frågan om de s. k. bombplanen ligger det så till, att den första bombflottiljen, som ingår i utskottets organisation, skall uppsättas under de första och andra övergångsåren. Den andra lätta bombflottiljen kommer icke till stånd förrän under det femte till och med det sjunde övergångsåret. Ser man till regeringens förslag i det fallet, är saken den, att regeringens lätta bombflottilj skall vara färdig redan hösten 1937, d. v. s. vid samma tillfälle som den första lätta bombflottiljen i utskottets flygorganisation. Går man till de medeltunga bombplanen, skall den första medeltunga bombflottiljen enligt utskottets organisation sättas upp under det första till och med det tredje övergångsåret, medan den andra medeltunga bombflottiljen icke kommer till stånd förrän under de tredje till och med femte övergångsåren. Enligt regeringens förslag kommer den medeltunga bombflottiljen att liksom enligt utskotts-förslaget, när det gäller den första medeltunga bombflottiljen, uppsättas under de första till och med tredje åren. D. v. s. i det fallet finnes fullständig överensstämmelse mellan regeringens och utskottets förslag. Jag har med detta velat klargöra, att under de närmast kommande åren framigenom finnes vad det gäller såväl bombflyget som även det övriga stridsflyget icke någon nämnvärd skillnad mellan regeringens flygvapen och utskottets flygvapen. Skillnaden kommer först längre fram. För det aktuella försvarsbehovet erbjuder i detta avseende regeringens flygvapen samma försvarsvärde som utskottets flygvapen gör.

Regeringsförslagets större återhållsamhet och dess försiktighet i fråga om omfattningen och kostnaderna bottna självklart icke i någon oginhet mot försvaret utan i en strävan att skapa en sådan försvarsorganisation, som med någon grad av sannolikhet kan ekonomiskt och organisatoriskt hålla under den avsedda tidsperioden. Erfarenheterna från tidigare försvarsordningar äro i detta avseende föga behagliga men måhända ganska hälsosamma. 1901, 1914 och även 1925 års kostnadsberäkningar blevo inom kort överskridna ganska

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

avsevärt med följd, att försvarsbeslutens verkställighet blev uppskjuten, blev begränsad, i vissa fall avbruten och i en del viktiga ting till och med helt inställd. Då är det sannerligen icke något försvarsintresse, varken för försvaret i dess helhet eller för de militärt anställda, att man under en statsfinansiell högkonjunktur tillskapar en sådan försvarsordning, som brister sönder under sin egen tyngd, när den en gång oundvikligt kommande lågkonjunkturen sätter in. Här finnas befogade farhågor för att den ekonomiska utvidgning utöver den en gång fixerade ramen, som icke minst på grund av teknikens oerhört raska frammarsch döljer sig i varje försvarsordning, skall spränga sönder såväl den organisatoriska som även den ekonomiska ram på 148 miljoner kronor, som man uppställt från mellanpartiernas sida.

Jag vill här erinra, att viktiga fall, där det gäller betydande utgiftsposter, som antingen redan nu äro nödvändiga eller för framtiden sannolika, har man icke medtagit i det uppgjorda utskottsförslaget. Underligt nog, när bondeförbundet har varit med, har man icke kalkylerat med smör utan med margarin i utspisningen. Man synes mena, att det kanske är litet genant att avgöra smörfrågan i samband med härordningen. Man är så vänlig, att man låter regeringen syssla med frågan om smöret i spisordningen. Men man vill icke i själva beslutet om härordningen hava in denna fråga. I framtiden blir förvisso den ofrånkomliga utspisningen med det härliga och goda smöret ett tillägg på de 148 miljonerna med närmare 1 miljon kronor, som sannolikt min vän herr Nilsson i Hörby icke har möjlighet — till och med som kommande försvarsminister — att komma ifrån. Sedan kan jag säga, att den låga genomsnittskostnaden för de sista fem årens ersättningsbyggnad för marinen är, som jag tidigare nämnde, ohållbar. Den kommer självklart att stegras icke så litet.

Försvarskommissionen hade i fråga om flygmaterielen anslagit en viss summa. Sedan kommo chefen för flygvapnet och flygstyrelsen i sitt remissvar i december och sade, att kommissionen räknat för lågt. Flygchefen angav då en merkostnad på 360,000 kronor årligen, beroende på prisstegring under den närmast föregående tiden. Vad gör nu i detta avseende utskottsförslaget? Regeringen tog hänsyn till flygchefens framställning och beräknade för sin mindre organisation en årlig kostnadsökning för flygmateriel på grund av detta resonemang med 115,000 kronor. Men vad gör utskottet? Det sänker kostnaderna för den större organisationen med icke mindre än 45,000 kronor gentemot kommissionens förslag. Sedan ha vi, som major Holmström mycket väl vet, den väntade omläggningen av de militära lönerna, för vilka han i motion brutit en lans. Denna revision torde vara ofrånkomlig. Kommissionen har begärt den. Regeringen har lagt in den, som herrarna veta, under en pågående utredning. Det är nog tämligen visst, att vi hava att räkna med kostnadsökningar på åtskilliga miljoner, som vi säkerligen icke komma ifrån.

Utskottsförslagets anhängare ha, när man kommit in på det ekonomiska resonemanget, låtit skönja en strimma vid horisonten. Man skulle därigenom, att man tar ganska betydande kostnader omedelbart för den omedelbara materielanskaffningen, enligt vad man låtit påskina, kunna komma fram för de senare åren under den kommande tioårsperioden väsentligt lägre än de 148 miljonerna. Man har till och med talat om en summa på 142 miljoner kronor. Jag vill icke rubba någons barnatro. Men jag vill för min del deklarerat, att allt detta tal om förväntan, att det skall komma ner under 148 miljoner kronor, har intet som helst underlag i den faktiska verklighetens mark.

En reservation måste jag för min del även nedlägga mot den våldsamma ansvällningen av den militära byggnadsverksamheten, som såväl kommissionens förslag som även utskottets godkänt. Jag har här en personlig mening, som

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

jag icke vet, om den är sann eller icke, men som jag håller på. Det är nämligen detta, att man med visst fog kan säga, att vi få ur den svenska militärorganisationen med dess ganska betydande kostnader ut ett mindre militärt värde än man får i en rad av andra länder. Detta har enligt min uppfattning sin väsentliga orsak däri, att vi hava så att säga för nästan samtliga försvarsgrenar en väsentligt större markorganisation med därav följande kostnader än man har i det fallet i en rad av olika länder. Det missförhållandet, att markorganisationen i det svenska försvaret är alltför omfattande och alltför ekonomiskt tyngande till förfång för materielen, förfång för övningarna o. s. v., accentueras ytterligare i den nya försvarsorganisationen. Vid utarbetandet av min proposition försökte jag för min del så långt som möjligt begränsa de föreslagna byggnadsanstalterna och de föreslagna byggnadskostnaderna, emedan det ur den militära effektivitetens synpunkt knappast kan vara god ekonomi att för dylika ändamål binda mera penningmedel än oundgängligen nödvändigt är. Jag kom ändå för regeringens förslag fram till ganska betydande kostnader, till icke mindre än 26.5 miljoner för det hela. Bara flyget stannade i sina byggnadskostnader vid 16.5 miljoner. Utskottets byggnadskostnader ligga vid 37.8 miljoner, varav cirka 23.8 miljoner enbart på flyget. I båda fallen äro kostnaderna icke medräknade för de regementsförläggningar, som på grund av huvudstadens tillväxt bliva ovillkorligen nödvändiga under den närmaste framtiden ute på Järvaområdet. Regeringen förutsätter nybyggnad av kaserner för ett enda regemente, nämligen Svea garde. Utskottets förslag förutsätter utflyttning och därigenom nybyggnader för icke mindre än fem regementen: Svea garde, Svea artilleriregemente, Livregementet till häst, något längre fram åtminstone, för Signalregementet och därjämte för det Första intendenturkompaniet. Det blir, mina herrar och damer, när dessa massor av byggnader komma till stånd, ett utomordentligt mål för det fientliga flygets första anfall, om verkligen allvaret en gång skulle komma att svepa fram över vårt eget land. Det blir här säkerligen en totalkostnad enbart för byggnader för den nya organisationen på en 75 miljoner kronor. Det är visserligen sant, att det icke skall upptagas på fjärde huvudtiteln och icke tagas av skattepengar. Men det är i varje fall penningmedel till försvaret. Och i längden, synes det mig, är det en belastning, vilken är alltför tyngande, av hela den svenska försvarsordningen.

Ur delvis samma synpunkter måste jag även anmäla en viss betänksamhet gentemot utskottets flygorganisation. Den år 1925 upplagda anskaffningsplanen för det då skapade självständiga flygvapnet blev på grund av den oerhördt hastiga flygtekniska utvecklingen med dess för initiativtagarna med rätta oanade prisstegringar ingenting annat än en vacker papperskonstruktion. Det är fara värt, att kommissionens nu upplagda och ännu vackrare plan icke heller blir något annat. Är risken, mina herrar och damer, icke nu även densamma, att flygteknikens utveckling kan komma att spränga idealplanen? Är det verkligen så, att nu äro vi framme med den tekniska utvecklingen av flyget, nu sker intet nämnvärt vidare, utan vi kunna basera våra beräkningar för den kommande sjuårsperioden efter vad som gäller i dags dato?

1924, när man började planera det självständiga flyget, ansåg man, att man skulle kunna få ett bombplan för en penning på en 100,000 kronor. När jag själv kom in och började i försvarskommissionen, då voro vi framme för ett medeltungt bombplan vid ungefär en fjärdedels miljon. Försvarskommissionen är i sin framställning framme vid 380,000 kronor, och flygchefen ökar ytterligare på. Jag har haft anledning att de sista dagarna syssla med möjligheterna att utifrån till Sverige köpa utländska medeltunga plan, därför att

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

vi icke kunna få i gång vår svenska serietillverkning i tid. Jag kan säga för dagen, att ett inköp av ett medeltungt plan jämte motor med utrustning stannar ingalunda vid en halv miljon, utan vi få lägga på något över den summan för att för dagen utifrån inköpa vad som i det fallet kan behövas. Det är självklart, att vid inhemsk serietillverkning blir det hela åtskilligt billigare. Äro icke måhända redan nu kommissionens beräkningar distanserade?

Härtill kommer även i fråga om flyget den starka och vittfamnande markorganisationen. 1925 års anskaffningsplan har ju i sitt idealtillstånd, som aldrig blev förverkligat, icke mindre än 229 stridsplan. För dessa skapades fyra permanenta förläggningar, flygskolkåren vid Ljungbyhed oräknad, med kaserner, delvis gamla, och en omfattande personalorganisation. Nu föreslås en flygorganisation med 257 stridsplan eller 28 plan mera än som förelåg i anskaffningsplanen 1925. För dessa nya plan skapar man tre nya permanenta förläggningar för ett tiotal miljoner kronor, förläggningar, som självklart liksom de förut befintliga förläggningarna i samma ögonblick, som ett krig skulle komma att bryta in och en fiendes stridsmaskiner skulle komma att svepa in över vårt land, bliva det första målet. Ty det kan man vara tämligen viss om, att vad det fientliga flyget gör först är att bombardera sönder våra flygförläggningar och tillintetgöra där befintliga kaserner med möjligen befintligt innehåll. Det första som får göras är att utrymma de permanenta förläggningarna och söka tillfälliga posteringar var de sökas månne. Jag måste säga, att jag har i det fallet invändningar att göra mot den föreslagna utformningen av flygorganisationen. Jag ställer det spørsmålet, om det återigen icke går ut över materielen, över övningarna, med ett ord över allt det militära innehållet, att man har denna stora markorganisation, ifall den flygtekniska utvecklingen och dess ekonomiska konsekvenser fortsätta i samma tempo som tidigare och återigen en ekonomisk kris sätter in.

Det har här i denna debatt talats icke så litet om den inbjudan, som från regeringens sida genom statsministern ställts till partiledarna på den andra sidan, för att om möjligt få fram vissa garantier för en allmän anslutning till ungefär vad den nu föreliggande, från utskottets sida föreslagna kostnadsramen innehåller och på samma gång nå fram till en nationell samling i denna fråga, som egentligen icke bort vara den stora stridsfrågan i nuet mellan de olika partierna. Jag har icke varit i tillfälle att lyssna något längre på deklARATIONERNA från de borgerliga partiernas talares sida. Jag hörde endast herr Anderssons i Rasjön anförande. Han var inne på sammankopplingen och talade om att det hela var ett taktiskt försök från regeringens sida och att det var en ganska oegentlig historia, en ganska osympatisk och osnygg metod. Han hade ganska hårda ord att fälla om regeringens ansträngningar i detta fall. Det kan måhända vara skäl att göra, som jag gjorde i första kammaren, en liten historisk återblick på de tillfällen, då man gått in för försvarslösningar, som inneburit betydande höjning ekonomiskt eller i annat hänseende. Jag vill då slå fast, att problemställningen i dagens läge är ungefär samma problemställning, som jämt och ständigt rått i vårt land vid alla de tillfällen, när som jag nämnde man från riksdagens sida beslutat väsentliga förstärkningar av anslagen till utbyggnad av det svenska försvaret.

Jag går till 1892, när den nyss från 30 till 42 dagar förlängda övningstiden ökades från de 42 dagarna till de välbekanta 90 dagarna. Vid detta tillfälle knöts antagandet av denna försvarsreform samman med riksdagens beslut om grundskatternas definitiva slopande. Lantmannapartiet krävde då, som det gjort i årtionden, med en våldsam energi, att förutsättningarna för den nya försvarsordningen skulle vara, att man genomförde grundskatternas avskrivning. Det förklarade, att om det icke fick sin vilja igenom, så skulle det fram-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

lagda försvarsförslaget falla. Beslutet om den nya försvarsordningen fattades också i samband med de bekanta och till och med ökända s. k. »urtima löftena». Man skall icke tro de vackra löftena, så att man skjuter handlingen på framtiden. Dessa »urtima löften» inneburo, att de ökade försvarskostnaderna icke skulle uttagas genom skatter på förbrukningsartiklar och att den direkta skatten skulle omläggas. Inför tronen fälldes vid detta tillfälle den värderade talmannen i andra kammaren — hans minne lever säkert kvar inom dessa väggar — herr Herslow de bevingade orden: »Enig är kammaren jämväl i yrkandet, att de nya bördor, som genom dessa båda uppgifternas (försvarrets och grundskatteavskrivningens) genomförande komma att påläggas vårt folk, må avpassas efter bärkraften hos de skuldror, på vilka de skola vila.» Avståndet är, som herrarna finna, icke så långt från den gamle Herslow till dagens Per Albin Hansson.

Vid genomförandet av 1901 års härordning var det icke bara den borgerliga vänstern under ledning av sådana män som Karl Staaff och David Bergström utan på samma gång en stor del av de konservativa försvarsvännerna, som accepterade Harald Hjarnes bekanta paroll om »försvar och reformer». Den väntade rösträttsreformen fick en stöt framåt, och icke så långt efteråt följde den berömda politiska vigseln mellan Hjalmar Branting och Ivar Månsson i Trä. Lantmannapartiet krävde en reformerad skattelagstiftning med en rättvis avvägning av försvarskostnadernas belastning, och riksdagen beslöt därjämte en skrivelse om direkt inkomstskatt med progressiv skala samt i samband därmed självdeklaration. Herr Andersson i Rasjön förfasade sig över, att vi kunnat göra en inbjudan, där vi kombinerat försvarsureformen med vissa andra krav. Det är intressant att från den berömda Dalabänken höra dessa omdömen och toner nu. Herr Andersson i Rasjön kan gå ned i riksdagsbiblioteket och där studera debatterna från 1914 och 1901. Han skall då finna, att det fanns vissa andra talesmän på Dalabänken, herr Persson i Tällberg och Ollas Ericsson, fader till vår vän Jones Erik, män som den gången talade med andra tungor, än vad herr Andersson i Rasjön gör. Män som i detta fall i sin syn på sakerna följde samma linje, som den socialdemokratiska regeringen i denna dag har tillfälle att göra.

Jag kommer fram till 1914 och den s. k. Hammarskjöldska härordningen. Jag vill icke citera i onödan, men jag kan gärna taga mig friheten citera den förklaring, som statsminister Hammarskjöld avgav till statsrådsprotokollet vid det tillfälle, då regeringen upplöste riksdagen. Han sade, att »det måste nog tillses, att de ekonomiska bördorna fördelas rättvist och efter den verkliga bärkraften». Är det icke så, att man hör Wigforss tala genom det anförande, som excellensen Hammarskjöld den gången hade till statsrådsprotokollet. Vad var det som hände? Jo, den ännu levande dåvarande finansministern och nuvarande talmannen i första kammaren, herr Vennersten, framlade i riksdagen en proposition om att man skulle för den omedelbara materielanskaffningen, för engångskostnaderna på 75 milj. kronor taga upp en s. k. värnskatt. Det var enligt den staaffska försvarsberedningens anvisningar en skatt på icke mindre än 75 milj. kronor. Därjämte krävdes och föreslogs en viss omläggning av den direkta beskattningen för de normala och ökade kostnaderna för den vanliga försvarsbudgeten.

Vid 1936 års försvarsbesluts antagande fullfölja socialdemokraterna och regeringen, som vi nu finna, traditionerna i dessa frågor från det gamla lantmannapartiet, från den borgerliga vänstern under Karl Staaffs och David Bergströms ledning samt till och med från själve herr Hammarskjöld, nämligen att sätta in försvarsfrågan i det ekonomiska och sociala sammanhanget.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Man söker därigenom nå fram till hela försvarets starka förankring inom hela den svenska nationen.

Försvaret — och där vill jag stanna — är icke bara en fråga om materiel, icke bara en fråga om pengar. Det är icke bara en fråga om organisationen, utan det är på samma gång en fråga om det levande materialet, om det svenska folket, en fråga om dem, som skola hantera det nya försvarsinstrumentet. Blir det ett sådant läge, att den ena halvan av den nation, som skall hantera detta försvarsinstrument, på grund av dess tillkomst finner, att det för dem kanske har mindre värde och att de därför möta det med kall-sinnighet, då är det enligt mitt förmenande försvaret, som i detta fall blir lidande på ett sådant resultat.

Herr Andersson i Rasjön har klagat över bristen på tillmötesgående från regeringens sida och sade, att när vi gått så långt, skulle vi kunna gå litet längre. Vi ha överhuvud taget gått så långt som möjligt. Att på samma gång som vi själva säga, att vi anse, att man inom den nu gällande kostnadsramen bör kunna skaffa ett rimligt och hållbart försvar, och att vi i samförståndets namn vilja basera demokratiens försvar och den nya ordningen på bredast möjliga folklager, vi gå ännu längre och under vissa garantier gå in för den ram, som utskottet i detta fall föreslagit, det synes för mig och jag tror för varje utomstående åskådare icke vittna om brist på tillmötesgående. Men från den andra sidan, vad finnes det där för tillmötesgående? Vad är det man sagt i den försvarsvänliga pressen, icke minst i den press som för närvarande främst för talan för herr Andersson i Rasjön? Jag menar icke hans eget gamla partiorgan, Svenska Morgonbladet, jag menar tidningar från den liberala delen av folkpartiet, där man förklarar, att den ställning socialdemokratien intager spelar ingen roll. Det betyder ingenting, vad ni besluta, säger man. Vi behöva icke edra röster, vi klara det ändå, vi besluta ensamma. Det är uppenbart, att det är den gamla Versaillesfreden, segerfreden, som spökar. Men de, som se ut litet över världen, de fråga sig, om den uppgörelsen och den ordning, som den skapat, verkligen blir bestående. Jag tror, att segrarna själva funnit, att en sådan seger sannerligen icke är till gagn för dem själva och icke för de nationer det gällt.

Jag vill som försvarsminister säga, att det är med djupt beklagande, som jag funnit, att man icke kunnat från den andra sidan i det psykologiska ögonblick, då det var möjligt att svetsa den svenska nationen samman mer än tillförne och på samma gång föra denna fråga på allvar ur stridslinjen, att man icke i detta ögonblick haft, vad skall jag säga, denna lilla generositet — ty något annat är det icke tal om, och det är icke tal om något offer, endast om en gärning av generositet, för att man skulle kunna nå fram till ett sådant samförstånd. Jag beklagar det, och jag tror icke, att det är från vår sida, som man har anledning att beklaga det mest, utan kanske från deras, som på denna punkt försuttit det stora ögonblicket i den svenska nationens liv.

Herr **Vougt**, som nu för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Heri talman! Efter vad som berättats mig, riktade herr Andersson i Rasjön nyss till mig en fråga, om jag ville klargöra för honom skillnaden mellan å ena sidan neutralitetskränkning och å andra sidan erövringsförsök. Det är icke en fråga om beteckningen, herr Andersson i Rasjön. Vad jag talade om, det är skillnaden mellan å ena sidan ett angrepp, igångsatt mot vårt land med en stormakts totala, samlade stridskrafter, och å andra sidan ett angrepp, som en stormakt, som befinner sig i strid med andra, skulle kunna rikta mot oss. I det senare fallet är det endast fråga om en bråkdel av dessa stridskrafter. Jag har tidigare i utskottet bett herr Andersson i Rasjön att söka åstadkomma den intellektuella ansträngning, som krävs för att förstå, att här föreliggå tvenne tänk-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

bara olika möjligheter för ett svenskt försvar. Herr Andersson i Rasjön har icke velat göra denna ansträngning, men jag hoppas, att hans fråga nu betyder, att han i elfte timmen vill göra ett sista försök.

Herr Andersson i Rasjön talade om Belgien. Det exemplet har ingen relevans i detta fall. Jag antager, att herr Andersson i Rasjön icke kan göra gällande, att Sveriges läge är sådant, att i händelse av en stormaktskonflikt någon stormakt skall försöka promenera igenom Sverige.

Herr talmannen gav vidare, likaledes för kort genmäle ordet till

Herr **Andersson** i Rasjön, som anförde: Herr Vougt får ursäkta, att jag begagnar min repliktid till att svara socialministern.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ansåg, att jag, om jag fattade honom rätt, hade handskats för värdslöst med siffror, då jag anförde det procentuella förhållandet mellan femte huvudtitelns slutsumma nu och tidigare samt tagit det som bevis på stegringen av de sociala utgifterna. Jag vill säga, att herr statsrådet själv icke givit något särskilt lysande bevis på vederhäftighet, när han försökt att inbilla kammaren, att den väsentliga delen av denna stegring hänför sig till sådant som landstatstjänstemännens lönestat, till polisväsendet och alkoholistanstalterna m. m. I femte huvudtitelns slutsumma på 217 milj. kr. ingår landsstaten med omkring 11 milj. kr., polisväsendet med cirka 5 milj. kr. och alkoholistanstalterna med ungefär 1.7 milj. kr. Då vet herr statsrådet liksom alla andra i kammaren, att den enorma ökningen av kostnaderna under femte huvudtiteln hänför sig till utgifter för verkliga sociala, samhällsuppbyggande ändamål. Det är icke bara av partiledare, som det kräves vederhäftighet, utan även av statsråd. Till formen gav socialministern prov på de konversationsmetoder, som regeringens ledamöter anse sig kunna använda mot dem med vilka de påstå sig söka samförstånd.

Herr försvarsministern rekommenderade åt mig att läsa protokollen från Daniel Perssons tid för att lära mig, hur försvarsbördorna borde finansieras. Jag behöver icke göra det, ty om försvarsministern hört mitt anförande nyss, skulle han hört ungefär samma ord, som han citerade från Daniel Persson. Jag behöver alltså icke läsa dessa protokoll, men hur skulle det vara, om försvarsministern själv läste, vad herr Vennerström tidigare sagt i denna fråga.

Härpå yttrade:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att, då man skall tala om sociala utgifter, herr Andersson i Rasjön, har man skyldighet att taga ut dessa sociala utgifter ur femte huvudtiteln. Det finns nämligen icke bara tvångsarbetsanstalter, länsstyrelser, statspolisen och annan polis, det finns även alkoholistanstalter och sinnessjukhus, där de senare ingå med mycket betydande och för varje år i mycket hög grad ökade belopp i femte huvudtiteln. Det står herr Andersson i Rasjön fritt att kalla utgifterna för sinnessjukhusen för sociala utgifter, men det går icke enligt min terminologi att taga med dem här.

Det är en gammal sport hos den svenska högern, framför allt hos dess press, som jag finner anammad av det svenska folkpartiets ledare, nämligen att framställa hela den femte huvudtiteln som ett bevis på vilka enorma sociala utgifter, som vårt land kostar på sig, utan att intressera sig för de vittskiftande uppgifter, som bestridas av anslag under femte huvudtiteln. Det är ett nytt exempel, som vi fått på att det icke endast är i försvarsfrågan utan också mera allmänt i den sociala politiska diskussionen, som folkpartiet övertager högerns gamla argumentationsroll.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Om man här söker samförstånd, skall det vara två parter till det. Menar verkligen herr Andersson i Rasjön, att vi haft något tack för att vi sökt samförstånd med honom under denna riksdag? Så vitt jag förstår, är denna dags debatt ingenting annat än ett slående bevis därpå, att för folkpartiet spelar frågan om en samling i en nationell fråga av den art som försvarsfrågan ingen som helst roll jämfört med visa politiska biavsikter.

Herr Skoglund: Herr talman! Såvida icke riksdagsdebatten angående vår försvarsordning skall bli orimligt lång, få vi väl i dag inskränka oss till mera allmänna synpunkter på försvarsfrågan och undvika detaljfrågor, även om dessa i och för sig äro betydelsefulla. Göra vi undantag för herr Lindberg i Umeå, kunna vi glädjande nog konstatera, att så gott som alla av försvarsutskottets ledamöter äro överens om att vi måste ha ett allsidigt sammansatt riksförsvär. Vad som skiljer oss åt är försvarets omfattning och effektivitet. Detta har också av föregående talare framhållits så pass tydligt, att jag icke skall uppehålla mig vid den saken.

Vi äro alla överens om att det land, som är vårt, är värt att försvara och skall försvaras. Det omsluter icke bara oerhörda materiella värden utan också en kultur, en rättsordning och en folklig självstyrelse, som är vår egen, och som vi vilja bevara. Farorna, som hota oss utifrån, äro större än kanske någonsin. Försvarsutskottets ledamöter ha fått ett mycket starkt intryck härav, icke minst under den föredragning, som försvarskommissionens utrikespolitiska expert gjorde i utskottet. Vi få nog samma intryck, när vi läsa de utrikespolitiska nyheterna. Det var en god vän till mig, som härom dagen sade, att han numera slår av radioapparaten, när de utrikespolitiska nyheterna komma. De äro nämligen av sådan art, att de störa hans nattsömn.

Då är frågan den, om vi även äro beredda att taga konsekvenserna av det läge, som tyvärr uppstått i Europa. Det vore oriktigt förneka, att icke svårigheterna för oss att vid en eventuell fara helt kunna skydda oss ha skärpts genom de allt fruktansvärdare vapen, som tekniken åstadkommit. På samma gång vill jag dock framhålla, att vad som underlättar och främjar vår möjlighet till försvar, utöver vad vi böra och kunna åstadkomma av materiellt försvar, det är den försvarsvilja, som obestriddligen finnes, och som är i tillväxt hos vårt folk. Jag skulle mycket väl kunna instämma i vad redaktör Vougt yttrade i ett föredrag här i Stockholm för någon tid sedan, nämligen att »försvarsanstalterna ha fått en annan ställning i samhällslivet, och ett läge föreligger i världen, som kommer de flesta att starkare känna behovet av försvarsmedel utåt». Jag tror också som han, att den mindervärdighetskänsla, som man tidigare på sina håll visat gent emot militärväsendet, har försvunnit. Hans excellens statsministern var ju här tidigare i dag också inne på samma resonemang och gjorde ett liknande erkännande.

Vad jag här anfört är i korthet en liten erinran om de oskattbara värden vi ha att söka försvara, det orosfyllda läget omkring oss och den vilja till att hävda oss, som återfinnes inom vårt folk. Jag anser det vara den bakgrund, mot vilken vi skola behandla försvarsfrågan.

Redan när den kungliga propositionen remitterades här i kammaren, tilläto både jag och andra ledamöter av kammaren oss framhålla, att den proposition, som då remitterades, icke motsvarade vad som krävdes i nuvarande tidsläge, och vi förutsatte, att försvarsutskottet skulle förelägga riksdagen ett bättre förslag till försvarsordning än vad propositionen innehöll. Statsministern och försvarsministern hava här i dag erinrat om vad som yttrades i denna debatt. Om jag icke misstog mig yttrade hans excellens statsministern, att man den gången från högerhåll skulle hava nämnt, att man ansåg, att pro-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

positionen utan vidare borde gå under bordet. Ja, även från vårt håll tilläto vi oss en ganska hård kritik, men det yttrande, som herr statsministern närmast tänkte på, var förmodligen ett av dem, som fälldes av en av bondeförbundets främsta representanter i första kammaren, vilken ganska tydligt sade ut, att han hoppades, att propositionen skulle gå den vägen.

Vår tro på att utskottet skulle komma med ett bättre förslag har ju icke heller kommit på skam. Det utskottsutlåtande, som vi nu ha att föga ställning till, motsvarar i vissa avseenden icke vad den meningsriktning, som jag företräder, under nuvarande förhållanden anser nödigt och riktigt. Jag erinrar särskilt om luftväret och sjöförsvaret, där vi bestämt hävda, att utskotts-förslaget är otillräckligt. Men det möjliggör dock en betydande förstärkning av rikets försvarskrafter, det äro vi villiga utan tvekan erkänna. Av orsaker, som äro väl kända för kammaren och som jag alltså icke behöver uppehålla mig vid, har det varit omöjligt att inom utskottet komma över en viss given kostnadsram. Vi veta också, att det här i riksdagen är omöjligt att nå ett bättre resultat än utskotts-förslaget, likasom att en splittring inom den borgerliga majoriteten kan leda till ett för försvaret sämre beslut. Ställd inför ett sådant val kommer högern givetvis att stödja utskottets förslag. När man på förmiddagen i dag hört statsministern och nyss under en lång stund hört herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ideligen upprepa, huru litet det är, som skiljer propositionen och utskottets förslag åt, så kan man ju beklaga, att dessa herrar icke kunnat finna möjlighet att nalkas utskottets förslag på ett annat sätt än vad de gjort. När man hörde försvarsministern, vilken var så vänlig att han hedrade andra kammaren med ett långt anförande, fick man en lång stund det intrycket, att hans proposition var så förträfflig och låg så nära utskottets förslag, att man måste fråga sig, vad anledningen kunde vara, att han icke anslutit sig till det senare. Jag understryker, i likhet med vad en talare här tidigare i dag framhållit, önskvärdheten för att icke säga nödvändigheten av att den, som blir försvarets målsman i regeringen — det må nu bli herr Vennerström eller eventuellt någon efterträdare — ser till att omsätta riksdagens beslut i handling på ett sådant sätt, att vi kunna vara tillfreds därmed. Därutöver skulle jag vilja säga, att vi få lita till att Kungl. Maj:ts regering och riksdagen noga följa och taga hänsyn till utvecklingen utanför vårt lands gränser och därefter rätta sina åtgärder.

Vad vår ekonomiska försvarsberedskap beträffar, och kanske framför allt den industriella delen av densamma, så har jag under utskottsbehandlingen fått det bestämda intrycket, att det icke är väl beställt, och att krafttag behöva göras, så att vi icke i en kritisk situation sakna både ammunition och annan viktig materiel.

Det har icke lyckats utskottet att få fram ett förslag, kring vilket alla, som icke dela herr Lindbergs i Umeå uppfattning, kunnat enas. Men skiljaktigheterna äro dock icke så avsevärda, att de behöva medföra sådan bitterhet, som exempelvis följde efter 1914 års försvarsbeslut. Vi ha i dag hört talas åtskilligt om gamla lantmannapartiet. Om jag icke hörde fel var det senast försvarsministern, som erinrade om lantmännen. Under gamla lantmannapartiets dagar visade lantmannarepresentanterna oftast en viss försvarsnjugghet. Lantmännen av i dag äro mera positivt inställda till vår försvarsfråga, det ha vi förmärkt på mer än ett sätt. Det tror jag mig kunna säga om alla lantmän, oavsett vilket politiskt parti, som de befinna sig i. Ja, jag kanske får göra ett undantag, därest det händelsevis skulle finnas någon lantman inom herr Kilboms eller herr Brädefors' partier, men jag skulle tro, att det icke är så förfärligt många. Socialdemokraterna ha ju reserverat sig för Kungl. Maj:ts proposition, men det är väl icke möjligt, att de med någon större över-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

tygelse kunna gå ut och klandra ett riksdagsbeslut i enlighet med utskottets förslag. Det är ju väl bekant, att de icke utvecklade någon överväldigande energi för att försvara den kungliga propositionen, och att självaste regeringen med statsministern i spetsen varit framme och vandrat runt de 148 miljonerna och förklarat sig under vissa villkor kunna vara med om mellanpartiernas förslag. Då statsministern ansåg sig icke bli tillräckligt hänsynsfullt bemött, vände han emellertid åter till sin proposition. Man torde få vara glad över att han icke gjorde som finansministern, då denne blev utsatt för motgång med sin skatteproposition. Han gick hem och gjorde en ny proposition, som var ännu sämre. Hade statsministern varit mäktig vad han själv brukar kalla »en befriande handling» — ett uttryck, som jag tror, att han även använt här i dag — så hade han icke gjort en så snöplig reträtt, som han nu gjorde, ifrån vad han säkerligen ansåg vara ur försvarssynpunkt riktigt och rimligt. Kom han med ett sådant bud utan att vara övertygad om att det var för svaret nödigt och riktigt, då vågar jag påstå, att detta icke kommer att vittna till statsministerns förmån i framtiden.

I dag har statsministern också uppehållit sig vid frågan om finansieringen av försvaret och talat om dess sammanhang med det beslut, som skall fattas angående beskattningen. Ja, det är riktigt, att det finns ett mycket nära sammanhang mellan detta beslut och det sätt, varpå vi skola finansiera kostnaderna för försvaret. Jag skall icke vid denna tidpunkt på dagen, då kammarledamöterna börja bli mer eller mindre middagshungriga, taga upp ett resonemang om kostnadsfrågan. Jag kan kort och gott inskränka mig till att säga, att jag i mångt och mycket kan vara med om vad herr Andersson i Rasjön yttrade. Vi äro för vår del beredda att pröva vad som kan anses vara rättvist och lämpligt vid finansieringen. Men vi vilja icke vara med om att på den korta tid, som nu står till riksdagens förfogande, taga ställning till hela skattens omläggning, och därmed binda oss för åtskilliga år framåt.

Nu sammanställde statsministern sitt erbjudande till de borgerliga partierna med ett villkor om högre pensionstillägg för pensionstagare i vissa städer och dyrare orter. Detta gjorde han trots att det beslut om en avsevärt förbättrad folkpensionering, som förra årets riksdag fattade, ännu icke förts ut i livet. Statsministern söker åstadkomma ett sammanhang mellan försvarets kostnader och vissa sociala önskemål, framför allt detta pensionstillägg. Vi fingo ju på förmiddagen i dag höra ett prov på statsministerns stora vältalighet, varvid han under en stor del av sitt anförande uppehöll sig just vid denna fråga.

Jag skulle vilja ställa in frågan på sådant sätt att jag gör en motfråga: Varför kunna vi icke väga försvarskostnaderna mot kostnaderna för de sociala välfärdsanordningar, som vi redan vidtagit? Här har man citerat uttalanden som gjorts för många årtionden tillbaka, där man sammankopplade sociala reformer med försvarsfrågan. Har det icke, mina damer och herrar, hänt något sedan dess? Jo, det har hänt, att vi ha löst en mängd stora sociala frågor, vi ha vidtagit mycket vittgående sociala reformer, men vi ha icke samtidigt vårdat och underhållit vårt militära försvar på sådant sätt, som vi borde ha gjort, om vi varit omtänksamma.

Det är kanske litet vågsamt att börja resonera om dessa sociala anslag, som höra hemma på femte huvudtiteln, ty det förefaller, som om herr statsrådets och chefens för socialdepartementet nerver för närvarande icke äro goda. Jag har ju varit en trogen elev på statsutskottets tredje avdelning, så att jag tycker mig känna till en hel del av femte huvudtiteln. Jag ber då att från början få säga, att jag vet om att det är mycket olika anslag som äro sammanförda på femte huvudtiteln — det är icke bara, som han här talade om, polis, sinnes-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

sjukhus o. s. v., där finnes också skyddshem, och där finnes inspektion även för dessa olika anstalter. Men jag tar några konkreta exempel utan att gå in i detalj och frågar herr socialministern, om det är orätt att ställa dessa i samband med försvarskostnaderna och säga att det verkligen icke gjorts något.

Förra årets riksdag beslutade antaga ett program för anskaffande av bostäder till barnrika familjer här i landet, ett program som, om jag icke missminner mig, genomfört beräknats av socialministern till 200 miljoner kronor. Vi ha vidare under de senaste åren beslutat åtgärder till förbättrande av landsbygdens bostadsförhållanden, som jag skulle tro gå till 30 å 40 miljoner kronor. Vi ha, som jag tidigare nämnt, fattat beslut i folkpensioneringsfrågan, ett beslut som medför mycket dryga kostnader — redan 1937 gå de för staten till nära 70 miljoner kronor, en utgift som stiger mycket hastigt och, om jag icke missminner mig, 1960 skall vara uppe i 152 miljoner kronor. Vi ha en sjukvård här i landet, som vi äro stolta över, därför att vi anse, att den är väl skött och kan lämna människorna en hjälp i besvärliga situationer; den kostar stora summor. Vi ha ett folkundervisningsväsen, som också kräver dryga bidrag. Jag skulle tro, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är villig att intyga, att där ha vi icke varit knussliga. I år ha vi genomfört en reform, som måste för stora grupper av vårt folk medföra en förbättrad folkundervisning, men det kostar också en hel del. Den s. k. kulturbudgeten rör sig för närvarande omkring 150 miljoner kronor.

Varför kunna vi icke ställa fram alla dessa stora och värdefulla ting i resonemanget om vad vi behöva kosta på försvaret, i stället för att sätta försvarskostnaderna emot en, om jag så må säga, sådan detalj i det sociala programmet, som dyrortstilläggen till folkpensionerna äro? Och varför kan icke också hans excellens herr statsministern använda en tydligare siffra, när han talar om denna sak? Han har här huvudsakligen talat om en kostnad på 5 miljoner; han vet alltför väl, att kostnaden om något är 10 miljoner kronor.

Vad först beträffar kostnaderna för försvaret, har jag tidigare sagt, att vi äro villiga att vara med om att resonera, huru de skola finansieras, men vi äro icke villiga att tänka oss försvarsfrågan såsom någon andraplansfråga, vilken man kan ta upp vid lägligt tillfälle. Man går icke och uppskjuter frågan att köpa sig ett lås till den tidpunkt, då inbrott skett, eller en våldshandling ägt rum. Skall man ha ett skydd, så skall man ha det innan man blir utsatt för ett eventuellt våld.

Vad beträffar de sociala åtgärderna, inse vi alla det behjärtansvärda i att göra det så bra som möjligt för samhällets svagaste medlemmar. Men vi böra icke glömma, att det kanske finns andra likvärdiga önskemål, som kunna anmäla sig och som måste tagas med vid en avvägning. Det har varit tal om mycket betydande åtgärder för att hjälpa det unga släktet här i landet, ungdomen, som dock skall bli den som skall trygga framtiden och på vars utveckling samt andliga och fysiska hälsa vi måste bygga. Oss förestå åtgärder att vidtaga i det avseendet, vilka kunna visa sig fullt likvärdiga med dyrortsgrupperingen vid en avvägning.

Här ha gjorts först av hans excellens herr statsministern, senare av redaktör Vougt och kanske i någon mån av försvarsministern, en del uttalanden, som jag tycker ha varit av den art, att de gott kunnat utebliva. Det har talats om bristande vilja till samförståndslösning, läxa till regeringen därför att den ej varit ödmjuk nog; herr Vougt använde sig av orden partisinne, småkonst, o. s. v. Det är ett språk, som man mycket väl kunnat överlämna åt det socialdemokratiska partiets huvudorgan, ty det använder det med en viss förkärlek. Det är ett fult språk, som tidningen Socialdemokraten har fört nu under de sista dagarna. Under försvarspropositionens behandling i utskottet tyckte jag

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

mig för min del förmärka ett livligt intresse för försvarsfrågan från en av tidningens ledareskribenter, vilket jag konstaterade med nöje. Vad är det då för mening att i tidningen gallhojta om sådana dumheter som att de borgerliga partierna äro storfinansens verkställande utskott, att allt underordnas finansherrarnas maktvilja och intressesynpunkter o. s. v. Jag tycker, att sådant kunna vi i detta sammanhang lämna åt sidan. Herr Vougt yttrade vidare om de borgerliga partierna, att dessa satte så litet värde på försvaret; försvaret skulle för dem vara mera en underordnad fråga, ty det väsentliga var att åstadkomma svårigheter för regeringen, eventuellt åstadkomma en regeringskris. Mig förefaller det, som om man kunde ställa frågan tvärtom: är det icke socialdemokraterna, som lägga så liten vikt vid försvarsfrågan, att de anse den kunna lösas efter snart sagt vilket alternativ som helst. Här ha vid olika tidpunkter det ena förslaget efter det andra uppskisserats, och man har rätt ogenerat rört sig mellan de olika förslagen för att så småningom hamna på den punkt där man nu stannat.

För högerpartiets del vågar jag försäkra, att vi icke låta oss ledas av några ovidkommande synpunkter. Vi ha arbetat för att söka åstadkomma en försvarsordning av den art, att det måste stå klart för vem som eventuellt skulle få lust att ofreda vårt land, att han icke gör det ostraffat. Vi ha varit med om att lojalt söka medverka till de försök, som gjorts att på den mellanfolkliga rättsordningens grund söka skapa ett skydd. Resultatet känna vi alla; det är nedslående. Är det då förmätet att fordra att vi få ett bättre militärt skydd?

Herr statsministern omnämnde 1914 och talade om de misstag, som då begingos. Han citerade också herr Staaffs uttalanden från den tidpunkten. Låt mig först säga, att jag tror icke, att erfarenheterna från 1914 ge något belägg för att det beslut, som då fattades i försvarsfrågan, skulle ha varit oss till skada. Tvärtom. Historiska vittnesbörd ge oss belägg för att det kanske till stor del var tack vare 1914 års försvarsbeslut, som vi kommo så lyckligt undan under de ofredsår, som följde efteråt och den världsbrand, som gav sken även mot våra kuster. Därutöver kan man ju säga, när herr statsministern citerade Staaff och gjorde jämförelser mot folkpartiets nuvarande ledare, att jag undrar om icke herr Staaff den gången begick ett kapitalt misstag, d. v. s. aldeles misstog sig på stämningen ute bland det svenska folket — Staaffs parti fick ju ett kraftigt underkännande av folket i val. Det kanske är så, att herr Andersson i Rasjön nu är klokare än vad herr Staaff var vid det tillfället.

Vad jag framför allt fäste mig vid i hans excellens herr statsministerns anförande var, att han icke med ett ord omnämnde vad det är som åstadkommer, att det svenska folket för närvarande känner en oro inför försvarsfrågans lösning och kräver en lösning så fort ske kan och på bästa möjliga sätt. Hans excellens herr statsministern nämnde efter vad jag kunde höra icke alls något om det läge, som är förhärskande ute i Europa, om den kritiska situation, som vi befinna oss i, när vi se ut över våra egna gränser. Jag tillåter mig vidare framhålla, att det försvar som vi anse nödvändigt, är — som en talare tidigare nämnt — intet försvar, som är avsett för vissa folk- eller yrkesgrupper utan avsett till skydd för oss alla.

Litet var känna vi nog fruktan för att Europa på nytt går emot en katastrof. Jag behöver blott peka på alla de oroshärdar, som det centraleuropeiska problemet innesluter. När som helst kan den österrikiska frågan åter flamma upp och det kan bli ett bål, som kanske blir både större och fruktansvärdare än världskrigets. Ingen förhoppning kan vara innerligare än den att så icke måtte ske, och att vi icke som år 1914 behöva fatta vårt beslut i för-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

svarsfrågan inför själva början till en ny världsbrand. Men vi ha icke rätt att hänge oss åt förhoppningar, utan måste handla med ansvar för en utveckling, som vi icke kunna bestämma över.

Jag har härmed sökt ange högerpartiets ställningstagande, och jag vågar hoppas och jag vågar tro, att Sveriges folk skall förstå, att den grund, på vilken vi intagit vår ståndpunkt, är saklig och riktig. Vår ståndpunkt våga vi också försvara inför folket.

Med herr Skoglund förenade sig herr *Nilsson* i Karlstad.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.43 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 10 juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att kommendör Björn Holmgren på grund av akut febersjukdom är förhindrad att deltaga i riksdagens arbete i dag och troligen några dagar framåt intygas på heder och samvete.

Serafimerlasarettet ¹⁰/₆ 1936.

Israel Holmgren,
leg. läkare, professor.

§ 2.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 angående försvarsväsendets ordnande, nr 226 med förslag till värnpliktslag och nr 227 med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr **Lithander**, som anförde: Herr talman! Genom att instämma med den förste talaren från högerpartiet har jag angivit min inställning till den föreliggande frågan, och jag instämmer också i det anförande som partiets ordförande, den siste ärade talaren, höll.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Jag har nu, herr talman, begärt ordet för att helt kort framföra några synpunkter, som beröra försvaret av västkusten. Försvaret av rikets västra kust har i mångt och mycket blivit förbisett, och dess krav ha i det föreliggande förslaget icke tillbörligt beaktats. Västkustens försvar är ingalunda något lokalt intresse. Det är tvärtom ett riksintresse utav en mycket stor räckvidd att det finns möjlighet att kunna skydda och värna de sjöfartsförbindelser och den trafik, som vid ett krigstillfälle mycket säkert kommer att söka sig ut över västkusten. När jag ser hur litet det sjöförsvar i själva verket är, som anses tillräckligt för landet i dess helhet, och hur litet detta försvar kan täcka — en liten del av trakten kring Stockholm och en liten del av trakten kring Karlskrona — och när man vet hur svårt det vid ett eventuellt krig skulle bli att hålla kusten runt vårt långsträckt land fri och öppen, framstår med ännu större klarhet av vilken betydelse västkustens försvar är för landet i dess helhet.

Det är ingalunda så lätt att vid ett krig hålla förbindelselederna inne i landet öppna. Vi ha i det avseendet att i stort sett lita till våra numera elektrifierade järnvägar. Man torde kunna säga, att elektrifieringen ökat dessa förbindelseleders sårbarhet. Det har nu framhållits, att landet i händelse av ett krig skulle kunna anlita vägen över Narvik för såväl den in- som utgående exporten. Vi veta emellertid icke vilka förhållanden som vid ett eventuellt krig i det avseendet kunna uppstå och om det överhuvud taget är möjligt för oss att, även om vi det skulle vilja, ta den vägen. En ändrad politisk situation kan nämligen göra att den vägen icke är framkomlig. Om man vill vara förutseende, framstår det därför såsom en oundgänglig nödvändighet, att man icke förbiser vikten utav att genom en förstärkning av flottan trygga västkustens behov av försvarsmedel. Man har icke heller gått in för att, som ifrågasatt varit, utsträcka Älvsborgs fästningsområde till granitklipporna ute i havsbandet, varigenom man skulle kunna uppnå en större räckvidd i försvarshänseende. En dylik anordning har man däremot ansett nödvändig när det gäller Vaxholms fästningsområde. Landets främsta sjöfartsstad ligger sålunda fullkomligt fri och öppen för den som med vapenmakt vill tränga sig in därnere. Staden har med andra ord inga egna resurser att lita till, då det gäller att förhindra en dylik fiendtlig invasion. Vilket värde denna hamn har för oss tycks man alldeles förbise, men det förstår helt säkert en fiende som vill sätta sig fast i vårt land. Det kan därför icke vara välbetänkt utan måste tvärtom betecknas såsom mycket sorglöst, att man förfar på sätt som här föreslagits. När man vidare vet, att storleken av det sjöförsvar, som kommer att tilldelas västkusten, är beroende av den takt i vilken man tänker sig skola tillgodose flottans behov av nybyggnader och att det nya förslaget icke upptar några pansarbåtar och endast innebär en mycket liten ökning i fråga om andra fartygstyper, förstår man, att det är ställt på en mycket oviss framtid, huruvida denna för landet så viktiga ort i väster skall få något effektivt försvar eller ej. Härtill kommer att staden skall ställas utan något som helst luftvärn. I stadens närhet liggande industrier, vattenkraftcentralen i Trollhättan och allt vad därmed sammanhänger, allt ligger försvarslöst gent emot första fiende, som kommer.

När man vet hur ofantligt stor del av kostnaderna för ett fartygsbygge som stannar inom landet, har jag för min del svårt att förstå, att man icke i högre grad än som skett gått in för en förnyelse av vår flotta. En sådan åtgärd som byggandet av krigsfartyg skulle skapa nyttigheter för hela riket och verka befruktande på näringslivet i olika delar av landet.

Jag har här i min hand en grafisk framställning av hur arbetskostnaderna vid ett pansarskeppsbygge gestalta sig. De siffror jag här nämner för pan-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

sarskeppen gälla med mindre väsentliga avvikelserna i fråga om övriga fartygstyper kunna heller icke vara så stora. För de mest dyrbara typerna i alla händelser äro siffrorna ungefär följande. Av utgifterna för ett pansarbåtsbygge går icke mindre än 31.4 % till mekaniska verkstäder, 23.4 % till skeppsvarven och 21.4 % till gruvor och järnverk. För anskaffningen av utländsk materiel såsom maskiner och instrument av olika slag, vilka icke kunna tillverkas inom landet, åtgår endast 7.93 %. Allt det andra stannar inom landet. Varhelst dessa arbeten nu placeras inom landet, är ju den inkomst som förvärfvas föremål för beskattning. En del av de pengar som staten ger ut kommer sålunda alltid tillbaka till statsverket. Utav denna synnerligen intressanta redogörelse för kostnadernas fördelning framgår också vilka delar av landet som bli delaktiga av dessa inkomster, och man ser där hurusom praktiskt taget alla landets län på ett eller annat sätt bli delaktiga av de förmåner ett krigsfartygsbygge skänker. Jag har verkligen mängen gång frågat mig, varför man i dessa tider, när man söker att på alla möjliga sätt avhjälpa kristidens verkningar, icke velat bereda de behövande arbete även genom byggandet av örlogsfartyg. Jag tror att man på det sättet skulle kunna ha fått större valuta för sina pengar än mängen gång då det gällt att räta ut vägkrökar, arbeten, som få kosta nära nog hur mycket som helst. Då det gäller vägarna, anlägger man nämligen en helt annan måttstock på utgifterna. Om vi i stället för ordet pansarbåt använde ordet landsväg eller någon annan benämning, skulle riksdagen kanske inte vara så njugg med att anslå medel till ett arbete, som dock skapar fram arbetstillfällen i praktiskt taget samtliga våra län. Att utgifterna för försvaret komma befolkningen till godo, gäller för övrigt icke bara flottan utan även de övriga försvarsgrenarna. En regementsstad och trakten däromkring förtjänar pengar på regementet, och man kan sålunda icke anse pengarna bortkastade. Vad nu särskilt flottans nybyggnader beträffar så ha vi ju här i landet på det mekaniska området tillgång till en synnerligen högtstående arbetarstam. I fråga om luftvärnet kunna vi sålunda även enligt vad man erkänt i utlandet uppvisa de förnämsta fabrikat som överhuvud taget stå att få, en omständighet som vi icke begagnat oss utav, åtminstone icke i den utsträckning som önskvärt hade varit. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att, ehuruval det för ögonblicket må se mörkt ut, man icke skall bortse ifrån vad man på den punkten kan göra för vårt land och dess arbetare.

Det var, herr talman, icke min avsikt att ingå på några detaljer i den föreliggande frågan, utan jag begärde ordet närmast för att peka på västkustens behov av försvarsmedel och den betydelse för landet i dess helhet som försvaret av västkusten har. Jag vill i detta sammanhang beröra en annan punkt i försvarsorganisationen, en sak varom jag för övrigt väckt en motion, vilken går ut på, att man skulle söka bevara namnen på de gamla regementena, vilka med heder fört de svenska färgerna ut i världen. Enligt utskottets betänkande, sid. 164, har man ju försökt, i någon mån åtminstone, att behålla landskapsbeteckningarna på regementena. Dessa våra gamla regementen ha ju sin rot i hembygden, och far och son och mängen gång längre tillbaka har man tjänat vid samma regemente. Vi röra oss här med värden, vilka jag anser att vi icke ha råd att kasta bort, och det vore oklokt att icke ta vara på dem. Jag vill, herr talman, uttrycka den förhoppningen, att man med litet god vilja skall kunna bevara de gamla regementsnamnen i truppförbandens benämningar.

Jag vill, herr talman, också ge uttryck åt ett livligt beklagande utav att något anslag till skeppsgossekårsinstitutionen icke upptagits på regeringens förslag. Den står omnämnd i högerreservationen, men i den kungl. propositionen saknas den som sagt. För min del hoppas jag nu, att både den kår som

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

finns i Karlskrona och den som finns på västkusten må kunna beredas tillfälle att fylla sin ingalunda oviktiga uppgift att rekrytera flottans behov av unga sjömansämnen. Utan denna rekryteringsmöjlighet skulle vår flotta komma att sakna ett manskap med de kvalifikationer, som endast en tidig utbildning på sjön kan skänka.

Vad Marstrand som förläggningssort för skeppsgossekåren beträffar, så har det visat sig, att rekryteringen där slagit synnerligen väl ut. Vida fler sökande ha nämligen anmält sig än det funnits plats för. Pojkarna ha varit belättna, föräldrar och befäl likaså, och resultatet har blivit synnerligen gott. Omgivningen där är den allra bästa. Man bör nu icke stryka ett streck över allt detta utan om möjligt låta denna institution fortbestå.

Under förmiddagens debatt nämnde herr Vougt, att en av kommissionens ledamöter hyste den uppfattningen, att det icke fanns någon möjlighet att försvara Sverige, och att säkerligen många andra delade samma uppfattning. Jag vill, herr talman, för min del ge uttryck åt den uppfattningen, att man inom den överväldigande delen av vårt folk hyser en alldeles motsatt uppfattning, nämligen att vi med god vilja och med de materiella resurser, det folkmateriel vi ha kunna värna vårt land, och att vi också skola försöka göra detta!

Herr statsministern yttrade i sitt inledningsanförande, att en lösning, som icke toge häyn till att bördorna borde falla tyngre på de bärkraftigare skuldorrorna, icke kunde påräkna stöd från socialdemokraternas sida. Det torde emellertid icke vara statsministern obekant, att redan med den nuvarande fördelningen av våra skattebördor dessa till sin övervägande del träffa de mera bärkraftiga skatteobjekten. Själva värnplikten träffar folket i dess helhet lika oavsett ekonomisk ställning, men kostnaderna som sådana drabba icke alla lika. Och detta med rätta. Det är nämligen rimligt och riktigt, att de mera bärkraftiga få bära förhållandevis mer av kostnaderna. Herr statsministern påpekade, att förutsättningen för att den socialdemokratiska regeringen skulle kunna gå med på en hela folket omfattande uppslutning kring försvarsproblemet vore ekonomiska bördors rätta fördelande. Alla komma om jag så får säga att sitta i samma båt, och jag vill för egen del ge uttryck åt den förhoppningen, att när det blir klart hur det i själva verket ställer sig med fördelningen av försvarskostnaderna, försvaret också skall komma att omfattas med samma förståelse från alla befolkningslagars sida. Försvarsfrågan om någon borde vara en fråga som borde kunna samla och ena, oavsett vilken uppfattning vi ha i andra frågor. Den dag, då försvarsfrågan kan lyftas över partierna, den dag, då man kan gå en gemensam väg och bortse från vissa detaljer, den dag, då vi alla äro besjälade av den uppfattningen, att försvarsfrågan, oberoende av alla andra frågor, är en allas vår angelägenhet, den dagen vore en högtidsdag för Sveriges folk. Jag vill framhålla — jag har sagt detsamma tidigare till herr statsministern — att statsministern med det inflytande han har inom den svenska arbetarevärlden sitter inne med den mycket stora möjligheten att kunna verka i den riktningen, att alla bli delaktiga av en starkare och bättre gemensamhetskänsla för det svenska försvaret än förhållandet hittills har varit. Jag har i dag med glädje förnummit, att de dissonanser, som gjorde sig gällande i försvarsdebatterna åren 1912, 1913 och 1914 och som skulle bero på att den svenska värnpliktiga ungdomen icke behandlades så som den borde behandlas, icke längre äro tillfinnandes, utan att bättre förhållanden i det avseendet inträtt. Jag vill hoppas, att man skall ta steget fullt ut i samförståndsriktningen.

Jag skulle också vilja ge uttryck åt den förhoppningen, att den dragning åt var sitt håll som etablerats mellan de olika försvarsgrenarna och som mest av allt liknar en tävlan, som är ägnad att försvaga försvaret såsom sådant, nu

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

skall upphöra. Jag erinrar mig i detta sammanhang en teckning, som jag såg i början av riksdagen. Den föreställde ett svärd, vars delar voro flyg, flotta och armé. Svärdet kunde icke användas, därför att delarna icke höllo samman. Jag hoppas, att det nya svärdet skall ha sådana egenskaper att vi helt och fullt och med all den slagkraft vi besitta skola kunna nyttja det vid värnet av vårt fosterland.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Staxäng, *Sefve*, *Wallerius* och *Hansson* i Hönö.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att åhöra det senaste inlägget i debatten, men det har sagts mig, vilket jag också förstår, då jag vet, att herr Lithander är en stor lokalpatriot, att det till stor del gällde speciella göteborgska intressen, och att herr Lithander i sitt anförande påkallat ett kraftigare deltagande från statsmakternas sida i vad gäller ordnandet av försvarsanstalterna på västkusten.

Jag vill, herr talman, endast i all korthet förklara, att man från regeringens sida tagit vissa hänsyn till i detta avseende framförda önskingar och att vi gjort detta så långt det varit möjligt inom den begränsade organisationsramen. Jag ber här få påpeka, att regeringen avvikit från försvarskommissionens ganska avvisande hållning gentemot Göteborgs stad i fråga om fartygens fredsförläggning. Redan i remissvaren över kommissionens betänkande gjorde de marina myndigheterna vissa anmärkningar till förmån för Göteborgs stad. Regeringen tog också hänsyn till dessa anmärkningar. Jag ber att ur propositionen få referera, hurusom vi i överensstämmelse med de marina myndigheternas hemställan räknat med att utav vissa till Karlskrona örlogsstation nu förlagda fartyg en del borde överföras till fredsförläggningen vid Göteborgs örlogsdepå. Detta gäller tvenne äldre pansarskepp, pansarkryssaren *Fylgia*, tre äldre jagare, tre undervattensbåtar och de nyligen anskaffade minsveparna *Starkodder* och *Styrbjörn*. Vi ha sålunda redan gått de utav herr Lithander uttalade önskemålen till mötes och sträckt oss längre än vad försvarskommissionen velat göra. Jag har emellertid inom den begränsade organisationsramen för flottan icke kunnat sträcka mig så långt som herr Lithander här påkallat.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman, mina herrar! När jag hörde hans excellens statsministern i dag, så föreföll han väldigt missbelåten med särskilda utskottets utlåtande. Han ansåg, att det egentligen varit spekulationer av valtaktisk art och icke sakskaäl, som varit bestämmande för utskottet. Jag måste här anmärka, att mig förefaller det snarare som om det enda anförande statsministern hittills i dag hållit, trots det eleganta framförandet, företedde alla tecken på att vara ett valtal.

Försvarsministern var syrlig över att han och hans proposition icke fått röna tillbörligt erkännande. Trots att jag inte kan i allo godtaga vad som skrivits i propositionen, vill jag uppriktigt giva försvarsministern ett varmt erkännande. Det är femton år sedan jag först blev bekant med försvarsministern. Jag har sedan kommit så långt att jag nu kan kalla honom min ärade vän *Ivar Vennerström*. Från min synpunkt sett har den utveckling, som försvarsministern under dessa femton år undergått, varit oerhört värdefull. Det enda jag icke riktigt begriper, är varför han nödvändigt skulle sätta båda fötterna på det ställe, där han i dag står. Men vi kanske komma in på den saken i annat sammanhang. Försvarsministern tilltalades särskilt av att ut-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
skottet i viktiga detaljer och framför allt beträffande flottan övergivit försvarskommissionens och följt Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill på stående fot här uppriktigt deklarerat, att jag i fråga om avvägningen mellan vapenslagen fortfarande har samma uppfattning som jag hade i försvarskommissionen. Att jag ändock biträtt försvarsutskottets förslag har berott på att jag velat åstadkomma största möjliga samverkan med andra grupper på sådan basis, att man skulle få med det väsentliga i kommissionens förslag.

Med anledning av statsministerns anförande skall jag tala litet närmare om flottan. Jag gör detta så mycket hellre, som även herr andre vice talmannen i sitt yttrande berört denna fråga. Statsministern sade uppriktigt ifrån, att sjöförsvaret enligt hans mening fått för litet. Jag skall icke försöka att gen-driva detta påstående. Jag vill bara fråga, varifrån medlen skola tagas. Om försvarsministern och andra med honom vilja höja anslagen, så skola de icke behöva ha mycket besvär med mig. Men ligger bakom detta, att man skall öka flottan på de andra vapenslagens bekostnad, kan jag icke vara med, ty jag anser försvarskommissionens avvägning vara fullt riktig.

I anledning av den sista ärade talaren herr Lithanders resonemang vill jag framhålla, att han och hans meningsfränder, när de resonera om flottans uppgift i riksförsvaret, icke draga riktiga konsekvenser. De göra icke klart för sig på vad sätt flottan skall kunna fullgöra de uppgifter, som det enligt deras åsikt åligger flottan att uppfylla. Om någon i anledning av försvarskommissionens förslag intagit en följdriktig ståndpunkt, så är det amiral de Champs. Han föreslår, att flottan skall erhålla två nya pansarbåtsdivisioner i Östersjön. Det är alldeles klart, att en sådan styrka i Östersjön representerar en stor försvarskraft. Ännu större skulle vår försvarskraft bliva, om vi finge en likadan division med allt vad därtill hör, kryssare etc. — kryssarna ha kallats havets kavalleri — på västkusten i Göteborg. Kunna vi utöka flottan på detta sätt? På den frågan måste jag svara ett bestämt nej. Vi kunna icke på detta sätt överflytta riksförsvaret på flottan. Icke ens med en sådan utökning bleve den svenska flottan så stark, att vi därigenom kunde minska på den föreslagna arméstyrkan, ty denna är icke större än som erfordras — helst om det blir motgångar och oturen är framme — för att möta en av de motståndare, som kunna påräknas vid ett eventuellt krig. För övrigt kan den svenska flottan förintas, och då ligger landet försvarslöst, om vi icke ha en stark armé. Då uppstår frågan: Kunna vi som tillägg till de kostnader, som upptagas i utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag, ikläda oss de kostnader, som skulle betingas av en sådan ökning av flottan, som jag nyss antydde? Är det någon människa, som tror, att vårt land kan taga sådana ekonomiska konsekvenser? En enda pansarbåt kostar ungefär 27 miljoner kronor. Multiplicera det beloppet med 8 resp. 12 och lägg därtill kostnaderna för erforderliga underhållsanslag! När man resonerar om flottan, bör man draga ut konsekvenserna av sitt resonemang.

Här har talats om Göteborg och om nödvändigheten att möjliggöra för handelsfartygen att gå in och ut. Under världskriget var den tyska flottan i förhållande till västmakternas, Frankrike och England, flottor betydligt större än en flotta, som vi skulle kunna hålla oss med, men icke kunde den tyska flottan hålla vägen öppen för de tyska handelsfartygen, långt därifrån. Anledningen till att försvarskommissionen och försvarsutskottet, vars uppfattning jag delar, lagt tyngdpunkten på armén och flygvapnet har varit, att de ansett det angelägnaste vara att förhindra en fiendes överskeppande av trupper och framför allt truppernas landstigning. Vid ett landstigningsförsök är fienden särskilt sårbar och kan icke i samma grad göra sin övermakt gällande som vid en sjöstrid eller sedan han fått i land tillräckliga stridskrafter.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Jag vill gärna deklarerera, att jag endast för att möjliggöra samförstånd gått ifrån försvarskommissionens förslag i fråga om avvägningen mellan flottan och övriga vapen. Jag anser, att det ur riksförsvarssynpunkt hade varit bättre att använda en del av de medel, som utskottet föreslår skola tilldelas flottan utöver vad kommissionen föreslagit, till ett stärkande av luftvärnet och flygvapnet. Jag har den bestämda uppfattningen, att i framtiden mindre stater som Sverige, vilka sakna besittningar på andra sidan de stora oceanerna, komma att låta flygstridskrafterna övertaga pansarskeppens uppgifter.

Hans excellens statsministern framhöll, att utskottet förbättrat försvarskommissionens förslag i fråga om högsta ledningen och framför allt beträffande överbefälhavaren. Ja, överbefälhavaren är det en mycket egendomlig historia med. I försvarskommissionen ville två av kommissionens socialdemokratiska ledamöter, nämligen herrar Lindberg och Törnkvist, icke veta av någon överbefälhavare — herr Lindberg yrkade avslag med hänsyn till sin principiella inställning — men herrar Vougt och Åkerberg voro av samma uppfattning som vi andra. I Strömstad fick jag det bestämda beskedet, att såväl hans excellens statsministern som försvarsministern i Bästad givit sin anslutning till samma ståndpunkt. Jag har den uppgiften från så säkert håll, att jag tror, att den är riktig. Med de stridigheter, som icke minst i vårt land föreligga mellan de olika vapenslagen och ofta kanske icke så mycket mellan vapenslagen som mellan olika personligheter, behövs det en central myndighet med en chef i spetsen, som kan åvägabringa enhetlighet i försvarsväsendet. Det är ju denna chef och hans stab, som skola bära ansvaret, om olyckan en gång skulle vara framme. Vi kunna aldrig komma så långt, att vi få råd att till varje försvarsgren anslå så mycket medel, som dess representanter kräva. Därför behövs det en överbefälhavare och en central myndighet, som kan verkställa den erforderliga avvägningen mellan olika försvarsgrenars berättigade intressen. Som det nu är, får ofta det vapen, som har den mest energiske förespråkaren, de största anslagen. Det är icke säkert att detta alltid överensstämmer med riksförsvarets bästa.

Försvarsministern säger i sin proposition, att de militära myndigheternas uppfattningar angående frågan om en gemensam överbefälhavare gå mycket isär. Jag har här på ett papper antecknat vilka myndigheter som avstyrkt och vilka som tillstyrkt. De myndigheter, som tillstyrkt, stå i mycket högre grad än de andra i ansvarsställning i fråga om vår militära försvarsberedskap. Jag ser, att försvarsministern skakar på huvudet. Jag skall därför börja med att räkna upp dem som avstyrkt: arméförvaltningen, inspektören för artilleriet, chefen för fortifikationen, generalintendenten, inspektören för militärläroverken, inspektören för trängen, marinförvaltningen, chefen för marin-staben, chefen för kustflottan, stationsbefälhavaren för Stockholms örlogsdepå, befälhavande amiralen i Karlskrona samt marinöverläkaren. Tillstyrkt hava följande: chefen för generalstaben, inspektören för infanteriet, kommandanten i Boden, cheferna för södra, västra, östra och norra arméfördelningarna, militärbefälhavaren i övre Norrland, militärbefälhavaren på Gotland, inspektören för kavalleriet, chefen för östra brigaden, chefen för kustartilleriet, kommandanten i Vaxholm, chefen för flygvapnet samt flygstyrelsen. Jag anser, att man med hänsyn till den ansvarsställning, de tillstyrkande myndigheterna intaga, bort i fråga om överbefälhavaren följa deras mening.

Hans excellens statsministern ansåg, att inrättandet av den stora staben kunde giva anledning till friktioner. Friktionerna kunna väl icke gärna bli värre än de redan äro. Jag har den bestämda uppfattningen, att inrättandet av en försvarsstab skulle vara ägnat att minska friktionerna mellan de olika vapenslagen. Jag skall även räkna upp vilka myndigheter, som tillstyrkt

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

resp. avstyrkt inrättande av en försvarsstab. Avstyrkande äro naturligtvis arméförvaltningen och marinförvaltningen. Vidare chefen för marininstaben. Chefen för kustflottan, stationsbefälhavaren i Stockholm, befälhavande amiralen i Karlskrona hava avgivit yttranden, som äro sådana, att man icke blir riktigt klok på, om de till- eller avstyrka. De ha i varje fall icke bestämt avstyrkt. Inrättandet av en försvarsstab tillstyrkes av: chefen för generalstaben, inspektören för infanteriet, inspektören för artilleriet, generalintendenten, kommandanten i Boden, inspektören för militärläroverken, inspektören för trängen, cheferna för södra, västra, östra och norra arméfördelningarna, militärbefälhavaren i övre Norrland, militärbefälhavaren på Gotland, inspektören för kavalleriet, chefen för östra brigaden, chefen för kustartilleriet, kommandanten i Vaxholm, chefen för flygvapnet samt flygstyrelsen. Enligt min åsikt, ha till förmån för inrättande av en försvarsstab uttalat sig de myndigheter, som i första hand måste anses vara de mest sakkunniga.

Vidare har man sagt, att utskottet liksom regeringen gått in för regementsförsvar, d. v. s. för regementen skapade på sätt som i regeringens proposition föreslagits. Det är alldeles riktigt. Utskottet har i många fall uttalat sin anslutning till den kungl. propositionen. Jag vill också framhålla, att utskottets förslag därutöver innebär, att de regementen, som i propositionen föreslås skola indragas, skola vara kvar.

Vidare sade statsministern, att i trångmål krypa vissa personer bakom sakkunskapen. Det centrala är emellertid vad som är minimum i försvarskostnaderna. Påståendet, att det skulle föreligga en bristande vilja till samförstånd från deras sida, som samlats kring utskottets förslag, är icke riktigt. För min del måste jag betyga, att jag har aldrig känt det så i försvarskommissionen eller i försvarsutskottet, att jag velat krypa bakom sakkunskapen.

Jag har kanske först formulerat satsen, att de 148 miljonerna voro ett minimum, under vilket jag icke kunde komma, och det gjorde jag utan all tanke på, att det från något håll skulle betraktas såsom stolta ord eller en stolt deklARATION, vilket uttryck det nu var som statsministern använde. Men det föreligger i den vägen, det är uppenbart, en skillnad mellan mig och det politiska parti, jag tillhör. När jag utformade orden hade jag icke rådgjort med någon, det var min egen uppfattning, men samtliga mina partikamrater ha utan tvång eller ens försök därtill anslutit sig därtill. På samma sätt har fallet varit inom folkpartiet, tror jag mig veta, ehuru man kanske där mera betraktat summan som maximum. Det föreligger emellertid den mest markanta skillnad mellan mellanpartierna och regeringen därvidlag. Jag skulle kunna säga, att regeringspartiet har aldrig haft någon bestämd uppfattning om vad som är minimum och maximum. Så var åtminstone icke fallet med de ledamöter inom försvarskommissionen, som jag ansåg närmast representera regeringen och den stora socialdemokratien, nämligen herrar Vougt och Åkerberg. Jag skulle tro att försvarsministern giver mig rätt i att det med hänsyn till deras och min uppfattning var uteslutet att få till stånd en sammanjämkning och ernå samförstånd. Regeringens proposition stannade vid 132 miljoner kronor, och sedan ha vi hört att regeringen under vissa förutsättningar t. o. m. skulle kunna taga 148 miljoner kronor. Jag kan icke resonera på detta sätt, utan jag vill se på försvarsfrågan såsom sådan. Vad är det för minimum som behövs för att något så när täcka de strategiska förutsättningarna för ett anfall. I detta fall vill jag upprepa vad jag förut sagt, att jag anser att försvarskommissionens och utskottets förslag täcka det nödvändigaste. Det enda, som jag vill säga om högerståndpunkten och högerreservationen är, att man från det hållet därjämte föreslår en del som kan vara önskvärt. När jag nu på sakliga skäl kommit till en uppfattning om vad som är minimum, kan jag

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

icke frångå den utan att göra mig skyldig till våld mot min egen uppfattning, och det gör jag aldrig. Vi behöva icke diskutera frågan om kostnadsbeloppet. Herr statsministern talade om orimligheten av att höja anslaget till försvaret med 50 miljoner kronor och samtidigt neka att anslå det belopp som pensions-tilläggen skulle sluka. Den sammanställningen är icke riktig, utan de 50 miljoner kronorna få ses mot bakgrunden av det anslag, som beviljades jämväl i fjol till pensionsförbättringar.

Herr statsministern och även försvarsministern ville dra en parallell mellan lantmännens krav på 90-talet om grundskatternas avskrivning och dessa pensionstillägg. För mig finnes icke något sådant sammanhang. Pensionstilläggen äro någonting som staten skall lämna svenska medborgare såsom understöd eller vad man vill kalla det, under det att grundskatterna utgjorde skatter, som skulle betalas till staten, och som utdebiterades och utgingo på det mest orättvisa sätt. Det var landsbygden, som råkade ut för dessa skatter och som skulle betala. Det var också stor skillnad i den skatten t. ex. mellan rothållare och rusthållare o. s. v. Det finnes icke något sammanhang mellan grundskatteavskrivningen och frågan om vad staten skall betala i pensions-tillägg.

Statsministern tog även fram förlusterna på spannmålsregleringen. Beträffande den saken vill jag säga, att förlusten icke hade behövt bli hälften så stor, ja, kanske ingen alls, om bara det hela hade ordnats på en gång så som det nu är gjort.

Jag är tacksam för att statsministern icke ämnar blåsa upp till ny strid i försvarsfrågan och jag hoppas att så icke heller kommer att ske, när det gäller den begärda typutredningen. Jag vill redan nu deklarerat, att jag icke kan förstå, att det är så brått med den saken som en del tycks vilja göra gällande. Det går icke att göra en utredning om ett vapenslag, utan att man kommer in på hela riksförsvaret. Börjar man med en typutredning, kanske hela det arbete, som gjordes av 1930 års försvarskommission måste rullas upp. Ingen vet i dag som är, hur tekniken kommer att utveckla sig på de 5 år, som komma. Utan att fästa mig vid, om jag blir sannspädd eller icke, håller jag bestämt före, att utvecklingen på detta område ytterligare kommer att gå i flygets tecken. Det kan måhända vara tids nog att taga upp spørsmålet, när man bättre kan överblicka denna utveckling. Jag vill här göra en självbekännelse. När 1930 års försvarskommission tillsattes, ville man ju från ett håll få till stånd en förbättring av 1925 års beslut, medan man från andra håll ville ha en utredning om eventuellt ytterligare nedskrivning av försvaret. Jag måste säga, att teknikens utveckling gått fort fram till år 1930. Men den har gått ännu fortare efter 1930. En försvarsordning kan icke bli så gammal. Den måste, som det sagts förut, tagas under översyn en gång vart tionde år. Det går icke att göra en översyn av ett enda vapen, utan att också komma in på de andra vapenslagen och på riksförsvaret.

Sedan jag nu sysslat något med statsministerns yttrande, skall jag gå in litet på herr Vougt's yttrande rörande den socialdemokratiska reservation, som är fogad till utskottets hemställan. När reservanterna anse sig kunna föreslå mindre försvarsmedel än vad utskottet föreslår, motiveras detta bland annat med följande, som jag citerar: »Ehuru under de senaste åren starka motsättningar mellan europeiska stater ökat den internationella oron, givit upphov till upprustning i flertalet länder samt till synes ökat riskerna för en krigisk sammandrabbning mellan europeiska stormakter, kan å andra sidan icke påstås, att något direkt anfallshot mot Sverige därigenom blivit skönjbart.» Ja, det var det där ordet »skönjbart». Låt oss föreställa oss att vi skulle vänta med åtskilligt av försvaret tills ett anfallshot skönjdes! Då göra nog många

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

samma erfarenhet som jag, att även om det finnes ett antal människor, som upptäcka detta hot och ser det från både det ena och andra hållet utifrån, blir det dock långt flera som säga, att allt det där är bara nonsens. »Världen har aldrig varit så fredlig som nu.» I regel, och jag skulle vilja säga att det fallet är en regel utan undantag, är det den sistnämnda sortens profeter, som bli trodda. Det låter sig icke göra att skönja ett hot i så god tid, att svenska folket skulle hinna skaffa sig nödvändiga försvarsanstalter inför detta hot. Så säger man vidare: »Det har icke heller kunnat påvisas, att i någon av de stormaktskonflikter, vilka nu kunna bedömas som tänkbara eller sannolika, någon av parterna skulle kunna äga ett så starkt intresse av ett besittningstagande av svensk mark, att ett försök komme att göras, därest Sverige äger ett rimligt mått av försvarskrafter.» Då äro vi inne på uttrycket »ett rimligt mått av försvarskrafter». Vad är det? Jag skall kanhända först fråga vad som är rimligt pris på det, som vi skola skydda, d. v. s. det svenska folkets frihet och oberoende. Jag skulle vilja säga, att priset därför är så högt, att jag icke kan värdera det. Sätter man försvaret i rimlig proportion härtill, måste försvaret bli så starkt som vårt folks materiella och ekonomiska tillgångar tillåta. Man kan icke i förväg skönja, när åskan skall slå ned och bränna ner gården. Jag väntar icke med att försäkra gården tills jag skönjer att åskan skall slå ner, utan jag har gården försäkrad i all min tid till fulla värdet. Hur veta reservanterna att deras förslag är ett rimligt pris? Varför kan icke utskottets förslag lika väl innehålla det rimliga priset? Det är klart och uppenbart att sex arméfördelningar, för att taga ett exempel, måste innebära ett starkare försvar och starkare premier än fyra fördelningar. Herr Vougt och andra resonera om att ingen kan föreslå ett försvar, som giver Sverige full trygghet. Det är alldeles riktigt — det har jag också sagt. Jag vill endast göra den utvidgningen, att jag tror icke att någon stat i världen kan skaffa ett försvar, som under alla förhållanden giver full trygghet. Ingen stat kan på förhand räkna ut, vilka kombinationer som i olyckstider kunna uppstå. Om jag ser på de olika staterna i världen, så måste jag säga, att om någon stat borde ha kunnat anse sig äga full trygghet, så var det väl Tyskland vid tiden för världskriget. Å andra sidan medförde omständigheterna, att det blev en kombination av fiender, mot vilka icke ens världens bästa försvarsmakt kunde giva någon trygghet. Vi få återfalla på respektförsvaret. Vi skola — sak samma vilken fiende som än kommer — göra betvingandet så dyrt, att ett sådant företag verkar avskräckande. Det är en småstats enda räddning och sista resurs. I många och i de flesta fall hjälper det bra därmed. Stater såväl som individer, vilka icke röra en hand till egen och familjens skydd, köras gärna över av andra.

Herr Vougt, som talade å reservanternas vägnar, ville skilja mellan tillfällig besittning och ockupation. Jag måste, som en talare sagt förut, säga att det är bara teorier. Vem kan bedöma om en fiende har för avsikt att företaga en tillfällig ockupation eller om han ämnar sätta sig ner i landet? Om en fiende kommer och företar en tillfällig ockupation, vem kan bedöma, om han icke kommer att finna sig väl till rätta och icke går sin väg, förrän han köres bort? Det sista tror jag är sannolikast. Om en fiende kommer till ett land i avsikt att göra en tillfällig ockupation, finner han det säkert ofta med sin fördel förenligt att stanna kvar, och han blir kvar, om man icke har försvarskrafter, med vars hjälp man kan få bort honom.

Statsministern och försvarsministern, som voro ganska samstämmiga, talade om att full enighet i försvarsfrågan skulle giva helt annan effekt, än om så icke vore fallet. Försvarsorganisationen skulle bli starkare förankrad hos fol-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

ket genom en enhällig riksdag, säger man, och sålunda bliva mera hållbar. Jag måste säga, att jag skulle uppskatta om lösningen omfattades av så många som möjligt. Beträffande den större hållbarheten av en sådan lösning har jag emellertid mina tvivel. 1925 års försvarslösning omfattades av en majoritet, som avgav samma försäkringar, som avgivits i dag, och ändå visade det sig ju att 1925 års beslut aldrig kom att fullföljas i enlighet med de försäkringar, som då avgåvos. Vi få var och en i dag besluta på eget ansvar inför oss själva och våra barn. Sedan kan jag för min del icke taga något ansvar längre. Svenska folket får övertaga ansvaret och tänka på det, när nytt folk skickas till riksdagen. Sänder man folk, som slår vakt om försvarsordningen, ja, då håller den. Vill icke svenska folket vakna upp och göra det, förfaller försvarsordningen, oavsett alla de försäkringar, som vi givit vid densammes beslutande.

Försvarsministern frågade om man verkligen menar allvar med talet om omprövning efter den första 5-årsperioden. Ja, men naturligtvis med hänsyn till de erfarenheter, som vunnits under den första 5-årsperioden. Varken han eller jag kunna förutse hur det ser ut efter 5 år och på vilket område ny utredning bör tagas upp.

Man har klandrat utskottets beräkningar rörande flyget. Men dessa beräkningar äro gjorda precis på samma sätt som beräkningarna i försvarspropositionen. Priserna äro emellertid dyrare nu och jag vet icke vilken andel försvarsministern har därutinnan. Jag förebrår honom icke heller nu, men kända ligger det till så, att om han tagit hårdare tag, när det gällde flyganskaffningen, hade den kunnat ske tidigare och då hade man kunnat komma i åtnjutande av de billigare priser vid anskaffningen, som erhållas när man får i gång serietillverkningen.

Vad sedan de där stora nybyggnaderna beträffar är det också ett kapitel för sig. Man kan räkna kostnaderna som utgifter, men då måste man också räkna som inkomster vad som tillfaller staten och statsmakterna. Jag behöver blott nämna kaserner, som ha blivit sinnessjukhus, jordområden och allt möjligt, jag vet icke vad, som försvaret fått släppa till utan ersättning. Det hela blir ett överförande av egendomar och värden från försvarsstaten till en annan stat, i detta fall till socialstaten. Vad Järvafältets byggnader beträffar så förutsattes det, när fältet köptes — den förutsättningen gjordes även i 1925 års försvarsbeslut — att staten icke skulle ha några utgifter därvidlag, utan de inkomster man fick, skulle gå till att betala kostnaderna. Man kan alltså säga, att det är både utgifter och inkomster, men man kan också säga att det är ingendera av detta utan endast en överflyttning av statens egna tillgångar från det ena hållet till det andra. Gärdet sorterar också under försvarsdepartementet, alltså under 4:e huvudtiteln. Vad som kommit därifrån bör också räknas såsom inkomst.

Försvarsministern sade, att om det blir sämre tider, så se vi icke lika optimistiskt som i dag på den här saken. Då blir det försvaret, som först får betala fiolerna. Så har det tyvärr varit, fastän jag i allra högsta grad reagerar mot att fjärde huvudtiteln alltid skall fungera som en budgetregleringsfond. Så snart man får det svårt med statens utgifter och icke får in pengar, är man ögonblickligen framme och stryker anslag på fjärde huvudtiteln.

Om jag nu gör den bekännelsen, att utskottsförslaget enligt min mening innehåller minimum, så innebär ju det icke, att jag skulle gått och gjort mig något illa, om vi fått en försvarsordning med något högre kostnader. Varför jag gärna stannat vid det förslaget, som nu föreligger, har just varit med hänsyn till att icke komma högre än att vårt försvar i lugn och ro kan utveckla

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

sig inom den en gång givna kostnadsramen, så att man icke om ett eller två år stryker övningsanslag eller materialanskaffningsanslag eller någonting i den stilen.

Försvarsministern sade, att segerfreden spökar, men det finns icke på vår sida någon tanke på att spela segerherre, utan vår ståndpunkt bottnar i en sakligt olika uppfattning om vad vi behöva för vårt försvar, och här kan man ju så mycket mindre tala om spökeri, som försvarsministern varit beredd att gå med på precis samma belopp. Då hade det väl blivit precis samma försvarsordning också, såvitt jag förstår.

Herr talman, på denna punkt yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Jag återkommer senare till den särskilda punkt — beträffande överbefälhavaren — där jag avgivit en reservation, och kommer jag då att yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Jag anhöll om ordet för att i tvenne särskilda avseenden ingå i ett litet svaromål mot den föregående talaren. Det ena gäller hans uttalande rörande flottan och det andra hans uttalande rörande den s. k. överbefälhavaren.

Herr Nilsson i Hörby deklarerade mycket frankt, att han innerst inne var emot den justering av kommissionens hållning rörande flottan, som hade kommit till stånd genom såväl regeringsförslaget som utskottsförslaget. Han sade, att han alltjämt bibehölle sin gamla mening från kommissionen, d. v. s. att man bör gå in för en ganska avsevärd reduktion av den nuvarande svenska flottan. Jag ber att få rikta den frågan till herr Nilsson i Hörby: Om riksdagen, som jag är tämligen viss om, kommer att, emot herr Nilssons i Hörby egentliga mening, bifalla regeringens och utskottets i det väsentliga samstämmiga förslag rörande flottan, kommer herr Nilsson i Hörby, när det sedermera gäller verkställigheten, att fullfölja sin egen mening, eller kommer han att medverka till att verkställa riksdagens beslut? Är herr Nilsson i Hörby beredd att, som jag och statsministern tidigare gjort, deklarerera, att ett i laga ordning fattat riksdagsbeslut utan vidare bör verkställas? Är herr Nilsson i Hörby beredd att omedelbart medverka till igångsättande av den av honom förkättade och klandrade s. k. typutredningen. Är han för sin del beredd att taga konsekvenserna av utredningen och de resultat, som komma att föreligga även i ekonomiskt hänseende? Är han beredd att göra detta, även då det gäller den sista femårsperioden av ersättningsbyggandet?

Herr Nilsson i Hörby sade under sin rättegång gentemot flottan bl. a., att han innerst inne vore emot de höjningar av anslagen, som nu hade kommit flottan till del, och han fällde därvid — jag tog mig friheten att ögonblickligen anteckna — orden: »Skall man verkligen öka flottans ställning på de andra försvarsgrenarnas bekostnad?» Jag blev minst sagt något förvånad. Herr Nilsson i Hörby har nämligen vänt på steken. Det ligger icke till så som herr Nilsson i Hörby förklarade, utan det ligger tvärtom till så, att här har herr Nilsson i Hörby jämte kommissionen gått in för att väsentligen öka vissa försvarsgrenar på flottans bekostnad, och vad det nu gäller det är ingenting annat än att organisera det hela så att man låter flottan bibehålla ungefär den standard, som den för närvarande har.

Vidare syntes herr Nilsson i Hörby förmena, att de ökade medel, som nu komma flottan till del, egentligen äro bortkastade. Från kommissionens tidigare behandling av spörsmålet känner jag mycket väl till, att herr Nilsson i vad det gällt armén och flygvapnet varit en stark värnare av det systemet, att

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

för den organisation, som nu finns, skall man ha bästa möjliga personal och bästa möjliga materielutrustning. Vad händer, om man bifaller regeringens och utskottets hemställan? Den innebär, att för den organisation, som kommissionen för sin del föreslagit, så höja vi bemanningen, vi höja anslagen till rustning, vi höja anslagen till övningar, vi höja anslagen till underhåll. Jag kan säga herr Nilsson i Hörby, att jag under de gångna krisåren, då det gällt att spara på penningmedlen, icke utan ganska stora bekymmer lagt märke till, att man från de ansvariga marinmyndigheternas sida gång efter annan, enligt mitt förmenande med starka skäl, givit uttryck för sina betänkligheter gentemot besparingar, när det gällt materielanslagen samt anslagen för övningar, underhåll och liknande ting. Chefen för kustflottan har framhållit i sina rapporter, att vi under de senaste åren haft en mängd smärre olyckstillbud — och även större, t. ex. den hundratusentals kronor kostande grundstötningen i Öresund — och förklarat såsom sin mening, att bristen på övningar är en av orsakerna till att vid upprepade tillfällen inträffat eller hotat inträffa olyckshändelser, därvid stora värden spolierats eller kunnat spolieras. Jag kan för min del icke vara okänslig för sådana synpunkter. Jag vet icke, om herr Nilsson i Hörby var med på »flottparaden», om jag så får kalla den. Jag såg herrarna avbildade i tidningarna och på film, när herrarna voro ute och avlade visit på kustflottan. Jag förmodar, att ni funno, att de nuvarande krigsfartygen äro utomordentligt högtstående tekniska instrument med i olika hänseenden utomordentligt känsligt maskineri. Det är självfallet, att det kräver omvårdnad i ganska hög grad, om icke stora ekonomiska värden skola spolieras.

I sin rättegång mot flottan glömde herr Nilsson i Hörby under den svartmålning, han gjorde, att det finns något, som heter neutralitetsvakt. För neutralitetsvakten spelade svenska marinen en ingalunda obetydlig roll under det senaste världskriget. I en utgiven publikation säges om neutralitetsvakten under 1914—1918, att under den tiden utgjorde neutralitetsvakten en oavbruten, för marinens personal och materiel stundom synnerligen påfrestande bevakning, eskortering och minsvepningstjänst. »En stundom synnerligen påfrestande!» Det är enligt mitt förmenande ett ganska mildt bedömande av vad saken egentligen innebar. Det säges, att ett hundratal avsiktliga eller oavsiktliga kränkningar av landets neutralitet avvärjdes genom örlogsfartygens ingripande. Cirka 4,000 minor oskadliggjordes, och 3,640 ångare på sammanlagt 8 miljoner bruttoton eskorterades. — Det är visserligen sant, att Hörby ingalunda ligger vid havet, men jag förmodar, att herr Nilsson ändå erkänner, att de värden, som räddades genom flottans neutralitetsvakt, voro väsentligt större än de, som skyddades genom den svenska arméns mannar. Jag säger därmed ingenting ofördelaktigt om dem, som voro mobiliserade och gingo och bevakade järnvägsövergångar och tunnlar nära norska gränsen eller ute på kobbar och skär. De ledo dock relativt liten skada. Jag hade förra året tillfälle att vara med om avtäckningen av en minnestavla i Skeppsholmskyrkan rörande de män ur den svenska marinen — de voro ganska många — som under krigsåren läto sina liv under tjänstgöring i marinens neutralitetsvakt. Jag skulle ha gratulerat herr Nilsson i Hörby, om han varit närvarande. Det kan hända, att han vid det tillfället fått en sådan förminnelse av denna försvarsgrens värde, att vad han i dag yttrat, icke kommit att stå i kammarens protokoll.

Jag vill icke nu gå närmare in på frågan om överbefälhavaren. Jag får säkerligen tillfälle att senare återkomma till denna fråga. Men jag skall i förbigående ge en liten replik till herr Nilsson. Jag hör icke till dem, som ha någon särdeles stor förkärlek för att draga fram vad den ene eller den andre förmenat eller hur han röstat vid de hemliga konklaverna, hur han ställt sig

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
i föregående beredningar av det ena eller andra spörsmålet. Men jag skall gärna, sanningen likmätigt, erkänna, att vad herr Nilsson i Hörby sade om att jag i Båstad år 1932 hyste böjelse för anordningen med en överbefälhavare, var fullkomligt riktigt. När jag efter Båstadssejournen blev försvarsminister, fick jag under fyra års tid såsom statsråd samla erfarenheter rörande det problemet. Med varje år som gått, har den övertygelsen stadgats hos mig, att en överbefälhavare av den föreslagna typen icke gagnar utan kanske till och med skadar det svenska försvaret. Jag vill icke följa herr Nilsson på avslöjandets vägar, men ska' det vara, så ska' det vara, som en av våra gamla kamrater, herr Larsson i Kroken, en gång yttrade. Det må vara mig tillåtet att i denna kammare yppa, att en av herr Nilssons i Hörby närmaste meningsfränder, en av parhästarna, nämligen herr Felix Hamrin, till kommissionens protokoll på ett ganska sent stadium reserverat sig såväl mot överbefälhavaren som mot den stora försvarsstaben. Det har förmodligen varit herr Nilssons i Hörby starka förförelsekonster, som utövat inverkan på herr Felix Hamrin.

Sedan måste jag reagera med anledning av en del ganska missvisande uttalanden, som herr Nilsson i Hörby fällde rörande de myndigheter, som avstyrt anordningen med en högste befälhavare. Man har sökt plantera ut den dogmen, att med undantag för marinens myndigheter, de militära myndigheterna helt och fullt gillat förslaget om en högste befälhavare. Marinens myndigheter äro med undantag av chefen för kustartilleriet emot anordningen med en överbefälhavare. Av arméns myndigheter stå ungefär 50 % på ena och 50 % på andra sidan. Herr Nilsson i Hörby framförde det underliga påståendet, att de myndigheter, som avstyrt anordningen med en överbefälhavare, icke skulle vara myndigheter i verkligt ansvarig ställning. Menar verkligen herr Nilsson i Hörby, att en sådan man som marinestabschefen icke är en man i ansvarig ställning? Honom skulle man icke taga hänsyn till, men generalstabschefen det är en man i ansvarig ställning, och hans ord måste vi lyssna på. Övergår jag till herrarna i arméförvaltningen som avstyrt, så vill jag fråga: Är icke en sådan man som general Osterman, generalfältygmästaren, en man i ansvarig ställning? Han har varit ordförande i officersförbundet. Det är en man med kall, klar och klok hjärna. Han är en utmärkt förvaltare av sitt ekonomiska och militära pund. Sedan ha vi generalintendenten Söderbom, generalkrigskommissarien Wijnbladh, general Sylvan, tränginspektören Bredberg, militärläroverksinspektören von der Lancken, som är allmänna valmansförbundets kandidat i huvudstaden. Äro icke dessa män i ansvarig ställning? Jag måste för min del reagera mot herr Nilssons i Hörby omdöme i detta avseende.

I förmiddags tog jag mig friheten utnämna herr Nilsson i Hörby till min efterträdare som försvarsminister, man bör ju sörja för successionen. Jag måste verkligen tillstå, att jag efter herr Nilssons i Hörby anförande blivit ganska betänksam. Vad herr Nilsson sagt i fråga om marinen och det omdöme han fällt om de myndigheter, som avstyrt anordningen med en överbefälhavare, har varit av den beskaffenheten, att jag nu, klockan 8.26 på kvällen, måste sätta ett stort frågetecken efter hans namn, när jag reflekterar över vem som skall bliva min efterträdare. Fast det svider i mig, måste jag erkänna, att jag känner en viss böjelse att kapitulera och övergå till den österströmska linjen.

Herr Nilsson i Hörby, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Med anledning av alla de frågor, som försvarsministern riktade till mig, måste jag i min tur fråga: Varför fick jag de frågorna och icke någon annan här i kammaren? Jag är ju en helt vanlig riksdagsman.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Försvarsministern förklarade, att han sört för sin succession, men att han sedermera ångrat sig. Så är det, när man är för kvick att utse sin efterträdare. Man bör besinna sig nog, innan man gör det. Annars kan det bara bli missräkningar.

Jag respekterar alla beslut, som riksdagen fattar, så långt en enskild man är tvungen att göra det. Så har jag alltid gjort hittills. Jag skall ej heller förglömma, att det finns ett konstitutionsutskott och det kommer nog också försvarsministern ihåg. Beträffande den så mycket omtalade neutralitetsvakten under kriget vill jag säga, att för en sådan neutralitetsvakt behövs det inga pansarbåtar. Jag tror icke det finns någon i kammaren, som förmenar, att det var flottans neutralitetsvakt — inom parentes vill jag framhålla, att flottan utförde ett mycket gott arbete — som räddade oss undan kriget. Det var i stället de krigförande makternas respekt för *vår samlade försvarsmakt*.

Vidare anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Jag glömde en sak i mitt föregående anförande, och herr Nilssons replik ger mig anledning att reparera min glömska. Jag syftar på kostnaderna för neutralitetsvakten åren 1914—1918. De uppgingo till sammanlagt 269 miljoner kronor, därav på marinen kom en summa av 72 miljoner kronor och på herr Nilssons armé en summa av 197 miljoner kronor. Jag ställer den frågan till kammarens ledamöter, vilken del av neutralitetsvakten, armén eller marinen, gav den bästa valutan för pengarna?

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då jag på förmiddagen hörde statsministerns begravningstal över grundvalarna för regeringens politik under fyra år och hans klagomål över att de borgerliga nu tillbakavisat tanken på »samförstånd», ställde jag mig osökt frågan: Vilka slutsatser kommer statsministern att dra av detta? Kommer det att bli: Vi ha misstagit oss, eller kommer det att bli: Vi skola fortsätta trots den, för att använda ett kanske inte så parlamentariskt uttryck, något hårdhänta behandling av en viss kroppsdel på regeringen, som de borgerliga partierna tillåtit sig under de sista dagarna och veckorna. Faktum är ju, för att använda ett ord som en gång fälldes om en tidigare socialdemokratisk regering, att den nu sittande regeringen kvistats ned punkt för punkt. De borgerliga ha dragit varje fördel de kunnat av den »samförståndspolitik», som den socialdemokratiska regeringen fört. Då bondeförbundets ledare under debatten här på förmiddagen förklarade, att han och hans parti framför alla andra varit villiga att gå med på extra offer för att lösa de sociala frågorna, undrar jag, om han då inte alldeles särskilt tänkte på spannmålsregleringen, som skattebetalarna för närvarande hålla på att avbetala med ett belopp av mellan 80—90 miljoner kronor. Eller tänkte han måhända på margarinbeskattningen, denna extra skatt för de allra fattigaste i landet, till fördel främst för godsägare och storbönder. Detta är emellertid, herr talman, några synpunkter, som det kanske inte tjänar så mycket till att tala om nu. Herr Sköld lovade ju bot och bättring här om dagen. Han förklarade, att han misstagit sig på vissa punkter, och nu skulle det bli ändring av. Det är rimligt, att vi vänta litet och avvakta allvaret i statsrådet Skölds omvändelse.

Statsministern fällde emellertid också under sitt anförande på förmiddagen ett annat yttrande, som jag kan ta till utgångspunkt för mitt inlägg i debatten. I ett demokratiskt samhälle, sade statsministern, kan det inte finnas någon annan bärande grund för ett beslut i en stor och viktig samhällsfråga än

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
folket självt. Han menade väl, att folket självt skall höras och få göra sin mening gällande före avgörandet av de stora och omtvistade samhällsfrågorna. Så vitt jag kan förstå, har detta tidigare varit socialdemokratiens ståndpunkt, men det är det inte längre, allra minst efter statsministerns deklARATION i slutet av hans anförande, till vilken jag återkommer.

Då man behandlade 1901 års härordning, var Branting den som gick i spetsen för att man icke skulle trumfa igenom ett förslag, som för ett årtionde framåt lade ökade bördor på folket, utan att folket fått tillfälle att uttala sin mening. Samma natt, som beslutet fattades här i riksdagen, skrev han en artikel i Socialdemokraten, där han förklarade, att det var en förbrytelse mot valmännen och skattebetalarna att handla på det sätt, som därvidlag skedde, bara några månader innan landet skulle ha allmänna val. Även under de stora försvarsdebatterna 1911 framförde socialdemokraterna med Thorsson och Rydén i spetsen samma tankegång, nämligen att folket i val skulle höras. Samma ståndpunkt hade man 1914. Den påstådda viskningen i Karl Staaffs öra efter hans Karlskronatal om att man skulle höra folket i val i försvarsfrågan, tycks herrarna nu ha glömt bort. Samma ståndpunkt hävdade man 1924. Den gången sade man inte, att vi äro beredda att kompromissa, utan då höllo socialdemokraterna i stort sett fast vid den motion, som den nuvarande statsministern utarbetat, samtidigt som man förklarade, att man inte kunde göra någon ändring i den några månader före ett val. 1932 vunno socialdemokraterna sin valseger bl. a. på parollen: Mot militärväsendet. Nu, mina herrar, innan valperioden är slut, ha ni schackrat bort den ståndpunkten på ett sådant sätt, att de borgerliga sitta med all trumf på hand.

Det vore så mycket större anledning, herr talman, att överlåta avgörandet av denna fråga till höstens val, som det beslut riksdagen nu kommer att fatta binder landet för ett tiotal år framåt, om man skall tro de deklARATIONER, som gjordes här på förmiddagen, och det kommer att dra med sig utgifter, som ingen i denna kammare ens med tillstymmelse till bevis kan stiga upp och påstå att statens finanser tåla. Ytterligare en anledning till att avgörandet borde hänskjutas till folket i val är, att det ju inte råder någon som helst enighet om det beslut, som i dag skall fattas. Det råder förvisso enighet om att nu skall man upprusta, men i fråga om de olika meningarna angående hur denna upprustning i detalj skall se ut, ha ju herrar Vennerström och Janne Nilsson i Hörby i sin replikväxling gett kammarens ledamöter en påtaglig undervisning. Hälften av andra kammaren så när som på fyra ledamöter är ju, om man får tro socialdemokraterna ett ögonblick på den punkten, motståndare till 148-miljonersförslaget och kräva en lägre kostnadsram för vår militärbudget. Förvisso råder det ännu mindre enighet mellan folkets majoritet, som herrarna på borgerligt håll *icke* representera, och dess minoritet, som ni representera. Vad finns det vidare för enighet bland de herrar som här i dag och i pressen ställa sig bakom utskottsförslaget? De högre militärerna deklarerar ju, att herr Hamrin och de andra, som medverkade till 1925 års beslut, ställt problemet alldeles felaktigt. Det är enligt dessa inte, som herr Hamrin sade i första kammaren vid remissen av försvarspropositionen, fråga om att avpassa de militära utgifterna efter landets ekonomiska resurser och de föreliggande behoven. Den fråga, som först skall ställas, är: Vad kräver den militära sakkunskapen? Om det så är 200 miljoner kronor eller mycket mer, får riksdagen vara så god att bevilja pengarna. Herr Trygger förklarade ju också vid riksdagens öppnande, att det endast vore helt naturligt, om vi måste skriva av på en del andra utgifter för att kunna tillgodose militärväsendet.

Om jag så skulle övergå till den nationella gruppen, vad representerar den för enig linje i denna »samförståndslösning» mellan de borgerliga? Vilken

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

enighet representerar högern eller bondeförbundet? Är det så alldeles säkert, att bondeförbundet som en man står på 148-miljonerslinjen bakom herr Janne Nilsson i Hörby? Det är emellertid inte bara de tre eller fyra riktningarnas kostnadsramar, som skilja sig från varandra, utan det råder också inom dessa grupper olika uppfattningar om hur de militära anstalterna skola utformas. Man har olika uppfattningar om hur mycket flottan skall få, hur mycket armén och hur mycket flyget skall ha och så vidare. Med vilken rätt kunna då herrarna komma och tala om att ni äro eniga? Med vilken rätt skriver man i den borgerliga pressen att nu har försvarsviljan svetsat samman den borgerliga världen och att man har den stora övervägande delen av landets befolkning bakom sig. Var har den borgerliga pressen sett detta? Förväxlar man männe inte de egna högvördiga tankarna på redaktionsstolen med vad man tror, att folket tänker? Men för att återgå till bondeförbundet, är det i själva verket riktigt, att herr Nilsson i Hörby är enig med herr Pehrsson i Bramstorp och att herr Pehrsson i Bramstorp är enig med herr Wallén. Är herr Jeppsson garant för folkpartiets linje med följeskap av herr Ekman i Göteborg och Lithander, eller är det herr Hamrin, herr Österström eller herr Andersson i Rasjön, som är garant för partiets inställning i denna fråga? Är det inte en utomordentlig bild av den enighet, i vars tecken vi i dag eller i morgon skola gå att fatta beslut om vårt militärväsen, då herr Andersson i Rasjön här på förmiddagen under kammarens välplacerade skratt stod upp och förklarade: jag må väl ha rätt att säga några ord, då jag är den ende som helt gått på utskottets linje. Ja, bakom denna storslagna historia står helt herr Andersson i Rasjön, konsekvent från början till slut. En sådan enighet motiverar väl än mer, att avgörandet hade blivit hänskjutet till folket i val.

Om en sak tycks det emellertid råda full enighet bland alla dem, som tala om att de äro lika intresserade av de militära försvarsanstalterna. Den enigheten tycks vara till finnandes, då det gäller att i viss mån söka dra sig undan de ökade bördor, som en utökning av försvaret lägger på vårt folk. Jag såg häromdagen en artikel i en högertidning, där man deklarerade, att svenska folkets intresse för försvaret är helt och enhetligt. Har man männe därför pålagt gottlänningarna en ofantligt mycket längre värnplikt än andra grupper av landets befolkning? Man försvarar sig med att säga, att Gotland är så utsatt. Så vitt jag kan förstå, måste Tornedalen *enligt högerns uppfattning* vara mycket mera utsatt, och enligt socialdemokraterna, som i sina strategiska beräkningar räkna med ett anfall från Tyskland, borde ju Skåne vara den mest utsatta landsändan. Varför genomför man då inte ökad värnplikt också för skåningarna, Norrbotten och för befolkningen i vissa delar av Stockholmstrakten? Det kan helt enkelt inte ligga något allvar bakom dessa deklARATIONER om ett »enhetligt» försvarsintresse.

Om statsministern hade menat allvar med sin paroll här på förmiddagen om att i ett demokratiskt samhälle kan det icke finnas någon annan bärande grund för beslut i stora och viktiga samhällsfrågor än folket självt, borde han ha tillagt, att folket bör få ta ställning till *denna* fråga vid höstens val. Det är de som skola betala de ökade skatterna, fullgöra den längre värnplikten och de utsträckta landstormsövningarna, som böra få avgöra denna fråga. Jag vet visserligen, att man på en del håll säger: Nej, det hade icke varit taktiskt, ty om vi hänskjutit denna fråga till folkets avgörande, hade det måhända som följd av de borgerliga partiernas hets blivit majoritet för en än kraftigare upprustning. För min del betvivlar jag detta. Mera tvättäkta var emellertid således inte den demokratiska bekännelsen än att man genom taktiska finter ville tvätta bort folkets mening. Man anför vidare, att det mili-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

tärt hade varit synnerligen olyckligt med ett uppskov till efter valen. Men hade inte herrarna från edra utgångspunkter i så fall kunnat vid denna riksdag gå in för ett *tillfälligt* anslag, till dess att folket i val fått tillfälle att säga sin mening? I själva verket är det någonting alldeles oerhört, då man här, som sagt tre eller fyra månader före ett allmänt val, i en riksdag, som påstår sig vara demokratiens ankarfäste, och i ett land, som man inför utlandet utmålar som ett av demokratiens främsta länder, trumfar igenom ett beslut av denna art och räckvidd utan att folket får tillfälle att ge sin mening till känna.

Vad är nu egentligen den ekonomiska innebörden i det föreliggande utskotts-förslaget? Det är förunderligt, att man inte talat mer om den saken. Den anslagsram, på 148 miljoner kronor, som riksdagen nu skall besluta, har man nämligen kommit till genom att, som jag en gång tidigare uttryckt saken, använda *dubbel* italiensk bokföring. I själva verket blir ju den samlade kostnaden för militärväsendet ungefär 175 miljoner kronor — en del kostnader äro nämligen inte medräknade. Dessutom visar ju all erfarenhet, att då det gäller militärutgifterna, *hålles aldrig den kostnadsram*, som en gång beslutats. Så långt man kan minnas tillbaka, eller i varje fall sedan 1892, ha de beslutade kostnadsramarna samt och synnerligen överskridits. Då man beslöt 1892 års härordning, sade man, att den i början av 1900-talet skulle kräva ett anslag på 28 miljoner kronor. Redan 1900 kostade den 34 miljoner. Då man framlade 1901 års härordning angav man, att denna skulle erfordra ett årligt ordinarie anslag på 44 miljoner kronor. Redan 1911 kostade den 50 miljoner, och de 1901 beräknade extra anslagen hade överskridits med 47 miljoner kronor. 1901 beräknade man, att flottan år 1913 skulle draga 18 miljoner kronor i ordinarie anslag. Den kostade två år tidigare 19.5 miljoner kronor. 1911 var den samlade militärbudgeten 78 miljoner, eller 60 miljoner lägre än budgeten 1927/1928, då vi, som herrarna kanske minnas, hade en militärbudget på 138 miljoner, eller med pensionsväsendet inräknat över 150 miljoner. Detta till trots kritiserades det årets militärbudget av herr Branting med orden: »Alla dessa siffror, alla utan undantag, peka i den riktningen, att Sverige slår alla rekord bland jämförliga småstater i avseende på höga militärbördor.» Det kan tilläggas att det gör Sverige också i dag redan med den nu gällande militärbudgeten, i ännu högre grad blir detta fallet genom socialdemokraternas linje och allra mest med det beslut som vi nu komma att fatta. Om man jämför militärutgifterna i Norge, Danmark och Finland, få vi se, vart vi ha kommit.

Gå vi över till socialdemokraternas linje skola vi finna, hurusom denna i verkligheten undan för undan, allt tal om avrustning eller nedrustning i riktning mot avrustning till trots, har hjälpt de borgerliga partierna att få igenom högre militärutgifter. 1911 begärde således socialdemokraterna något över 60 miljoner. 1914 70 miljoner och 1924 83 miljoner. Det var visst herr Hansson och herr Wigforss, som utarbetade sistnämnda års motion. 1925 var det socialdemokratiska partiet tillsammans med folkpartiet — eller som det då hette de frisinna — med om att genomföra ett försvarsbeslut, som skulle kosta 107 miljoner i genomsnitt under den tioårsperiod, som beslutet beräknades gälla. Var och en av kammarens ledamöter vet, att 1925 års försvarsordning kostat så mycket mer, att försvarskommissionen av år 1930 bland annat fick i uppdrag att utreda, hur man skulle kunna komma ned till 1925 års nivå. Medansvaret för det upprustningsbeslut, som riksdagen nu står i begrepp att fatta, kommer således till stor del att falla på den socialdemokratiska taktiken. Man behöver för övrigt inte gå så långt tillbaka som jag gjort för att bevisa detta. Det kunde väl inte annat än uppmuntra de borgerliga partierna, då

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

man i november månad föregående år från det socialdemokratiska partiets sida i försvarskommissionen reserverade sig för *netto* 113 å 114 miljoner. I januari i år föreslogs från regeringen en kostnadsram på 126 miljoner, och i mars gick man i försvarspropositionen upp till 135 miljoner. När man i maj månad gör budet till de borgerliga partierna, om »samförståndslösning» säger man, att man på socialdemokratiskt håll kan gå med på 148 miljoner. Nog böra väl ändå de socialdemokratiska ledamöterna förstå, att man bland de borgerliga under anförda förhållanden inte kan ta ert tal om att ni vilja nedrustning eller än mindre avrustning så synnerligen på allvar. Sådana förskjutningar i ett partis ståndpunkt, som jag här med klara siffror bevisat, måste innebära medansvar för den upprustning som nu kommer att beslutas och därmed också medansvar för de konsekvenser som detta beslut kommer att draga med sig. Nu senast erkände ju herr Vougt här före middagen, att ökade rustningar medföra *ökad risk för väpnade sammanstötningar*.

På högerhåll förklarar man, att vi mycket väl ha råd med att anslå 160 miljoner till vårt militärväsen. Nationella gruppen i sin tur anser, att vi ha råd med 178 miljoner (herr *Meyerhöffer*: 188!) — jag ber om ursäkt, vi lägga gärna på 10 miljoner för herrarna. Socialdemokraterna äro uppe i 135 miljoner. På den socialdemokratiska partikongressen var det emellertid visst en fågel som sjöng och gjorde sig till tolk för en annan uppfattning. Det lär ändå inte ha varit en fågel med så vek näbb, eftersom han suttit många år i statsutskottet och deltagit i behandlingen av de militära anslagen och vidare varit medlem av försvarskommissionen. Denna fågel lär mot upprustningsyrarna ha sjungit ut, att varje miljon utöver 122 å 123 miljoner, som vi lämna till försvaret, är politiska miljoner. Ingen kan påstå, förklarade han, att vårt militärväsen blir mera lämpat för de uppgifter, det har att lösa, om vi gå till en högre kostnadsram.

Skillnaden mellan socialdemokraternas, mellanpartiernas och därmed också utskottets linje är ju 13 miljoner. Vad finns det för bevis i det utskottsutlåtande, som här föreligger för att vi ha mer eller mindre råd med det ena eller andra beloppet? Vem garanterar, att landets ekonomiska värnkraft är tillräcklig för att upprätthålla en försvarsorganisation, som kostar 138, 148, 160 eller 188 miljoner? Man tycker ju, att man faktiskt borde ha fått besked om detta i det föreliggande betänkandet. Där nämnes emellertid icke ett ord om den saken. Finansministern har ju givit uttryck åt den uppfattningen, att det till och med om regeringens proposition antages, skulle bli svårt att balansera budgeten, men de borgerliga partierna ha icke lagt två strån i kors för att visa upp, att deras linje är ekonomiskt möjlig att genomföra. Statsministern intar en högst underlig ståndpunkt, då han säger till de borgerliga: Om ni gå med på några miljoner till dyrortsgraderad folkpensionering och att cirka tio miljoner av de ökade rustningskostnaderna tagas ut av de bättre situerade, skola vi gå med på ökade försvarsbördor. Han menar alltså, att då ha vi råd med 148 miljoner. Men om vi inte ha råd med dessa ökade kostnader utan folkpensionernas dyrortsgruppering och utan något extra påbröd för de bättre situerade för militära utgifter, hur kunna vi då få bättre råd, om man gör detta byte med de borgerliga partierna? Man kan inte säga det ena ögonblicket, att vi inte kunna klara 135 miljoner utan svårighet, och det andra, att vi kunna klara 148 miljoner kronor mot att vi få något i utbyte för denna vår ståndpunkt. Jag anför detta som ett bevis på, hur ohållbar den linje är, enligt vilken man »har råd» att företaga upprustning. Sanningen är ju dock, att *varje miljon*, som förbrukas till ökning av militärutgifterna, måste förr eller senare — med all sannolikhet förr — innebära samma minskning i kostnaderna för de sociala reformerna. Och kravet på sociala reformer blir ju icke mindre,

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

även om man tar ut ökade skatter av de bättre situerade, ty medel till den sociala reformpolitiken behövas ju under alla förhållanden. Om jag inte minns galet, framfördes vid föregående års riksdag ett mycket rikligt önskeprogram i detta avseende från alla partier — det parti jag tillhör ställde sig skeptiskt till frågorna. Ha ni glömt denna stora propaganda, er nationella enighet för ökad nafivitet och alla de åtgärder, som skulle vidtagas för dennas nående? Ha ni glömt, hur man rullade upp bostadsfrågan, moderskapshjälpen, frågan om skattelättnader för barnrika familjer och en hel rad andra problem? Är något av allt detta genomfört nu? Har man glömt löftena att reglera stats-tjänarnas löner, om en förbättrad arbetslöshetsförsäkring och en förbättrad folkundervisning — senare löften äro icke uppfyllda blott genom inrättandet av den sjuåriga folkskolan. Har man även glömt löftena till landsbygdens fattiga folk? Hur skall man kunna uppfylla alla dessa löften efter genomförandet av socialdemokraternas reservationslinje eller de borgerligas förslag? Sanningen är ju, att man stoppar alla dessa reformplaner i papperskorgen genom det beslut, som i dag kommer att fattas och även genom socialdemokraternas förslag.

Sedan kommer nästa kris — det är väl ingen som tror annat än att vi få en ny stor kris under den tid, detta militärbeslut skall komma att gälla. Var skola pengarna då tas, när kraven stiga på statskassan från alla håll och san-nerligen inte minst från bondeförbundets representanters sida, och inkomsterna minska? Jag tror inte man behöver tala så i gåtor, som statsministern gjorde på förmiddagen. Man kan utan tvivel säga, att nästa kris kommer att sätta bestämt stopp för genomförandet av det militärbeslut, som fattas i morgon. De herrar, som känna sig särskilt ansvariga för militärväsendets utveckling och att organisationen alltid skall kunna bibehållas, borde tänka litet på detta.

Jag tillät mig, herr talman, vid remissen av försvarspropositionen efterlysa den finansplan, som borde ligga till grund för densamma. Jag erinrar mig i detta sammanhang mycket väl, vilket himla liv det var då man genomförde den lilla förbättringen i föl av folkpensioneringen. Man frågade då: var finnes finansplanen? Hur har finansministern fattat sin uppgift, som inte framlagt en tillstympelse till finansplan? Vi kunna ju ställa frågan till herr Andersson i Rasjön, folkpartiets ledare, som ju representerar en grupp, som gör anspråk på att vara mycket vederhäftig, sparsam och omtänksam för framtiden. Vilken är herrarnas finansplan? Man svarade ingenting i debatten, men under hand försäkrades det mig, att om jag bara väntade tills försvarsutskottets betänkande föreläge, skulle jag nog däri återfinna en ungefärlig beräkning, hur det skulle ställa sig finansiellt under de kommande åren. Jag konstaterar i dag, att *ingen finansplan finnes* i försvarskommissionens betänkande eller i statsverkspropositionen och icke heller i utskottets utlåtande. När finansministern nyligen framlade förslag till frågans ordnande åtminstone för nästa och kommande år, begagnade man tillfället att förklara, att detta vore en oförskämdhet och ett gyckel med svenska folket och riksdagen. Bevillningsutskottet lär ju också redan ha avstyrkt propositionen. Man påstår nu från visst håll, att det inte är så lätt att göra upp en finansplan för en militärbudget, som man har beräknat skola räcka under en tidrymd av tio år. Nej, det är säkerligen inte så lätt, men mina herrar, då man kan göra upp en plan för en militärorganisation för tio år framåt, vore det då icke lika lätt att göra upp en ungefärlig finansplan? Det kanske till och med vore lättare, ty under det att herrarna på den borgerliga kanten ha måst uppfinna en fiende i norr för att få den strategiska utgångspunkten för den kommande stora och gloriösa svenska armén, så veta vi väl ungefär vilka inkomster staten har att räkna med och vad dessa slå eller skilja på under en krisperiod eller s. k. högkonjunktur-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

period. Det har icke gjorts ett försök vare sig att tala om för militärerna, som nu skola gå in för att giva denna organisation dess innehåll, huruvida de ha något så när garanti för att situationen ekonomiskt kommer att klaras under de kommande åren, eller för skattebetalarna, hur mycket de ungefär ha att räkna med i skatter för att det hela skall gå i lås. Det bör sägas ut klart och tydligt, att avsaknaden av finansplan, underlåtenheten att ens göra ett försök att åstadkomma en sådan och den fullständiga tystnaden här i debatten liksom också tidigare angående detta avsnitt av problemet vittnar om hur lättsinnigt herrarna gå till väga i sådana här spörsmål.

Varför skall nu denna upprustning ske? Herr Vougt förklarade före midnatten, att det är bättre österut än det var för tio år sedan. Jag antager, att både han, Åkerberg och herr Törnkvist i Karlskrona ha inhämtat mycket vetande rörande strategiska hemligheter och de faror, som lura på oss från alla möjliga håll. Det kan väl nämligen inte vara som en fågel viskade, att man i försvarskommissionen varit ytterligt intresserad av alla tänkbara strategiska möjligheter och eventualiteter från öster, men alldeles tappat bort alla dylika eventualiteter från annat håll. Det kan naturligtvis inte vara så, med så sakkunnigt och duktigt och vederhäftigt folk. Men det ser ju litet märkvärdigt ut, det måste jag säga, ty om man läser försvarskommissionens betänkande i denna del — i försvarsutskottets betänkande talas inte mycket om detta spörsmål, där verkar man närmast generad av vad som sagts i försvarskommissionen — kan man inte värja sig för intrycket, att herrarna ha sysslat mest, i varje fall till 90 procent, med en uppfunnen fiende.

Skydd för land och folk skall nu vårt militärväsende skapa. Mot en stormakt? Nej, säga alla, mot en stormakt kunna vi inte försvara oss. Det vore ju också — det förstå herrarna — litet löjligt, att påstå, att 300 svenska krigsflygplan skulle med utsikt till framgång kunna försvara sig mot exempelvis 6,000 tyska. Jag är övertygad om att herr Meyerhöffer, när han om en stund får ordet, gärna skall ge mig rätt uti, att hur tapper vår svenska armé än är, inte minst våra officerare, är ett folk på 6.2 miljoner oerhört underlägset, jämfört med ett folk på 70 och ett folk på 180 miljoner. Och de ekonomiska resurser, som ett sådant folk förfogar över jämfört med en stormakt, lära väl aldrig ökas, därför att man ibland uppträder så, att man kommer att tänka på det där lilla djuret som blåste upp sig med känt sorgligt resultat.

Nu invänder man, att det icke är detta det gäller; det är i stället fråga om att skaffa ett militärförsvaret, som gör ett krig med Sverige och ett försök att anfalla oss så dyrt, att inkräktaren avskräckes. Det är knappast tänkbart, sade herr Vougt, att någon makt vill anfalla oss, om det blir »för dyrt». Herr Pehrsson i Bramstorp yttrade före middagen, att vi måste kunna försvara oss, till dess något annat land kommer till vår hjälp, som anser, att Sveriges fortbestånd är av värde för den europeiska sammanlevnaden. Jag undrar just, hur det senare rimmar med herrarnas tal om hur traktater och dylikt trampas under fötterna och herrarnas målning av det internationella läget just nu, där våldet sitter i högsätet och där var och en framförallt tillgodoser egna intressen. Om så är fallet, hur kan man då från den blivande statsministerns sida komma och säga: vi skola ha ett starkt försvar, så att vi skola kunna försvara oss, till dess någon kommer och hjälper oss. Abessinien och Kinas öden vittna sannerligen inte om att någon kommer att hjälpa oss eller att den kollektiva säkerheten är av något värde. Resultatet av detta resonemang måste ju obönhörligen bli, att våra rustningars storlek måste ställas i bestämd relation till andra staters rustningar. Ty om vi som herr Vougt säger skola ha ett försvar, som gör det »för dyrt» för ett annat land att anfalla oss eller som herr Pehrsson i Bramstorp säger, ett så starkt försvar, att vi kunna värja oss

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

till dess vi få hjälp, är det ju klart, att vårt försvar alltid måste stå i en viss proportion till de staters militära rustningar, från vilka vi kunna riskera ett anfall. Vilka slutsatser blir det emellertid då? Då står herrarnas argumentation på nytt på huvudet, den argumentation, som säger, att vi alltid måste anpassa våra militära utgifter efter landets bärkraft. Om de andra makterna fortsätta att rusta, så att den tänkta proportionen mellan vårt 148-miljonersförsvar och de andra makternas nuvarande försvar förryckes, måste vi ju *fortsätta vidare*. Men då äro vi uppenbarligen *med i kapprustningen*, och resultatet härav kan knappast bli mer än ett, nämligen att *landet kommer att braka samman under militärbördorna*. Detta kommer i första hand att visa sig på det sociala området och får kanske sitt tydligaste uttryck i uttrycket det befästa fattighuset.

Ökade rustningar medföra ökad risk för att vi bli anfallna, ökad inblandning i stormakternas politik medför ovillkorligen risk för att vi dragas in i deras svårigheter. Ökade rustningar bidraga till att skapa ökad misstro även mellan de nordiska länderna och hota således att omintetgöra grundvalen för den politik, som förvisso måste vara alla småstaters främsta värn, nämligen *sammanhållning i fredens intresse* och med fredliga medel och icke i militarismens intresse med krig som resultat. Då man här talar om skydd av befolkningen i det egna landet och skydd av vår frihet, kan det inte hjälpas, att ivern att åstadkomma så många bombplan som möjligt med stor aktionsradie och uppgift att anfälla andra folk, ändå måste betraktas som ett uttryck för syftet att man vill föra *krig mot andra länders civilbefolkning*. Det förändrar inte saken om man kallar sådant för »offensivt försvar». Då man vidtar militära anstalter, vilka på annat håll i varje fall måste uttolkas som en fara för deras civilbefolkning, kan man inte begära att bli trodd, när man säger: Vi vilja bara hålla fienden från våra egna gränser. Om Sverige bygger bombplan med en viss bärkraft och med den och den aktionsradien, dröjer det inte länge förrän de andra ländernas militära myndigheter säger det vara bäst för dem att så snart som möjligt göra slut på möjligheten att dessa bombplan komma över deras egen civilbefolkning. Det enda resultat, man uppnår genom ökade militära åtgärder i ett land, blir alltså endast, att man ökar misstänksamheten *mot landet*. Man drar de stora militärmakternas uppmärksamhet på oss på ett olyckligt sätt och ökar deras möjligheter att finna anledning att ingripa mot oss. Jag tror alltså inte, herr talman, att det finns några utsikter, att vi med 300 flygmaskiner kunna reda oss mot en stormakt ens om denna är invecklad i krig med flera andra stormakter och som har mera än hundradubbelt med krigsmaskiner och följaktligen också utbildad personal, industri och verkstäder. En sådan stormakt kan ju släppa upp hundratal bombplan i luften, medan vi tillverka ett enda plan. Hela denna politik kan mycket väl liknas vid — och har också liknats vid — getingens försök att leka med ett mycket kraftigare djur med resultat, som herrarna förvisso känna till.

Om man nu verkligen hade velat skydda civilbefolkningen, varför har man då inte gjort någonting? Hur många timmar har denna försvarskommission, som suttit i fem år, ägnat åt utarbetandet av planer för civilbefolkningens skydd? Statsrådsbanken — jag ber herr Leo om ursäkt — kan ju inte svara, då den är »leer» — det låter litet bättre än tom. Men förhåller det sig inte så, att försvarskommissionen inte alls har undersökt frågan och företagit någon utredning angående civilbefolkningens skydd emot gasanfall? Om så hade varit fallet, är det väl antagligt, att vi hade fått höra någonting därom i detta betänkande. Är det inte vidare underligt, att regeringen framlägger en proposition, som förklarar syfta till skydd av civilbefolkningen, men inte säger något om hur skyddet mot gasanfall skall organiseras. Först efteråt vidtar

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

man en eller annan åtgärd, så att man i alla fall kan säga, att man ändå har haft sin uppmärksamhet riktad på frågan. Och i särskilda utskottet, hur många timmar ha herrarna ägnat åt problemet där? Att döma av utskottets betänkande är där lika dåligt beställt. Sanningen är ju följaktligen, att det har icke i första hand varit frågan om att skydda civilbefolkningen. Det har varit fråga om att skapa ett rent militärt vapen, på vissa håll med det om också icke utsagda syftet att delta i förvecklingar mellan andra makter.

Nu ha vi fått höra, att detta beslut skall inte alls bli föremål för några stridigheter, sedan det en gång fattats. Statsministern förklarade, att det inte skall göras till någon stridsfråga. Men vart tar då socialdemokratiens nedrustningslinje vägen? Vi skola inte tala om avrustningslinjen. På den partikongress, som jag förut omnämnde, antogs dock en resolution, som enligt vad som publicerades i pressen bland annat innehöll följande passus: »Med oförminskat intresse» — herrarna hör, oförminskat intresse — »deltager den svenska socialdemokratien i arbetet för en betryggande internationell rättsordning och en allmän *minskning* av rustningarna.» Ja, det står verkligen så, att den svenska socialdemokratien deltar i arbetet för en allmän *minskning* av rustningarna. Men det står ännu mera: »Den betraktar såsom sin naturliga uppgift att försöka förhindra vårt lands *indragande i kapprustningsvirveln.*» Herr talman! Jag finner verkligen inte ord för att karakterisera ett sådant uppträdande. En sådan resolution antar man, när man har framlagt ett förslag om *höjande av den årliga militärbudgeten* med miljontals kronor. »Den betraktar det såsom sin naturliga uppgift att söka förhindra vårt lands indragande i kapprustningsvirveln», och »med oförminskat intresse deltar Sveriges socialdemokrati i arbetet för en allmän minskning av rustningarna!» Ja, jag må ju verkligen säga, att om de, som skrivit detta, — och det var ju statsministern, förklarade han själv på förmiddagen — kunna någonting, så nog är det i varje fall att skriva raka motsatsen till vad de göra. Men vad kallas sådant?

Det är intet tvivel om, att vi härvidlag ha att göra med ett problem, som under kommande år med början i årets valrörelse kommer att stå i förgrunden av de politiska frågorna. Jag behöver inte här gå in på vår ståndpunkt principiellt. Jag nöjer mig med att i detta samband deklarerar, att vårt parti, så långt det når, icke kommer att nöja sig med detta beslut. Vi komma att göra allt för att dra upp det i valrörelsen och låta de socialdemokratiska och borgerliga talarna försvara sin *gärning*. Vi nå inte så långt, det är sant — inte i dag — men de, som i dag svälla på ett annat område än där de borde svälla, nämligen huvudets, skola inte glömma bort, att inte de heller alltid nått så långt.

Socialdemokraterna och bondeförbundet äro fullkomligt ense om, att denna fråga icke skall dras upp i valrörelsen. Svampen på! De 148 miljonerna skola nu vara tabu! Jag är övertygad om eller, rättare sagt, jag vet, att emot detta komma inom det socialdemokratiska partiet tusentals arbetare att säga: Nej, mina herrar, så lätt går det inte att slippa ifrån edra gärningar! Jag är övertygad om, att också bland Sveriges arbetarklass den meningen kommer att göra sig gällande under årets valrörelse och framöver, som nyligen uttrycktes av den norska socialdemokratiens huvudorgan, Arbejderbladet. Den säger så här mot de borgerliga, som ha utnyttjat herrarnas politik, mot den norska arbetarrörelsen: »Vi måste oberoende av Sverige och andra länder taga ståndpunkt till militärfrågan. Då framställer det sig såsom galenskap att fortsätta med de nuvarande rustningarna. Det är meningslöst, det försvagar landets ekonomi, och det kan bli en fara för vår inre utveckling.»

Det gäller emellertid att ta hänsyn till uppgifter och idéer, som de små län-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

derna företrädesvis måste vara bärare av. En nykter och objektiv värdering av situationen tillsäger oss därför att principiellt upprätthålla vår avrustningsståndpunkt. Det är helt andra försvarsuppgifter, som påkalla vår uppmärksamhet, nämligen vår ekonomiska försvarsberedskap. På detta avgörande område brister det tyvärr mycket, så att vi icke kunna hävda oss med tillräcklig styrka, och en av huvudorsakerna till detta är de militära utgifterna, som i Norge inom parentes sagt äro 36—40 miljoner kronor. De militära kraven äro omätliga. Nu få vi svida för denna ansvarslösa och litet förutseende politik, som bedrivits och skall fortsätta bedrivas i denna fråga. Den är emellertid dömd av folket, och det skall i längden inte lyckas att blåsa liv i den, hur mycket man än söker missbruka vad som försiggår i andra länder.

Herr talman! Det är vår fasta övertygelse, att under årets valrörelse kommer militärfrågan att, som naturligt är, synas åtminstone från alla deras sida, som hävda, att demokratien bland annat innebär att riksdagens ledamöter inför valmännen skola stå till svars för sina gärningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på såväl utskottets förslag som på regeringens.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! För fredens bevarande är det i dag av avgörande betydelse att de stater, som av ena eller andra anledningen ha detta intresse, förena sina ansträngningar emot dem, som i dag hota att tända ett nytt världskrig. En rad stater inom folkförbundet ha av eget intresse och för fredens bevarande förenat sina ansträngningar, och i strävandena att skapa kollektiv säkerhet bildat en barriär mot de krigsaktivistiska och fascistiska staterna. Vi anse, att Sverige bör understödja dessa strävanden till kollektiv säkerhet, därför att detta är i det svenska folkets intresse. Vi ha i samband med behandlingen av ställningen till folkförbundet just med hänsyn härtill förordat Sveriges fortsatta medlemskap.

Från de håll, som förordat ett utträde ur folkförbundet, har gjorts gällande, att Sverige måste föra en strikt neutralitetspolitik. Man kan inte undgå att se, att just de krafter inom det borgerliga lägret, som mest energiskt gingo in för Sveriges deltagande i kriget på Tysklands sida 1914—1918, numera äro de ivrigaste propagandisterna för den s. k. neutralitetslinjen. Man behöver inte missta sig, om man hävdar att denna neutralitetspropaganda i dag, därest den vinner framgång, splittrar och försvagar de krafter, som vilja freden, och stärker de ljusskygga anstiftarna av ett nytt krig. Detta är icke ett fredsintresse.

Man erinrar sig, när man tagit del av såväl särskilda utskottets som försvarskommissionens förslag, de alternativ, som uppställdes av vissa militärer 1930 i den uppmärksammade boken »Antingen—Eller». Alternativet »Antingen» betydde, att Sveriges militära förberedelser skulle ha till syfte att samordnas med den finska krigsmakten i ett krig mot Sovjetunionen. Alternativet »Eller» skulle innebära en s. k. strikt neutralitetspolitik, där Sverige utan att ingripa skulle »tillåta» den ryska gränsens förflyttning till Torneälven. Först vid ett antytt överfall av Sovjetunionen på Sverige skulle i så fall vår militärapparat träda i funktion.

Alternativet »Antingen», som rekommenderades, innebar ett starkt flyg och en svag flotta. Det innebar också som bekant den extra förlängning av värnplikstiden för Gotlands invånare, som utskottsmajoriteten i dag föreslår. Alternativet »Eller» innebar bland annat en stark flotta, därför att man då förutsåg ett ryskt hot även till sjöss.

När man nu tar del av utskottets betänkande, finner man, hur nära det an-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

sluter sig till alternativet »Antingen». Såväl kravet om ett starkt flyg som nonchalansen inför flottans betydelse finns där. Det är ju inte heller märkligt, när man erinrar sig, att den huvudansvarige för »Antingen—Eller», överste Jung, enligt uppgift i den socialdemokratiska pressen i verkligheten har utformat såväl utskottets som försvarskommissionens linje.

Denna linje innebär inte bara, att Sverige utlämnar vakthållningen i Östersjön åt det fascistiska Tyskland, som i dag hotar alla svaga punkter, utan också att den svenska försvarsberedskapen utformats för en uppgift, som inte är i det svenska folkets intresse, och uppställer en »fara», som inte kan bevisas och som inte heller finns.

I 125 år har ryssen varit den buse, med vilken man skrämt svenska folket, det förmenta hotet mot dess nationella säkerhet och den, mot vilken alla militära rustningar ha genomförts. I 100 år hade vårt land det gamla Tsarrysland till sin närmaste granne. Men hur våldsamt imperialistiskt detta före världskriget var, så inkräktade det dock knappast på svenska intressen. Vad som senare inträffat har tvärt om bekräftat, att hotet från Sverige mot Ryssland var långt allvarigare än det ryska hotet mot Sverige.

Under världskriget gjordes många försök att däri dra in vårt land. Men dessa försök gjordes inte främst från Ryssland eller ententeländerna utan från Tyskland. Den av utrikesdepartementet publicerade redogörelsen för Sveriges politik under världskriget dokumenterar också, vilka medel man ansåg sig kunna nyttja. Men inte ens de tyska intrigerna utgjorde det väsentliga hotet mot neutraliteten. Det verkliga hotet mot en svensk neutralitets- och fredspolitik kom inifrån, från den svenska överklassen, från generalstaben och officerskretsarna och — inte att förglömma — det svenska kungahuset.

I dag är inte längre Ryssland vår granne. Mellan Sverige och Sovjetunionen ligger ett bälte av småstater, som har den nuvarande ryska regimen att tacka för sin frihet och sitt oberoende. Situationen måste därför, även militärpolitiskt betraktat, vara oändligt mycket bättre för Sverige i dag än 1914. Men därtill kommer, att i dag en annan klass, den ryska arbetare- och bondeklassen, sitter vid makten i Sovjetunionen, en klass, som där liksom annorstädes har allt att vinna men intet att förlora på freden. Sovjetunionen har genom sin fredspolitik bevisat, att den är en pålitlig bundsförvant för alla dem, som vilja förhindra kriget.

Vad skulle för övrigt Sovjetunionen ha för intressen av att slå under sig vårt land? Allt vad vi här ha, har man där i överflöd. Bördig jord, skogar, järnmalm, kol, tung industri och utrymme för befolkningen har man där i sådan utsträckning, att det lilla Sveriges tillgångar egentligen inte kunna göra vare sig till eller från. Man har sagt, att Sovjetunionen behövde en hamn mot väster. Varför skulle det behovet vara större nu än det var under tsarismen? Men därtill kommer ju, att Sovjetunionen har hamnar även mot väster, som fylla dess behov.

När därför vårt land nu skall lägga sig till med en dyrbar militärapparat till skydd mot en icke existerande fara, är det all anledning att protestera.

Man bör emellertid erinra sig, att det finns ett annat problem, problemet Tyskland. Jag har redan berört Tysklands strävanden att göra Sverige till sin bundsförvant under världskriget. Sådana strävanden förekomma även i dag — här har tidigare givits bevis på sådana. Betraktar man det nuvarande Tyskland och dess aktuella politik, kan man inte undgå att se, att det inte bara representerar en fara för freden i allmänhet utan utgör också ett hot mot Skandinavien, främst då Danmark. Tyskland har krävt kolonier, och Tyskland arbetar fullt öppet för att slå under sig andra staters områden. Medan Stalin uttryckligen förklarar, att Sovjetunionen icke vill ha en fots-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
 bredd främmande mark, har Hitler lika officiellt betygat sin föresats att slå under sig andra länder och folk.

Men trots dessa fakta skall riksdagen nu genomföra en försvarsordning, som regeringsorganet Social-Demokraten själv förklarar vara riktad mot Sovjetunionen.

Överklassen har alltid tagit monopol på omtanken om landets s. k. säkerhet. Ju längre åt höger de s. k. samhällsbevarande partierna ha varit, desto längre gående krav på militärväsendets förstärkning ha de representerat. Det är emellertid ingen hemlighet, vilket ju utomordentligt väl illustreras i dag, att de mest långtgående upprustningskrävarna alltid vilja hålla sig själva och sina intresser i bakgrunden när det gäller att betala. Det är i dag fråga om väldiga belopp, en ökning, i jämförelse med nu gällande försvarsordning, av i runt tal 50 miljoner kronor. Vårt lilla land skall på militarismens altare offra, om jag medräknar utgifter till officerarnas pensioner, dyrtidstillägg, övergångskostnader o. s. v., bortåt 200 miljoner kronor per år. Hela kronoskatten utgjorde 1933 120 miljoner kronor, och nästa år, som ju är ett högkonjunkturår, beräknar man, att den skall ge 142 miljoner. Det behövs alltså ett 60-tal miljoner kronor mer än vad den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten ger staten för att bara finansiera militärbördorna. Statsministern förklarade i dag, att samma borgerliga partier, som nu äro beredda att votera 50 miljoner kronor mera om året till militarismen, motsätta sig att 5 miljoner kronor utgå till förbättring av folkpensionerna på dyrorterna. Han hade säkert inte fel, när han antydde, att de borgerliga partiernas planer gå ut på att ännu mera höja den indirekta beskattningen, som redan nu ger två tredjedelar av statens alla inkomster. Det bekräftar alla tidigare erfarenheter, att de borgerliga partiernas försvarsvilja inte sträcker sig längre än till slöseriet för militära ändamål.

Överklassen i vårt land liksom i alla andra länder har i regel utgjort ett hot mot den nationella säkerheten och freden. Den hotade att kasta oss ut i krig 1905 och 1914. Men arbetarklassen, som aldrig sökt konkurrera med överklassen i fråga om försvarsvilja, det är den som fått värna fredens och neutralitetens sak.

Statsministern sade sig beklaga, att de borgerligas politik förhindrar att »folket och försvaret bli ett». Överklassen kommer alltid att utgöra ett hinder för denna tankegångs realiserande. Folket och försvaret bli inte ett, även om socialdemokraterna nu acceptera utkottsförslaget och heligt lova att inte rubba detsamma. Detta löfte är för övrigt rena självuppgivelsen inför den borgerliga reaktionen. Folket och försvaret kunna först då bli ett, när folket blivit herre i eget hus, när storfinansens kastas ur sadeln och när folket vet, att försvaret inte kommer att missbrukas för att slå ned dess kamp för social rättfärdighet eller för att kasta in vårt land i utrikespolitiska äventyr. I den svenska militärmaktens ledning sitter folk, som enligt försvarskommisionens militära expert, överste Bratt, äro fientliga mot demokratien och fredssträvandena. Där sitta den svenska överklassens värnare. En officerskår, som betraktar arbetarklassen med fientliga blickar, är ett hot mot demokratien och ett hot mot fredssträvandena.

Vad gör man nu för att förändra detta? Socialdemokraterna ha väckt en motion om demokratiseringen av officerskåren, och utskottet har gjort ett välvilligt uttalande därför. Men man har ju tidigare beträtt denna väg, fast resultatet inte äro lysande. Det lär finnas omkring ett dussin officerare som avancerat på den vägen. Utskottet erkänner självt, att dessa officerare äro handikappade vid befordringar, och det berättas, att dessa ses över axeln av

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

sina kolleger. I realiteten har man hittill stängt vägen för underbefäl att bli officerare.

Frågan om demokratiseringen hör också nära samman med underbefälens ställning. Underbefälen behandlas av officerarna på ett om möjligt ännu högfärdigare och sämre sätt än de värnpliktiga. Riksdagen och regeringen sabotera deras rättvisa krav om bättre löner och tryggad framtid. När riksdagen 1925 behandlade försvarsfrågan, beslöt man, att dessa frågor skulle lösas fristående. Sedan glömde man bort saken till 1929, då den efter påstötningar togs upp. Två kommittéer och försvarskommissionen ha sedan arbetat med frågan men ännu inte kunnat föreslå en enda positiv åtgärd. En sådan behandling av denna stora statstjänarkår visar på sitt sätt, hur man uppfattar de demokratiska strävandena, ty strävandena att demokratisera försvarsväsendet och trygga underbefälens ställning ha ett nära sammanhang med varandra.

Nej, man vill inte en verklig demokratisering av försvarsväsendet. Man fruktar, att detsamma i så fall inte skulle bli ett så lätthanterligt verktyg i den privilegierade överklassens händer. Man slår vakt om krigslagarna och kadaverdisciplinen. Just därför att man motsätter sig en verklig demokrati på olika områden blir också miljonrullningen för landets värnande, som det så vackert heter, ineffektiv. Behöver man påminna om världskrigets erfarenheter! Med kulsprutor i ryggen drevo de ryska generalerna soldaterna mot de fiendliga linjerna och med nästan lika hårda medel piskades de övriga staternas soldater ut att förgöra varandra. Vi veta Rysslands öde. Just soldaternas vetskap om att kampen inte gällde deras egna intressen utan deras överklass bröt sönder hela den militära apparat, som skapats. Å andra sidan visade samma soldater, som under det imperialistiska kriget bröto sönder disciplinen, en tidigare osedd förmåga till kampduglighet och disciplin, när det gällde att värna sitt land efter revolutionen. Blödande ur tusen sår kastade då den ryska armén efter en lång kamp 14 olika imperialistiska länders arméer utanför sina gränser.

Eller se på den franska revolutionens erfarenheter! När Napoleon skakade hela Europa i dess grundvalar, var det icke på grund av en bättre militärteknik utan på grund av den anda, som besjälade hans folk. Det är ingen anledning att försvara Napoleons erövringskrig, som ju bara uttryckte borgarklassens behov av att förtrycka andra, men man kan inte bestrida den väldiga kraft, som det franska folket förmådde utveckla och som uppstod ur revolutionen. Vi mena alltså, att en stark försvarsmakt för vårt lands nationella oavhängighet bara kan skapas på en i djupaste mening social, demokratisk grundval. För att nå detta mål fordras en verklig förankring av makten i de arbetande massornas händer.

Men hur är det nu? I Social-Demokraten meddelades häromdagen, att det är storfinansen och de fyra mångmiljonhusen, Wallenberg, Bonnier, Wenner-Gren och Åkerlund, som dirigera attackerna mot den socialdemokratiska regeringen. Därmed anklagar ju regeringsorganet också bondeförbundet för att dirigeras av storfinansen. Denna storfinans, som besitter de avgörande maktpositionerna, sticker alltså med ett enda snitt sönder hela den vackra legenden om att det är arbetarna och bönderna, som styra och ställa i vårt land.

Denna frågas behandling tycks också göra slut på kohandelsidyllen. Regeringen har gjort allt för att gå borgarna till mötes, säger Per Albin Hansson. Hans näpna konstaterande av att han redan den 22 juli, innan försvarskommissionens ståndpunkter officiellt publicerades, hade förklarat sig beredd att underhandla om högre anslag än den socialdemokratiska reservationen är ju talande. Det stärker icke regeringens prestige, att densamma under loppet

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

av ett halvt år gjort fem olika reträtter i militärfrågan för den borgerliga reaktionen, och det är i högsta grad komprometterande, när socialdemokraterna nu förklara sig ämna respektera den försvarsordning, som man nu är i beredskap att genomtrumfa. Tror herr Hansson, att svenska folket skall få någon respekt för hans politik, när regeringen i ena ögonblicket förklarar, att de socialdemokratiska reservanternas förslag om 114 miljoner kronor till militärbudgeten kunde ha skapat trygghet, för att i nästa ögonblick förklara sig beredd att acceptera 148 miljoner med hänsyn till rent opportunistiska bevekelsegrunder? När statsministern i det sammanhanget också talade om att Sveriges arbetare övervunnit fruktan för att militarismen skall användas vid sociala konflikter, så är detta en osanning. Ådalen glömmas inte så lätt.

Regeringen anser inte att den bör stanna kvar, därest den till dagens nederlag också får nederlag på folkpensionerna. Det står inte i överensstämmelse med »de parlamentariska reglerna», säger statsministern. Men det står i överensstämmelse med de parlamentariska reglerna att en borgerlig riksdagsmajoritet på sex röster, som representerar minoriteten bland väljarna, skall dirigera regeringens handlingar. Jag har ju nyss påmint om Social-Demokratens fränka påstående, att storfinansens ligger bakom aktionen mot regeringen. Det är alltså i överensstämmelse med de parlamentariska reglerna, att storfinansens beslut blir avgörande för regeringens handlande. Folkmajoriteten har röstat mot tullarna men fått flera och större tullar och acciser. Folkmajoriteten har röstat mot AK-systemet, men AK-systemet är kvar. Folkflertalet har röstat mot godsägarhjälpen, mot den antifackliga lagstiftningen, och den har röstat för nedrustning. Men statsministerns uppfattning om regeringspolitikens anseende och de parlamentariska spelreglerna finner ingenting förkastligt i de borgerliga partiernas våldförande av den demokratiska folkviljan.

Situationen i dag påminner om 1914. Även då genomtrufades en våldsam upprustning, och den möjliggjordes genom en faktisk kupp av den svenska överklassen. Medlen äro visserligen inte riktigt desamma i dag som 1914, men redan det förhållandet, att man gör det mot väljarflertalets uttalade vilja och att man gör det tre månader före ett nytt riksdagsmannaval och därmed undandrar folket möjlighet att säga sin mening i frågan, ger det hela intrycket av en kupp, dirigerad av den svenska storfinansens. Återigen bekräftas i dessa handlingar militarismens antidemokratiska väsen. Jag vill också understryka ännu en sak: när den militära upprustningen blivit huvudmedlet för att kasta den socialdemokratiska regeringen, så illustrerar detta på sitt sätt militärfrågans betydelse ur reaktionär synpunkt.

När vi, som redan påpekats av statsministern, trots allt anse, att regeringen bör sitta, göra vi oss därmed inte solidariska med en hel del åtgärder, som den genomfört. Vi yrka avslag på såväl regeringens proposition som utskottets förslag därför att vi anse, att de medel man föreslagit inte utgöra ett verkligt värn för den nationella friheten utan snarare ett hot mot densamma. Även om vi i sista voteringen tvingas att rösta för den socialdemokratiska reservationen, ha vi därmed inte tagit det politiska ansvaret för regeringens linje. Vi inlägga däri en protest mot det reaktionära och folkfientliga attentat mot freden och demokratien, som den borgerliga utskottsmajoriteten i storfinansens och rustningskapitalismens intresse har organiserat.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Henrikson**: Herr talman! Det anses kanske förmätet av anhängare till avvärpningsståndpunkten att taga till orda efter det att upprustningsvänerna här mönstrat upp sina auktoriteter, ifrån statsministern till herr Ander-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

son i Norrköping, och förklarar den ståndpunkten förlegad. Statsministern hävdade för sin del, att diskussionen nu inte gäller huruvida vårt land skall ha ett försvar eller ej. Förslag om avrustning ställes inte på allvar, sade han, och inte heller förslag om nedrustning som alternativ till avrustning. Herr Anderson i Norrköping hävdade, att avrustning och nedrustning inte längre är aktuell politik. Vi kunna med samma rätt säga, att nedrustning och avrustning är aktuell politik, och vi kunna t. o. m. säga, att det är politik med brinnande aktualitet. Vi kunna med *mycket större rätt* och med kraft hävda, att *förslag om upprustning*, avseende att skapa ett starkt försvar, icke ställes på allvar.

Det torde inte finnas någon vettig människa, som tror på Sveriges möjligheter att militärt hävda sig mot en stormakt, och några andra krigsfall har man ju inte ens försökt att hitta på. Inte ens 200-miljonersmilitaristerna våga träda fram och säga, att de tro, att man med denna för de svenska förhållandena oerhörda summa skall kunna åstadkomma ett försvar, som ger ökad trygghet.

Statsministern citerade själv herr Carlströms uttalande om att ingen kan säga, hur mycket försvar vi behöva, och att allting är antaganden. Men naturligtvis skall detta till trots folkpartiets bud på 148 miljoner kronor fasthållas som ett heligt tal, när det gäller, som man säger, »landets försvar». Gå vi sedan till socialdemokraterna, finna vi samma tvekan på det hållet. Den socialdemokratiska ungdomstidningen *Frihet* skrev i sitt sista nummer, att de absoluta motiveringarna i försvarsfrågan äro nonsens, och *Ny Tid* uttalade häromdagen följande: »Ett försvar för 148 miljoner kronor om året giver oss heller icke någon betryggande garanti för landets säkerhet i alla situationer. För de uppgifter, som kunna tänkas åligga den svenska försvarsmakten, äro 135 miljoner effektivt använda i det närmaste lika värdefulla som en eller ett par tiotal miljoner högre liggande summa. Det nödvändiga i detta sammanhang kan aldrig beräknas precis på kronan.»

Inte ens den militära sakkunskapen, som för övrigt med all rätt i debatten har häcklats av olika talare, har kunnat fixera en summa, som skulle ge landet ett försvar.

Alla ni, som nu hävda, att avrustningsståndpunkten är förlegad och söka avfärda den med en axelryckning för att sedan vingla hit och dit mellan de olika upprustningsståndpunkterna, tänk om ni skulle ha tillräckligt med mod för att säga sanningen: ett land av Sveriges storleksordning och med Sveriges ekonomi kan inte försvara sig militärt i de tänkta krigsfallen. Det vill mer mod till att göra ett sådant erkännande än att trumma och trumpeta ut, att man skall försvara landet med 135 miljoner, med 148 miljoner eller kanske med 200 miljoner, när man likväl inte kan skapa ett försvar med de pengarna. Bli inte då konsekvensen, om man kommer fram till ett dylikt erkännande, nedskrivning av de nuvarande meningslösa militärbördorna, bördor som i stället för att vara ett värn för freden utgöra ett allvarligt hot mot den? Vi kunna ju jämföra vad en stormakt kostar på sig militärt och vad Sveriges allra hetaste »patrioter» mena, att landet har råd att kosta på sig, för att finna det meningslösa i att upprusta. England har enligt uppgifter i pressen — och likväl är England inte det kraftigast upprustade landet i Europa, Tyskland och Frankrike torde vara värre — i år anslagit i runt tal 4 miljarder i svenska kronor till sin krigsmakt. De allra längst gående buden i militärfrågan, representerade här exempelvis av nationella gruppen och av herr Ossbahr, skulle kunna tänka sig utgifter, som belöpte sig till omkring 200 miljoner kronor. Längre vågar man i varje fall inte sträcka sig. Alla, t. o. m. herr Ossbahr, måste böja sig för och taga *någon* hänsyn till ekonomiska och andra realiteter.

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

Hela den svenska samlade budgeten i år belöper sig till omkring 2 miljarder. Jag ifrågasätter, om man skulle kunna skapa ett försvar ens genom att anslå hela den summan.

Inom parentes sagt är det rätt intressant att lägga märke till en sak i detta sammanhang. Vi som inom den socialdemokratiska rörelsen kämpade för nationell avrustning mot dem som för sin del sade sig vilja sträva efter avrustning i ett internationellt sammanhang, ett »allas väntan på alla», kunna nu konstatera vad vi då anade skulle bli utvecklingen: av de internationella avrustarna, representerade bl. a. av den nuvarande statsministern, har det blivit *nationella upprustare*.

Man måste protestera mot det sätt, varpå upprustningsvännerna av olika kulörer försöka vinna folk för sina resp. bud.

Här ha förekommit och förekomma alltjämt skräckmålningar av det allra vidrigaste slag. Naturligtvis går den gula pressen före med sitt exempel och håller på med den »ryska faran», däri för övrigt nära nog hela den borgerliga pressen på sitt sätt deltagar. Men nu tyckas också socialdemokraterna ha gått in för en likadan skrämnelagitation med den »tyska faran».

Socialdemokraternas konstruktioner av ett framtida krig mellan demokrat- och diktaturstaterna äro av precis samma slag som de, som ägde rum under världskriget och vid dettas utbrott. Ententens kamp mot »den preussiska militarismen» borde vara i friskt minne liksom centralmakternas »kamp mot tsarismen». Jag frågar: i vilket land rättfärdigade man inte kriget med att tala om att just det landet deltog i kampen för friheten? Medförde världskriget då några större framgångar för demokrati och framåtskridande? Se på Europa i dag! Det var demokratien och kulturen kriget skulle gälla, men kriget medförde i stället för frihet större ofrihet och okultur. Det har aldrig varit svartare än det är nu.

Nog borde väl ändå kriget ha lärt socialdemokraterna någonting. Tyvärr inte, om man får döma efter statsministerns tal i dag, där han deklarerade, att motsättningen mellan honom och de borgerliga inte vore av principiell karaktär. Det vill säga, att borgarna och den socialdemokratiska regeringen äro i princip överens om fosterlandsförsvarets *vara*. Militärfrågan är, säger statsministern, en folkets fråga, varmed han vill ha sagt att den inte är någon klassfråga. Världshistoriska paralleller saknas inte. Ej heller ödesdigra resultat av en dylik inställning.

Den 4 augusti 1914 talade ordföranden i Tysklands socialdemokratiska parti i riksdagen Haase, då man skulle bevilja krigskrediten, och han sade bland annat: »Det finns inte längre några klasser, då fosterlandet svävar i fara» ... »Nu stå vi inför krigets järnhårda faktum. Oss hotar den fientliga invasionens skräck. I dag ha vi icke att avgöra frågan för eller mot kriget, utan nu ha vi att behandla frågan om lämpliga medel för fosterlandets försvar ... För vårt folk med sin frihetliga framtid står mycket, om inte allt, på spel, om den ryska despotismen segrar, vilken befläckt sig med blodet från sina bästa söner.» Och man manade också arbetarna, att de skulle mönstra upp, mobilisera sina krafter till »fosterlandets» tjänst för kulturen och för friheten. Det var i Tyskland. I Frankrike gjorde de framträdande arbetarledarna på samma sätt. Guesde, Sembat och Albert Thomas manade arbetarna att mobilisera sin kraft på det franska »fosterlandets» sida för Frankrikes frihet och oavhängighet mot den tyska kaiserismen. Mot Haases »fosterland!» I England talade Hyndman och Henderson för en modig uppslutning för de små nationernas rätt. Också det mot Haases fosterland. Det ena såväl som det andra *bluff!* Bluff, som kostade 11 miljoner av Europas bästa människor, ungdomen, de unga männen livet, en bluff som gjorde, att 21 miljoner av de

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

unga männen i Europa förvandlades till invalider i det fyraåriga kapitalistiska intressekriget.

Ja, *kapitalistiska intressekriget!* Kan någon nu träda fram och med allvar hävda, att världskriget var något annat än ett kapitalistiskt intressekrig? Tag då blott ett exempel. De engelska arbetarna gingo ut för att slåss, som man sade, »för de små nationernas rätt»! Men efter världskriget hade England förskaffat sig mandat över nio självständiga områden, där folket sedan fått producera profit för engelska kapitalister och skatter för det engelska statsverket.

Det krig som kommer blir heller ingenting annat än ett kapitalistiskt intressekrig. Talet om demokratiernas krig mot diktaturerna är en lika stor lögn som lögnerna av samma slag 1914. Det är bara att hoppas, att resultatet av lögnen den här gången inte skall bli detsamma, utan att lögnen den här gången skall genomskådas och att den enda kraft, som förmår förhindra ett krig, arbetarklassen, mobiliserar sin kraft för den uppgiften.

Till belysning av konstruktionen »demokratiernas krig mot diktaturerna» kan det vara av intresse att påvisa det faktum att demokratierna nu för fulla muggar hålla på att upprusta diktaturerna. Vem är det t. ex. som upprustar det nazistiska Tyskland? Det är främst två s. k. demokratiska stater, Frankrike, Tysklands gamla arvfiende, och Sverige, där man söker skapa skräckstämning för »den tyska faran». Det är malmen från Frankrike och malmen från Sverige, som utgör råvaran i den tyska upprustningen, en upprustning som för övrigt pågår med det demokratiska Englands medgivande.

Under det att människor, vilkas hjärnor kunde syssla med nyttigare ting, hålla på med att hitta på fiender och fundera ut krigsfall i öst och i syd, arbetar en fiende framgångsrikt inom landets gränser. Den fienden heter *Nöd*, och den kräver årligen många svenska medborgares liv. På många olika frontavsnitt stormar nu denne fiende fram med större kraft än folket kan motstå. Vi ha stendistrikten i Blekinge och Bohuslän. En läkare i Hunnebostrand, som jag för en tid sedan talade med, talade om att han på sina dagliga promenader kunde möta tjugutals barn, som voro undernärda. I Blekinge är det samma förhållande, liksom i de fattiga sågverksdistrikten i Norrland. Och i städernas slumkvarter kämpa människorna en ojämn kamp mot fienden: »Dåliga bostäder» allierad med »Dålig föda». Detta gäller också stora delar av landets landsbygd. I dag meddelas det i en tidning, att bataljonsläkaren Möllerström i Visby gjort en undersökning om tuberkulosen på Gotland och därvid funnit, att inom vissa områden upp till 10.8 % av befolkningen ha tecken till latent eller manifest tuberkulos. Jag vill fråga herrarna, som skola höja värnplikten på Gotland: tro ni, att man med förlängd värnplikt bekämpar tuberkulosen? Gotlänningarnas värn måste bli i första hand ett värn mot tuberkulosen. Ett värn som bygges genom bättre bostäder och rikligare föda.

Här ha vi en känd fiende. Nöden är inte svår att finna. Bör man inte gå in för en ordentlig upprustning mot den? Här finns det användning för militarismens miljoner. En genomgripande sanering av hela landets bostadsbestånd. Hälsobostäder åt alla! Vidare ordentlig arbetslöshetspolitik. Om-sorg om de gamla och sjuka. Det är en försvarsberedskap värdig ett folk, som gör anspråk på epitetet kulturfolk.

Jag höll på att glömma en sak här. Herr Lithander i Göteborg har tapetserat en del av kammarens väggar med kartor, som skola visa, hur mycket arbete det kan vara på ett pansarfartyg och hur mycket det kan vara på en jagare. Han har mycket riktigt påpekat, att det blir många arbetstillfällen av ett sådant arbetsobjekt. Men det är intressant att i det sammanhanget er-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

inra sig högerens klena intresse i vanliga fall, då det gäller ordnandet av offentliga arbeten, när det gäller stegrade ansatser för att skapa fram arbetsobjekt. Då är man alls inte så förfärligt intresserad, då gör man inga kartor eller talar om hur många arbetstillfällen det ges på en stor fastighet t. ex. Men när det är fråga om krigsfartyg, vaknar intresset. Ett sådant pansarfartyg av Sverigetypen säges kosta cirka 27 miljoner kronor. Om vi se på ett av H. S. B:s hus i Göteborg, »Nybygget», så finna vi, att det går på en miljon kronor, och där finnes det 150 hälsobostäder om ett, två eller tre rum. Det vill säga, att man kan bygga för den summa ett pansarfartyg betingar 27 stora fastigheter med sammanlagt 4,000 lägenheter. Jag skulle vilja uppmana herr Lithander, som nu tycks vara intresserad av att skapa fram arbetsobjekt, att räkna ut, hur många arbetsdagar, som 27 stora fastigheter ge, och jag är alldeles övertygad om — ty byggnadsindustrien är en mycket viktig nyckelindustri, och säkerligen kan i det närmaste allt material framställas inom landet — att de 27 fastigheterna skulle giva ofantligt mycket mera arbete än ett pansarbåtsbygge, och då skulle de 27 miljonerna i detta fall gå till ett verkligt försvar. Det skulle kunna byggas 4,000 hälsobostäder, och vad det skulle betyda behöver väl inte närmare påtalas. Men det måste vara någon ting i fråga om militarism för att högern skall visa en sådan iver för att anskaffa arbetstillfällen. Vi skola i alla fall i Göteborgs stadsfullmäktige och även här erinra om det där intresset vid en tidpunkt, då det kan vara lämpligt.

Herr Skoglund nämnde i förbifarten — kanske var det dåligt samvete som framtvingade det — att vi här i landet ha vissa beaktansvärda ungdomsproblem olösta. Jag noterade uttrycket »beaktansvärda», och herr Skoglund sade: »ungdomen, som dock är den, som skall ordna framtiden». Tänk, man blir nästan sentimental, då man pratar om ungdomen. Jag var nästan rädd för att man i denna församling skulle fullständigt ha glömt, att det finnes ungdom i landet. Men när jag läste i regeringens proposition, fann jag, att åtminstone den regering, som av tidningen Frihet år 1932 kallades »ungdomens regering», då den tillträdde, har kommit ihåg ungdomen — med förlängd värnpliktsutbildningstid. Den frågan har man också betecknande nog utan vidare »lyft över partierna» för att använda det där konstifika uttrycket. Man har lyft den över partierna, och man har fått en rörande enighet från socialdemokraterna — om man undantar reservanten Lindberg — till högern om att man skall höja värnplikstidens längd. Tänk om man hade fått fram samma enighet i riksdagen, då det gällde rösträttsfrågan. För samma ungdom, som man förvägrade rösträtt, förlänger man nu utbildningstiden. Då gällde det ökade rättigheter åt de unga. Nu gäller det ökade skyldigheter. Behandlingen av dessa frågor kan sägas vara symtomatisk för borgarnas och — för all del låt mig inte glömma förslagställarna — socialdemokraternas intresse för de unga.

På den socialdemokratiska partikongressen 1924 yttrade Hjalmar Branting bland annat i ett av sina tal, i vilket han behandlade militärfrågan: »Efter vad som nu hänt i riksdagen torde för övrigt ingen våga att hädanefter komma med förslag om längre övningstid än 140 dagar.» Jo, regeringen Per Albin Hansson vågade föreslå en förlängd värnplikts tjänst. I linjetjänst vid infanteriet, trängen och intendenturtrupperna, där den skall vara lägst, höjer man från 140 till 175 dagar, och folkpartisterna, högermännen och bondeförbundarna acceptera med tacksamhet det där förslaget. Kanske i alla fall regeringen inte har menat så illa? Kanske det är på det viset, att värnplikten inte utgör någon börda för ungdomen? Jo, ett socialdemokratiskt statsråd hade åtminstone den känslan, att det var en börda 1906, då han skrev i tidningen Fram: »Den 29 september kastar jag av mig den militaristiska tvångströjan och återtager den 1 oktober mitt arbete å förbundets expedition, vilket jag med

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

jublande sinne meddelar förbundskamraterna. Hälsningar Eder Per Albin.» Uppfattningen i den där frågan har tydligen blivit en annan, sedan denne Per Albin blivit statsminister, ty då anser han utan vidare, att man kan gärna sätta på ungdomen den där militaristiska tvångströjan för en avsevärt längre tid, och man gör ingenting för att kompensera de ökade bördorna.

Våra förslag om rättigheter åt de värnpliktiga har man vid årets riksdag avslagit i den mån de behandlats. Det är kvar en motion om organisationsrätt för de värnpliktiga, som ännu icke behandlats. Men när det gällde vår motion om skydd för de värnpliktigas anställningar, gjorde man ingenting. Ehuru man redan år 1833 hade beslutat en lag, som skulle skydda de värnpliktiga så att de icke bleve avskedade från sina anställningar, då de voro ute och fullgjorde sin värnplikt, kunde man detta till trots inte biträda, att man nu ändrade den där lagen på ett sådant sätt, att den bleve ett verkligt skydd för de värnpliktigas anställningar. Men ett par månader efter det att man så gott som enhälligt i riksdagen har avslagit ett sådant rimligt och rättfärdigt yrkande, kommer man nu och förlänger de värnpliktigas övningstid på detta sätt. När det gäller organisationsrätten anser jag, att vi i en händelse, som inträffat detta år, ha fått ett utomordentligt kraftigt stöd för hur nödvändigt det är att bevilja de värnpliktiga rätt att inom förläggningarna bilda organisationer för tillvaratagande av deras rättsliga och ekonomiska intressen.

Jag syftar på händelserna i Boden i början på året, då några värnpliktiga där uppe avledo. Jag ställde då här i kammaren ett par frågor till försvarsministern, herr Vennerström, om han ämnade företaga någon undersökning om dessa händelser, och för den händelse det skulle visa sig efter en sådan eventuell undersökning, att det förelåg samband, klart samband, mellan dödsfallen och några synnerligen svårartade övningar som man haft, om då statsrådet Vennerström skulle tillse, att åtgärder vidtogs mot de ansvariga. Herr Vennerströms svar på den interpellationen visade, att han var ensidigt informerad. Han hade inte hört de värnpliktiga utan endast officerarna, och då min partikamrat herr Arvid Olsson här i kammaren anmärkte på detta, angav han som skäl, att han inte haft tid, därför att han skulle avge ett snabbt svar. Därför hade han inte haft tid att undersöka förhållandena på annat sätt. Nu var hela denna utredning enligt mitt sätt att se fullständigt meningslös. Herr Vennerström hade fått det intrycket av samtal med officerare där uppe — alltså de, som i detta fall skulle vara närmast ansvariga — att det inte förelåg något samband mellan dödsfallen och militärtjänstgöringen. Hur skall man då tolka följande intyg till riksförsäkringsanstalten, utfärdat av t. f. regementsläkaren Arthur Engel? Han intygar i vad det gäller en av de avlidna värnpliktiga, en Dahlberg från Stockholms län, att »Dahlberg avlidit i influensa epidemica med dubbelsidig lunginflammation samt att på grund av förekomsten av epidemisk influensa vid regementet sedan den $\frac{9}{1}$ skälig anledning ej finnes antaga annan orsak till Dahlbergs dödliga sjukdom än militärtjänstgöringen». Hur hade det varit, om vid regementet i Boden de värnpliktiga hade haft en organisation, som statsrådet Vennerström vid detta tillfälle kunde ha givit i uppdrag att utarbeta en redogörelse för de värnpliktigas syn på dessa händelser? Det har blottats rent härresande interiörer i M. O:s förhör med de värnpliktiga, som visa på fullkomligt oeffterättliga förhållanden för de värnpliktiga. Men naturligtvis göres ingenting mot detta. Ändå säger man sig vilja demokratisera armén. Vad innebär då denna demokratisering? Jo, man skall bara — det är ju herrar, Vougts, Rickard Lindströms och Brantings stora slagnummer — avskaffa studentexamen som villkor för officersutbildningen. Kan det männe skapa en större demokrati inom den svenska officerskåren, att man ställer sjuttonåriga realskoleunglingar under militärt in-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)
flytande? Postgeneralen Örne var nyligen mycket skeptisk häremot i »Socialdemokraten». Han trodde inte alls på det, och han sade efter att ha ställt samma fråga: »Fan tro't». Däri vill jag instämma.

Det var vad jag i detta fall har velat säga. Jag protesterar emot upprustningen och mot att samtidigt som man lägger allt tyngre och tyngre bördor på de unga uraktlåter man vid varje tillfälle att bevilja ungdomen några som helst ökade rättigheter. Jag ansluter mig till de synpunkter som herr Lindberg i Umeå anfört i sin reservation beträffande Sveriges möjligheter att försvara sig samt yrkar bifall till vår motion nr 777 samt vår motion nr 360 angående höstmönstringarnas avskaffande.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Tillsammans med ett par kamrater i kammaren har jag väckt en motion i här föreliggande fråga, en motion, som i ekonomiskt avseende ställer helt andra krav än de förslag, som här debatterats, men som också ger landet en försvarsordning av helt annan effektivitet än de förslag, som nu debatterats. I denna motion ha vi utförligt utvecklat, hur vi se på det svenska försvaret, och hur det skall inlemmas med hänsyn till andra statliga funktioner. Vi ha sökt beakta det utrikespolitiska läget, de ekonomiska och sociala synpunkterna och annat, och det finns intet skäl att här upprepa de motiv, vi andragit. Det är emellertid klart, att från de allmänna utgångspunkter jag företräder, måste jag säga, att jag inte finner något av de förslag, som här ha framlagts, tillfredsställande, det må gälla regeringens, det må gälla mellanpartiernas eller högerreservanternas. Men det är ju gunås inte så i denna kammare, att det är det förslag jag väckt, som vi ha att taga slutgiltig ställning till, vilket jag beklagar, utan vi få gå till debatt om hur man nu i föreliggande situation skall redovisa sitt fögderi. Herr talman, herr Andersson i Rasjön har alltid vetat, att dygden sitter i mitten, och han är också alltid själv i mitten. Han började sitt anförande med att ge vissa varningar åt dem, som äro längst ute på flyglarna. Jag sätter ofta mycket stort värde på, vad herr Andersson i Rasjön säger, men i alla fall får det vara så här som i alla andra frågor, att vi förutsättningslöst bedöma varje ärende för sig, att vi avväga fördelar och nackdelar mot varandra och på grundval därav taga ställning i föreliggande situation.

Jag skall tillåta mig att i koncentrerad form söka lägga fram, hur jag ser på frågan i några avgörande punkter.

Om jag då följer utskottets betänkande, så börjar det med försvarsstaben. Jag har själv i motionen framlagt förslag, att försvarsstab inte skulle komma till stånd, utan att den samverkan, som måste äga rum mellan olika försvarsgrenar, skall fyllas genom ett försvarsråd. Utskottet har enhälligt avstyrkt den saken, och det finns ingen anledning att ingående orda i frågan. Men jag tillåter mig endast framhålla, att när vi nu skola skapa en försvarsstab och överhuvud taget ha en stab, så är regeringens förslag odugligt, ty med den stab där föreslås fyller man inte någon uppgift. Då jag för min del i omröstningen kommer att biträda utskottets förslag, så anser jag, att det finns särskilda skäl att påminna om, att därest man skall vinna vad utskottet säger i sitt yttrande angående samverkan och annat, då är det verkligen skäl i att ägna personalfrågorna en synnerlig uppmärksamhet, så att inte förslaget skall motverka i stället för främja de syften man avser.

Går jag sedan över till armén, är det alldeles påtagligt, att utskottets förslag innebär synnerligen betydande förbättringar mot vad som nu är rådande. Det är ju en kvalitetsförbättring på många områden, som kommer till stånd genom kaderökning, genom bättre beväpning och mycket annat. Svagheten ligger ju — om jag nu följer vad min höge krigsherre, herr Vennerström, sade

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

— i vad gäller volymen. Man har inte gått den väg, som jag ansett vara den naturliga med hänsyn till rådande läge i världen, nämligen utvidgningsvägen. I stället har man krympt samman, dragit in Göta livgarde, halverat Värmlands regemente, skapat den synnerligen omstridda situationen med stridsvagnsvapnet och tagit bort fästningsbataljonerna i Karlskrona och Vaxholm, allt enligt min mening mycket klara försämringar.

Går jag över till marinen, har det alltid framhållits, när det gällt flottan, att dess krav både i fråga om materielersättning och i fråga om nyskapande på området eller övningar icke blivit tillräckligt beaktade. Däremot kunna vi tacksamt annotera den ökning, som kommit till stånd beträffande kustartilleriet, särskilt förstärkningen på Gotland.

Går jag sedan över till flyget, är det lika påtagligt, att man kan föra precis samma resonemang, att här sker förbättringar i förhållande till nuvarande läge och mycket avsevärda förbättringar i förhållande till regeringens proposition. När jag tänker på vad försvarsministern yttrade angående den snabba utveckling som sker, kan jag inte se annat än att det inte bara är försvarsministern som gjort iakttagelsen, utan även utskottets majoritet har varit tillräckligt inne i frågan för att märka, att tekniken utvecklas mycket snabbt i nuvarande tider. Hela utlåtandet ligger ganska gott i det avseendet.

Man måste också i princip biträda vad utskottet har föreslagit beträffande all materielanskaffning, att den sker i snabbare tempo än enligt regeringens förslag, och man kan endast beklaga, att inte det tempot är mera accentuerat än det är i detta fall.

Ser jag på en del andra saker, är det naturligtvis en fördel, att de kommit till stånd. Ökningen av värnpliktstidens längd inom alla vapen innebär en påtaglig förbättring, även om den enligt min mening inte är tillräcklig. I fråga om kategoriklyvningen är det alldeles påtagligt, att intet av de framlagda förslagen på något vis är tillfredsställande, och om det, som i det fallet är mest välvilligt, nämligen högerreservanternas förslag, får jag säga, att talet om att 1940 och 1941 års årsklasser skulle bli så stora, att man får för mycket folk, verkar helt och hållet uppkonstruerat. Men det finns andra områden, där man inte på något vis kommit fram till vad som är oundvikligt. Den civila befolkningen kommer obestriddligen att på ett helt annat sätt än förut dragas in i kommande krigshändelser. Möjligheten att ha densamma i arbete är inte på något vis beaktad. Och ingenting har heller gjorts åt det, som herr Lindberg, vilken talar efter mig, kommer att beklaga sig över, nämligen civilbefolkningens skydd, även om man enligt hans mening bara skall klanka på saken och inte föreslå något positivt. Det finns sålunda punkter, där man kan säga, att det inte föreligger tillfredsställande utredning eller förslag ännu. Men, herr talman, om jag hittills uppehållit mig vid mångt och mycket negativt, så vill jag nu säga, att det föreliggande utskottsforlaget även skall bedömas i förhållande till vad vi nu ha. Ur denna synpunkt måste man säga, att det innebär ett stort steg framåt.

Det har under dagens debatt talats så mycket om samförstånd. Hans excellens statsministern inledde talet därom. Jag får säga, att när jag vid 1933 års riksdag de första gångerna hörde hans excellens statsministern med den disposition han ger alla sina anföranden tala om samförstånd, gjorde det ett ganska starkt intryck på mig. Men det intrycket har inte i fortsättningen genom upprepningarna hållits starkt utan tvärtom försvagats. Och det här talet, att man alltid själv framlägger alla möjliga förslag till samförstånd, men att de falla på grund av de otäcka riktningarna på motsatt sida, är inte mycket värt. Och när det sedan upprepades av herr Vougt och socialministern, blev effekten närmast motsatt. I den situation, som sålunda föreligger, herr tal-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

man, har det för mig varit ett resonemang på följande sätt. Det måste skapas i detta fall samförstånd. Jag kan inte deklarerat, att från den utgångspunkt jag företräder, det blir någon tillfredsställande lösning med utskottets förslag, då det går igenom, men det betecknar i alla händelser en stark förbättring av det nuvarande försvaret. Och jag kommer därför, herr talman, att lägga min röst för utskottets förslag i förvisning om, att jag visserligen inte får allt vad jag velat, men att jag, genom att lägga min röst på det sättet, positivt bidrager till att skapa ett väsentligt bättre försvar för vårt land än det nuvarande.

Med herr Meyerhöffer förenade sig herrar *Jacobsson* och *Gustafsson* i Välsnäs.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Vid remissen av statsverkspropositionen i januari månad i år befordrade jag till kammarens protokoll en hel del av de synpunkter jag lägger på försvarsfrågan, sedan jag haft förmånen att under fyra och ett halvt år vara medlem av en försvarsutredning, som lär vara den mest omfattande och djupgående, som någonsin förekommit i vårt land. Jag har nu i en reservation till försvarsutskottets utlåtande närmare utvecklade dessa synpunkter efter att i försvarsutskottet ha hört meningsmotståndarnas argument. Det är följaktligen onödigt att i denna debatt framföra alla de enligt min åsikt goda skäl, som tala för att riksdagen, när den i dag eller i morgon bifaller utskottsfröslaget, därvid pålägger vårt folk bördor, som inte bara äro onödiga utan också direkt skadliga, och jag kan därför trots ämnets oerhörda omfattning begränsa mitt anförande till att beröra endast några få spörsmål.

När försvarsutskottets betänkande häromdagen publicerades, överraskade högerens ledande organ, Svenska Dagbladet, med en artikel, i vilken utskottsfröslaget karakteriserades som en riksförsvarets renässans. Ansvaret och äran därför blir de borgerliga partiernas, sade tidningen vidare. Jag gjorde omedelbart den reflexionen, att denna utskiftning av ansvaret och äran var inte så litet orättvis. Den som är initierad i, hur fröslaget kommit till, måste i rättvisans namn låta åtminstone en del av äran tillkomma den målmedvetna och handlingskraftiga militära expertis, som stått till förfogande vid fröslagets utarbetande. Det är ingen överdrift att säga, att på mer än 20 år har militären i vårt land icke i så hög grad som nu haft möjlighet att öva ett dominerande inflytande på en försvarsreform. Den har haft den faktiska ledningen i försvarskommissionen, inte bara i rena fackfrågor; jag tror mig våga säga, att den också haft den politiska ledningen. Den har, enligt vad jag tror mig veta, ganska suveränt utformat de motioner, som ligga till grund för utskottets fröslag i viktiga avseenden. I försvarsutskottet har samma militära expertis kunnat inregistrera att framgången följer den. Med riksdagens beslut blir framgången fullständig. Äras den, som äras bör!

Men det är inte sant, att ett genomförande av utskottsfröslaget betyder en riksförsvarets renässans. Den som skriver så uttrycker förmodligen en allmänna uppfattning på borgerligt håll, men den blir inte sannare för det. Den försvarsreform, som nu skall föras ut i livet, är osaklig i så hög grad, att man tvingas antaga, att dess tillskyndare icke ett enda ögonblick allvarligt räkna med att den någonsin skall bli satt på ett avgörande prov. Jag har en stark förnimmelse av att mången inom vår militära sakkunskap och mången politiker låtit sitt ställningstagande helt och hållet bestämmas av en önskan att tillmötesgå en osakkunnig, känslöbetonad opinion genom att man ökar militärutgifterna utan att fråga efter om man samtidigt ökar effektiviteten i

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

försvarsväsendet. När Dagens Nyheter häromdagen högtidligt förklarade, att utskottsförslaget skänker något att lita till i farans stund — en åsikt, som man givit uttryck för även i andra borgerliga pressorgan — avslöjar detta en kompakt okunnighet om reformens verkliga innebörd.

Må man observera, hur lätt sinnigt man under försvarsutredningen avfärdat det spörsmål, som för bara några år sedan överskuggade alla andra i försvarsdiskussionen, som mer än allt annat motiverade en ny försvarsutredning och som ännu i denna stund i hela världen är det centrala, nämligen detta om flygvapnets roll i den moderna krigföringen och hur man skall kunna skydda civilbefolkningen mot ödeläggelse vid en terrorkrigföring. Försvarskommissionen har skjutit denna sak åt sidan, i klar strid med sina instruktioner. Detta har icke skett av okunnighet. De militära utredningsmännen och övrig expertis ha tillhandahållit ett material, som borde ha verkat förkrossande på var och en som tror, att vårt land kan bli invecklat i en militär maktkamp med en stormakt. Men man täppte till öron och ögon för alla obehagliga fakta. Det enda man förmådde sig till var att majoriteten samsades om att undanhålla allmänheten vad saken i verkligheten gäller.

Vi ha här i kammaren några medlemmar av försvarskommissionen. Vi ha här bland dem herr Magnusson i Skövde och herr Nilsson i Hörby. Jag ställer nu till herr Magnusson, som tar till orda efter mig, den frågan, om han fortfarande erkänner den sakliga styrkan i den flygmilitära expertisens utredning rörande ett fientligt bombflygs möjligheter att förstöra eller sänka våra pansarskepp i deras baser trots de mest omfattande anordningar av skilda slag för att skydda dem. Någon tvekan kan nämligen icke råda om att herr Magnusson liksom herr Nilsson i Hörby och en stark majoritet inom försvarskommissionen tillerkände utredningen vitsord och underkände den motbevisning, som presterades från sjömilitärt håll. Jag vet, att den flygmilitära expertisen icke ändrat mening intill denna stund. Nu föreligger emellertid här ett förslag om att flottan skall bibehållas vid sin nuvarande sammansättning. Herrar Magnusson, Nilsson och Vougt äro med på noterna. Den förstnämnde ger t. o. m. sin anslutning till kravet på ett nytt pansarskepp. Det skulle vara intressant att få veta bevekelsegrunderna till denna hållning. Underkänner man en utredning, som är den mest genomgripande, försvarskommissionen företagit i något ärende, eller handlar man av opportunistiska och osakliga motiv? Denna hållning eller, kanske rättare sagt, brist på hållning hos enskilda representanter av försvarskommissionen är bara ett prov på med hur ringa allvar en livsviktig fråga handlägges. Jag skulle kunna anföra åtskilliga exempel. Vad sägs t. ex. om en sådan sak som denna, att sedan den flygmilitära expertisen klart påvisat artillerifartygens sårbarhet, när de äro hänvisade att röra sig i ett så litet vatten som Östersjön, och för denna sin åsikt erhållit understöd av arméns representanter, gå dessa representanter ganska lätt förbi den viktiga frågan, hur man under trycket av en intensiv luftkrigföring över huvud skall kunna upprätthålla arméns förbindelselinjer i vårt långsträckta land. Att järnvägstransporter i stora delar av landet måste bli ytterligt försvårade eller helt omöjliggjorda, är fastslaget. Att truppkoncentrationer och underhållstjänst med anlitande av landsvägstransporter också bli synnerligen svåra att genomföra är fastställt. Men icke desto mindre räkna man med en effektivitet hos armén, som om inga sådana besvärigheter existerade. Man tror sig om att kunna ta sig fram i skydd av skogsterrängen vid fronterna, men för en sådan sak måste man i en tid, då kvalleriet motoriseras, förse infanteriet med hästar. Det är en av nyheterna i den försvarsorganisation, som nu skall byggas upp. Tror man verkligen på fullaste allvar på möjligheten att skydda hästarna mot verkan av senapsgas? Att man räk-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

nar med att giftgaser skola komma till användning är klart, eftersom hela armén utrustas med gasmasker. Men Sverige skulle icke använda giftgaser eller riktigare sagt: Sverige skulle icke *kunna* använda dem i någon nämnvärd skala av det ganska enkla skälet, att vi sakna både industri och råmaterial för att i detta avseende upptaga konkurrens med de stater, man kalkylerar med som eventuella fiender. Man har dock till hands en räddning ur dilemmat. Den påstås ligga i 144 bombflygplan, som man under loppet av några år tänker anskaffa. Att flygvapnet revolutionerat krigföringen är man enig om. Alltså skall Sverige också ha ett bombflyg. Det är en populär synpunkt just nu. Men 144 bombplan är kanske tiondedelen av vad åtminstone en av våra närmaste stormakter redan har eller i varje fall får inom mycket kort tid. När våra 144 bombplan om åtskilliga år härefter anskaffats, ha stormakterna förmodligen tjuogu gånger så många och förmodligen av större effektivitet än våra egna. Med dessa 144 bombplan skulle Sverige hålla fiendens flygbaser tillbaka, förstöra hans förbindelselinjer till lands, hålla honom på avstånd till sjöss, demolera hans industri och mycket annat. Det låter som en saga, och det är en saga. Men vad tro ni, mina damer och herrar, att en fiende kan uträtta med *sina* resurser mot de svenska baserna, mot vår flotta och mot armén? Och vad kan han uträtta för att bryta ned den svenska försvarskraften genom terrorkrigföring mot civilbefolkningen? Bombflyget är mer än allt annat ett repressalievapen. Är det någon förnuftig människa, som tror, att ett land med 144 bombplan kan utöva repressalier av sådan betydelse, att detta kan verka avskräckande på en stormakt, som kunde tänkas ha intresse av att anfälla oss?

Denna bombplansutrustning i ett svenskt militärväsen är ingenting annat än ett slentrianmässigt efterapande av stormakterna. När dessa ha bombflyg, måste alltså vi också ha bombflyg. Det skulle ingenting vara att anmärka på logiken, om icke karaktärsskillnaden vore så stor mellan å ena sidan bombflyget och å den andra flottan och armén. Man kunde i ett tidigare skede av den militära utvecklingen med ett visst fog förfäktat åsikten, att ett litet land i krig med ett land med större resurser i fråga om lantstridskrafter ändå kan hävda sig, om det mindre landet gynnas av geografiska och topografiska förhållanden. Man kunde också förebära skäl för den meningen, att en mindre flotta kan neutralisera en större, om den mindre flottan gynnas av djupförhållanden och svårtillgängliga skärgårdsområden vid egen kust och understöddes av kustvärnsbatterier. Men när man söker överföra samma resonemang på flygvapnet, är detta i så hög grad ovederhäftigt, att man förvånar sig över att det varit möjligt att i en småstat som Sverige skapa opinion för vad man här kallar ett starkt flyg — ett flyg, som dock under alla förhållanden måste bli så svagt, att därest det får någon betydelse, den blir förnämligast av provocerande karaktär.

Men det allvarligaste av allt är, att man totalt försummat att söka klargöra för vårt folk vad som erfordras för att skydda civilbefolkningen mot verkan av luftangrepp. Att sådana icke kunna förhindras med de militära maktmedlen är obestriddigt. Det är alldeles uppenbart, att om vårt kommunikationsväsen helt eller i större grad förstöres, om livsviktiga industrier ödeläggas, om civilbefolkningen i våra större samhällen blir tvingad att anstränga sig till det yttersta för att värja sig mot verkan av flygbomber av skilda slag, om på detta sätt samhällslivets normala funktioner desorganiseras, ja, då måste det också bli ganska omöjligt att få flottan, armén och flyget att göra sin insats.

För några år sedan skrev en liberal tidning, att hädanefter bör det bli slut på den »lika-glada» försvarsagitation, som bara är gammal slentrian, ty inför krigets nya perspektiv är den bara ett ovärdigt gyckelspel. Men vad står

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

man nu i begrepp att göra om icke att offra åt slentrianen och att driva ett ovärdigt gyckelspel? Och man gör det icke ens i blindo. Man måste veta, att utan ett tillfredsställande skydd för civilbefolkningen måste vårt land eller under alla förhållanden vitala delar av detsamma vara tillspillogivna, om man emot sig har en stormakt. Men man är lika sorglös för det. Det ser nästan ut, som om man i riksdagen saknade varje spår av intresse för denna allvarliga sak. Medan Röda korset och frivilliga försvarsföreningar driva en intensiv propaganda för att göra allmänheten förtrogen med farorna, sitter man här och låtsas, som om saken icke angår oss. Man tror sig ha gjort vad på riksdagen ankommer genom att besluta föreskrifter om huru ett civilskydd *borde* se ut, utan att man sörjer för att medlen för detta skydd också komma att finnas. Man hör det myckna talet om gasmasker åt civilbefolkningen, men, mina damer och herrar, var ha ni gasmaskerna? Hur tänka ni få dem och vad kostar kalaset? Det skulle verkligen vara en sensation, om någon enda av riksdagens ledamöter är i besittning av en gasmask eller står i beredskap att skaffa sig den. Man talar om skyddsrum för civilbefolkningen, men var har man skyddsrummen, när tänker man anskaffa dem och vad kostar det? Man talar om huru man skall sanera gator och vägar, gårdar och terräng mot giftgaser, men var har man saneringsmedlen, hur tänker man anskaffa dem och vad kostar det? Man säger, att man skall skydda civilbefolkningen medelst luftvärnsartilleri och jaktflyg, men var har man det för civilbefolkningen avsedda artilleriet och jaktflyget? Vad som föreslås av dessa s. k. aktiva försvarsmedel i utskottets och övriga förslag är av så ringa omfattning, att det närmast är löjeväckande, när man söker göra gällande, att detta skulle få någon verklig betydelse. Men även om man ökar luftvärnsartilleriet och jaktflyget har därmed icke mycket vunnits, emedan dessa försvarsmedel i mörker bli tämligen verkningslösa.

Det är en organisation med dessa uppenbara brister, som man tillåter sig kalla ett betryggande försvar, en riksförsvarets renässans, något att lita till i farans stund. Naturligtvis innehåller den försvarsordning, som nu skall antagas, vissa nyheter. Den kommer utan tvivel att få betydelse för officerskåren, som får bättre befordringsmöjligheter, och för rustningsindustrien, som får stora beställningar, men den ökar landets försvarsmöjligheter i så ringa grad, att vinsten icke svarar mot kostnadsökningen, och den har mycket liten betydelse med avseende på den viktigaste försvarsuppgiften, nämligen att trygga civilbefolkningen mot verkan av luftangrepp.

För kort tid sedan tillkallade försvarsministern särskilda sakkunniga för att utreda frågan om civilbefolkningens passiva skydd. Under nära fem år har försvarskommissionen suttit, och den kunde om den velat ha lämnat besked även rörande denna sak. Man har för övrigt tillgång till en omfattande dansk utredning. Men försvarskommissionen ville inte oroa allmänheten. Den beslöt sig för att först tillgodose armén, flottan och flyget. För detta ändamål disponeras nu så mycket penningmedel, att ett passivt skydd icke kan av ekonomiska skäl åstadkommas annat än genom att pålägga vårt folk så stora bördor, att alla sociala reformer och alla strävanden att höja vårt folks kulturella standard måste bli uteslutna för mycket lång tid framåt. Jag tycker, att det hade varit ganska rimligt, om man väntat med en lösning av försvarsfrågans rent militära del till dess man fått se vad det passiva skyddet kostar. Det skulle betyda uppskov på ett år och så länge borde man ha kunnat vänta, då ju allt tyder på att ingen allvarligt räknar med att Sverige skall åtminstone i en nära framtid komma med i krig. Det är bland annat för att försvarsutredningen skulle göras fullständig, som jag påyrkat, att försvarsbeslutet

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

skall uppskjutas och i enlighet därmed yrkat avslag på de föreliggande militära organisationsförslagen.

Nu ligger det tydligen så till, att lika litet som riksdagen efter sin hållning att döma allvarligt tror på några överhängande risker för vårt land, lika litet tror den stora allmänheten därpå. Den intensiva skräckpropagandan i pressen under många månader har i varje fall icke påskyndat gasmaskförsäljningen vid Åkers styckebruk. Man ser inte heller någon livligare verksamhet för att förvandla källarna i städernas fastigheter till skyddsrum. Man går visserligen man ur huse för att åse luftförsvarsövningarna, man går mangrannare ju mera organisatörerna söka inpränta, att befolkningen skall hålla sig inne, och man betraktar dessa övningar under støj och glam.

Det är en sund instinkt inom vårt folk, som tar sig sådana uttryck. Man är visst inte orolig. Den nu levande generationen har varit med förr, då det stötts i basunerna för att få den att tro på rovgiriga grannar, som fika efter första bästa tillfälle att hugga till. Ryssfaran före världskriget var en bubbla, som i sinom tid sprack så grundligt, att man nu helst inte vill tala om saken. De omtalade riskerna för neutralitetskränkningar under världskriget ha också vid närmare granskning visat sig mest vara ovederhäftiga konstruktioner. I försvarskommissionen sökte man visserligen blåsa liv i ankan, att England skulle ha haft planer på att angripa de nordiska staterna, men Churchills och Lloyd Georges arbeten om världskriget visa, att man där visserligen vid ett tillfälle diskuterade en framstöt norrut, men en framstöt i syfte att vinna de skandinaviska länderna och Holland som bundsförvanter. Det befanns lyckligtvis, att vi här uppe hade för litet stridskrafter och att man hade mera i Medelhavsländerna, och därför satte man in krafterna där i stället. Man fick också Italien, Grekland och Rumänien med. Om man vill lära något av denna episod från världskriget, så är det detta, att det i vissa situationer kan vara till fördel att vara dåligt rustad.

Nu skjuter man i förgrunden en s. k. tysk fara. Atskilliga talare under denna debatt ha ju gjort sig stor möda att söka klargöra för kammaren, att en sådan fara föreligger. Med detta tal om den tyska faran har man sökt uppmjuka arbetarklassens motstånd mot en upprustning. Man var nästan på väg att lyckas, men vissa händelser i sista stund öppnade ögonen på mängen arbetare. Man observerade, hurusom tyska emissarier infunno sig för att tillkännage sitt intresse för en svensk upprustning, och man fann, att deras propäer om bundsförvantskap mellan Tyskland och Sverige föllo i god jord inom vissa delar av vår överklass och inom officerskåren. Det var en hälsosam varning. Man börjar nu i arbetarrörelsen förstå, att den tyska faran är av samma karaktär som den hade före världskriget och att man måste se upp med våra dagars aktivister.

Herr Vougt yttrade före middagen, att jag i mina resonemang bortser från den s. k. neutralitetssynpunkten, och att jag icke beaktat, att ett svenskt försvarsväsen kan fylla uppgiften att hålla dem på avstånd, som skulle önska kränka vår neutralitet under ett krig i vår närhet. Jag förstår icke, hur herr Vougt kan beskylla mig för ett sådant förbiseende. Om kammarens medlemmar behaga titta efter i min reservation, skola ni finna, att jag verkligen gjort mig mödan att konstruera fram alla tänkbara krigsfall i Östersjöområdet, och att jag sökt ge skäl för min mening, att ett kränkande av vår neutralitet genom besittningstagande av svenskt område saknar militärt och strategiskt berättigande tack vare vår geografiska belägenhet och krigsteknikens nuvarande inriktning. Jag vill emellertid påminna min gode vän Allan Vougt om att de starkaste påfrestningar, som den svenska neutraliteten i vår tid varit ut-

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

satt för, ha haft sin grund i att större eller mindre grupper i vårt eget land önskat föra landet ut i äventyrligheter. Historien kan upprepa sig och risken är större, ju mer militära resurser vi förfoga över.

Vårt folk behåller alltså trots allt sitt lugn, på samma sätt som man är lugn här i riksdagen. Är det något man oroar sig för i samband med försvarsfrågan, har oron koncentrerats kring frågan vilken verkan ett försvarsbeslut kan få med avseende på regeringens ställning. Inom arbetarvärlden vill man ha regeringen kvar och där har man för uppnående av detta syfte på åtskilliga håll varit villig att gå med på ökade rustningsbördor. Men man missförstår situationen, om man av detta förhållande drar slutsatsen, att en djupgående sinnesändring i försvarsfrågan är tillfinnandes inom arbetarklassen. Inte heller inom vissa andra befolkningsgrupper anser man en militär upprustning nödvändig. Jag tänker därvid främst på folkpartiets väljarkår. Går man med på upprustning, är det partipolitiska beräkningar som bestämma hållningen. Det är min övertygelse, att om Sveriges folk hade tillfälle att uttala sig i försvarsfrågan utan belastning av denna fråga ovidkommande beräkningar, skulle utskottsförslaget fall bli stort. När man, som så ofta sker, gör gällande, att inom vårt folk skulle ha skett en radikal förvandling i tänkesättet i försvarsfrågan, är detta en felaktig slutsats. Jag vågar försäkra er, mina damer och herrar, att t. o. m. för min starkt avancerade ståndpunkt i frågan finnes i vårt land så pass stor resonans, att om mina meningsfränder undandrog er sina röster, skulle en mycket kraftig omvandling ske av denna kammares sammansättning. Naturligtvis är den rena avrustningslinjen icke aktuell politik i den meningen att den skulle kunna tävla med de positiva förslagen, men det har den aldrig någonsin varit i vårt land. Avrustningskravet har varit och är en propagandauppgift och blir det förmodligen för lång tid framåt. Men nedrustningskravet vinner fortfarande anslutning och upprustningskravet saknar majoritet inom vårt folk.

Herr statsministern yttrade i sitt anförande under förmiddagen, att den försvarsreform, som nu kommer att beslutas, icke skall föranleda socialdemokratien att kräva en revision. Jag skulle tro, att det blir andra faktorer än en sådan önskan, som tämligen snart komma att på nytt aktualisera försvarsfrågan. Det kommer att ske i samma ögonblick som krav resas att man skall gå från ord till handling i fråga om civilbefolkningens passiva skydd. För egen del anser jag visserligen omfattande åtgärder i detta hänseende alldeles överflödiga, men de starka krafter, som driva på i upprustningsriktning, komma säkert inte att slå sig till ro. Man kommer ganska snart att ställas inför ett nytt avvägningsproblem i försvarsfrågan, och det skulle inte förvåna mig, om man då kommer att finna, att man var alldeles för generös vid 1936 års riksdag.

Under mitt arbete i försvarskommissionen och sedermera har jag eftersträvat, att Sveriges folk skulle göras fullt underkunnigt om att småstaternas militära betydelse nu är katastrofalt förminskad i jämförelse med tiden före, under och efter världskriget. Jag har därvid icke vägletts av någon sadism eller varit utrustad med ett tigerhjärta. Men jag har trots och jag gör det fortfarande, att om vårt folk verkligen göres förtroget med vad den krigstekniska utvecklingen betytt för att reducera särskilt småstaternas försvarsmöjligheter, skulle därefter större förstäelse stå att vinna för den åskådningen, att Sverige måste söka trygghet för sin fred och sitt oberoende på andra vägar än de militära.

Jag anser vårt lands läge i intet avseende riskfyllt, och jag måste bestrida, att en försämring inträtt under senare år. Jag har utvecklat motiven för denna åsikt i min reservation till försvarsutskottets betänkande. Den är skriven

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

etter att jag åhört ett föredrag av envoyén Boheman i försvarsutskottet. Han förklarade därunder, att nu föreligger större behov av försvarskrafter än vid den tidpunkt, då försvarskommissionen avgav sitt betänkande. Hans uppfattning tycktes vinna genklang på skilda håll inom utskottet, varefter utskottet *accepterade mellanpartilinjen*. Man måtte av denna hållning att döma icke ha tagit djupare intryck av den utrikespolitiska expertens målning av det internationella lägets farlighet. Och man hade skäl för denna kallsinnighet, särskilt bland dem, som tro på en s. k. tysk fara. För den, som menar, att de militära maktmedlen ha en fredsfrämjande betydelse, bör det ju icke vara utan allt värde, att bland de mera uppmärksammade utrikespolitiska tilldragelserna under senaste tiden är den rysk-franska militäralliansen. Om inte en sådan händelse måste lägga sordin på en eventuell krigsvilja i Tyskland — den jag för övrigt har svårt att tro på — vet jag inte vad som skulle kunna göra det. Men naturligtvis förbigås en så viktig händelse när det blir fråga om att bedöma riskerna för ett fredsbrott. Inte heller vill man tillmäta någon betydelse åt de upprepade försäkringar om Tysklands freds vilja, som Hitler avgivit. Hitler är dock en man, som visserligen har större makt över sitt folk men också större ansvar än någon statsman haft i Europa under åtminstone ett århundrade. Han bör kunna göra anspråk på att bli trodd på sitt ord. Han har också blivit trodd inom de vidaste kretsar i England, han har blivit trodd t. o. m. i Frankrike. Vill man ha en bekräftelse för Frankrikes del räcker det med att erinra om att de för kort tid sedan förrättade franska valen kunde ske utan att de utrikespolitiska frågorna spelade någon framträdande roll. Det har för övrigt vitnats, att remilitariseringen av Rhenzonen mottagits med stort lugn inom det franska folket och att detta skulle bero på att man där icke utan vidare vill negligera den tyske statsledarens fredsdeklarationer, men i svenska riksdagen kan t. o. m. högerledaren uppträda och förklara, att den tyske riksledarens ord har man icke anledning att taga på fullt allvar. Jag åsyftar herr Skoglunds hänvisning till möjligheten av att det österrikiska problemet skulle kunna leda till förvecklingar.

Men vi ha exempel på närmare håll som visa, att de utrikespolitiska skräckmålningar, som presenterats svenska folket nu under några månader, icke överallt ha samma effekt. Jag tänker på Norge och Danmark. Även i dessa länder äro starka krafter i rörelse för att skapa villighet hos folken att bära ökade militärbördor. Hittills har man misslyckats i sina ansträngningar. Jag skulle tro, att man har rätt att tillerkänna Danmarks och Norges folk lika god omdömesförmåga som den man har i vårt land. Det föreligger dock en fara, att sedan Sverige beslutat en upprustning, det blir svårare i dessa våra grannländer att hålla de professionella upprustningskrävarna tillbaka. En sådan verkan av det försvarsbeslut, som nu skall fattas, anser jag vara ytterst beklaglig, emedan en samfäll nordisk upprustning sedan i sin tur kommer att påverka övriga småstaters hållning.

Med min reservation och detta mitt anförande har jag alltså fullföljt min linje i försvarsfrågan fram till avgörandet. Det har från min sida icke berott på envishet, på bristande ansvarskänsla eller på opportunistiska beräkningar av vare sig personlig eller partitaktisk natur. Jag tror mig våga försäkra, att jag inte försummat att söka tränga in i de frågor, som sammanhånga med försvarsproblemet, under de fyra och ett halvt år jag varit medlem av försvarskommissionen. Jag har därunder funnit, såsom jag anført i min reservation inom försvarskommissionen, att försvarsfrågan i vårt land omfattas med ett intresse, som är alldeles orimligt, om man tar hänsyn till historisk erfarenhet, till vårt gynnsamma geografiska läge, till våra grannförhållanden och andra faktorer. Det är med gott samvete jag framställer yrkande

Ang. försvarsväsendets ordnande m. m. (Forts.)

om avslag på den föredragna punkten, vilket för min del innebär avslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag i dess helhet.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Rödningberg, *Karlsson* i Munkedal, *Wiklund*, *Falk* och *Johansson* i Hälleforsnäs.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 12 dennes ämnade besvara herr Petterssons i Dahl till honom framställda spörsmål i anledning av pågående, väsentligt stegrad import av hästar.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 43, med föranledande av kamrarnas beslut vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 45, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kvinnliga befattningshavares vid undervisningsväsendet avlöningsförmåner under tjänstledighet för havandeskap m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—1934;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående granskning av läroböcker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avlöningsanslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse m. m.;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts propositioner nr 241 med förslag till lag om domkapitel m. m. samt nr 242 angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande m. m. framställda förslag om anslag till domkapitlens verksamhet m. m.;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående statsfientlig verksamhet m. m.;

nr 49, i anledning av väckta motioner angående offentliga nöjestillställningar m. m.; och

nr 50, i anledning av väckt motion angående omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m.;

nr 56, i anledning av väckta motioner om utarbetande av en beredskapslagstiftning till förhindrande av arbetskonflikter m. m.;

nr 57, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om arbetsavtal m. m.; och

nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt samt i samband därmed väckta motioner, dels ock väckta motioner angående lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkpropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1936/1937 i vad rör jordbruksärenden; och

nr 88, angående arvode åt den, som inom jordbruksutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.